

Cetatea Saschiz. Note istorice și arheologice

DANIELA MARCU ISTRATE, IOAN FEDOR PASCU

Memoriei arhitectului Gabriel Lambescu

Keywords: Saxons, fortified church, refuge fortress, military architecture, archaeological research, material culture, 15th–17th centuries.

Abstract: The fortress from Saschiz, Mureș County, was built on a rocky slope, very close to the town of Saschiz, to its northwestern side. Typologically, the ensemble is a refuge fortress, a relatively close and easily protected safe shelter for the community, if it was in a direct peril. At the beginning of the 20th century the fortress was still used by the community on different occasions, but, when the Saxons have emigrated, it has rapidly degraded, and, in a very short term, the fortress was a collapsed ruin. In 1999 and 2000 a restoration project, along with a few archaeological surveys were initiated. This article presents the results of the archaeological research, the stratigraphic sequence of the site and the uncovered artifacts. The archaeology evidenced the fact that the site was intensely dwelled in Prehistory, with traces of several Neolithic and Bronze Age complexes. The medieval building site started in the first half of the 15th century, by leveling the sloppy terrain, thus disturbing the prehistorical complexes and moving the artifacts toward the edges of the plateau. A first fortress was therefore built here. The terrain compelled it to have an irregular, multiangular shape. The plateau is 90 m long on its long axis while the short one is 52 m wide. This plateau was surrounded by a curtain wall that initially had three towers: the gate tower, the school's tower on the south side and the voivode tower that was most likely placed on the north side of the fortress. This first stage of constructions probably lasted several decades, some of the interventions being datable at the end of the 15th or even in the beginning of the 16th centuries. The northeastern and southeastern extremities were later on consolidated by building two more towers. They are known as the priest's tower and the ammunition tower. The first one was built toward the middle of the 16th century, as demonstrated by the coin findings in several levels inside it. The second tower was built at the beginning of the 17th century. The gate area was reorganized during a stage of constructions that we cannot yet chronologically place in the current research stage. A small zwinger was created. It was limited to the south by a sixth, the watch tower. The fortress was extended eastward by adding a secondary precinct, that was also probably guarded by towers. During the 17th century the main enclosure was severely transformed. The old towers were repaired or rebuilt (the voivode tower for example) and pantries were built along the sides of the curtain wall. A two room structure was built; this

is considered by specialists to have functioned as a chapel. The artifacts unearthed by the excavations consist mainly of pottery shards. Several of these can be dated in the 13th–15th centuries, but the significant majority of the pottery is placed during the 15th–17th centuries. We also discovered some metallic artifacts, such as a fragment of a jeweler's scales and a battle knife, both of them dated in the 15th century. The interpretation of the dig as well as establishing a chronological evolution of the site wouldn't have been possible without the 20 coins, that were, most of them, discovered in coherent stratigraphic situations.

Cuvinte-cheie: sași, biserică fortificată, cetate de refugiu, arhitectură militară, cercetări arheologice, cultură materială secolele XV–XVII.

Rezumat: Cetatea de la Saschiz, jud. Mureș, a fost construită pe un versant stâncos aflat în imediata apropiere a localității, în partea de nord-vest a acesteia. Tipologic, ansamblul face parte din categoria cetăților de refugiu prin care comunitățile și-au creat un adăpost sigur, relativ apropiat și ușor de apărat în cazul unui pericol direct. La începutul secolului XX ansamblul era încă folosit pentru diferite ocazii comunitare, dar după emigrarea sașilor s-a degradat într-un ritm accelerat, astfel încât a ajuns în scurtă vreme o ruină în stare de colaps. În anii 1999–2000 a fost inițiat un proiect de restaurare în cadrul căruia au fost efectuate și câteva sondaje arheologice. În articolul de față sunt prezentate rezultatele obținute, stratigrafia generală a complexului, precum și materialele arheologice. Săpăturile arheologice au pus în evidență faptul că situl a cunoscut o intensă locuire preistorică, urmele mai multor complexe din neolitic și epoca bronzului fiind evidențiate prin cercetări. Șantierul medieval a debutat, în prima parte a secolului al XV-lea, prin nivelarea terenului în pantă, deranjând astfel complexele preistorice și deplasând materialul arheologic spre marginile platoului. Pe această suprafață a fost construită o primă fortificație, cu formă poligonală neregulată impusă de configurația terenului, un platou cu dimensiunile de 90 m pe axa lungă, respectiv 52 m lățime. Acest platou a fost înconjurat cu un zid de incintă prevăzut inițial cu trei turnuri: turnul de poartă, turnul școlii pe latura de sud și foarte probabil turnul voievodal pe latura de nord. Această primă etapă de construcție s-a derulat foarte probabil pe parcursul mai multor decenii, unele intervenții fiind databile la finele veacului al XV-lea sau chiar în prima parte a secolului al XVI-lea. Ulterior, extremitățile de nord-est și sud-est au fost consolidate prin construirea altor două turnuri, cunoscute sub denumirea de turnul preotului,

respectiv turnul muniției. Primul dintre acestea a fost construit spre mijlocul secolului al XVI-lea, după cum arată monedele descoperite între diferitele nivele de călcare din interiorul lui. Cel de-al doilea aparține deja începutului secolului al XVII-lea. Într-o etapă pe care, în stadiul actual al cercetărilor, nu o putem data, zona intrării a fost reorganizată prin crearea unui mic zvinger, delimitat spre sud de un al șaselea turn, cel de pază. Cetatea a fost extinsă spre est prin construirea unei incinte secundare, prevăzută probabil la rândul ei cu turnuri. În interiorul incintei principale par să fi avut loc transformări importante în secolul al XVII-lea, când turnurile mai vechi au fost reparate sau refăcute (de pildă, turnul voievodal), pe laturile zidului de incintă au fost construite cămări, iar în partea centrală a fost construită o clădire cu două încăperi, considerată de literatura de specialitate a fi servit drept capelă. Materialul arheologic descoperit în săpături este compus în principal din fragmente ceramice. Câteva dintre acestea pot fi datate în secolele XIII–XIV, dar majoritatea semnificativă a materialului aparține secolelor XV–XVII. Au fost de asemenea descoperite o serie de obiecte metalice, dintre care menționăm un fragment de cântar de bijutier și un cuțit de luptă, ambele databile în secolul al XV-lea. Interpretarea săpăturii și stabilirea unei evoluții cronologice nu ar fi fost posibile fără cele 23 de monede descoperite, majoritatea, în situații stratigrafice coerente.

Introducere

Localitatea Saschiz este situată în partea de sud-est a Transilvaniei, pe valea unui afluent al Târnavei Mari, la 23 de km distanță de orașul Sighișoara. Ea s-a dezvoltat pe unul dintre cele mai circulante drumuri încă din antichitate, astăzi șoseaua europeană E 15.

În această zonă favorabilă viețuirii, pe o vatră locuită aproape fără întrerupere de-a lungul veacurilor¹, în Evul Mediu a fost întemeiată localitatea de astăzi. În mod tradițional se consideră că această întemeiere se datorează secuilor, o populație războinică așezată de Regatul maghiar la granițele sale temporare, pe măsura extinderii spre linia Carpaților în cursul secolului al XI-lea.² O astfel de evoluție nu a fost însă confirmată prin descoperiri arheologice realizate în vatra actuală a satului, ea rămânând în stadiul actual al cercetărilor o ipoteză de lucru.

În contextul general al colonizării sudului Transilvaniei de către regalitatea maghiară, o comunitate de *hospites* a fost așezată la Saschiz în ultima parte a secolului al XII-lea sau la începutul

secolului al XIII-lea.³ O parte dintre secui au fost deplasați spre nord-est, întemeind scaunul Kezdi, alții par să fi rămas pe loc. Istoricii iau în calcul o posibilă conviețuire a celor două populații pe parcursul câtorva decenii, până după mijlocul secolului al XIII-lea, când ultimul grup de secui a plecat spre scaunul Arieș. Amprenta acestei locuiri mixte nu se regăsește însă în structura localității care păstrează un caracter specific săsesc. În stadiul actual al cercetărilor, pentru a ține cont de ipotezele de lucru formulate atât de istorici, cât și de arheologi, este de luat în considerare posibilitatea existenței a două nuclee de locuire, cel secuiesc fiind absorbit în timp.

Coloniștii au construit o primă biserică parohială în stil romanic, foarte probabil o bazilică, din care se mai păstrează elemente de pietrărie profilată și ruinele unui osuar de formă circulară, despre care nu știm dacă a fost o clădire de sine stătătoare sau o criptă subterană. Aceste construcții au fost probabil edificate în jurul anului 1200 și au parcurs o etapă de renovare în stil gotic în jurul anului 1400.⁴

În secolele XIV–XV, Saschizul era una dintre cele mai importante localități din partea de sud-est a Transilvaniei. În 1309⁵ apare pentru prima dată în documente ca și centru de capitlu, iar în 1407 aici se afla sediul scaunului Sighișoarei, transferat ulterior, spre mijlocul secolului, la Sighișoara. Într-un document din 1419 sunt enumerate privilegiile importante pentru „civitate Zaazkyzd”, întărite de regele Sigismund de Luxemburg, iar în 1470 este confirmat statutul de târg. De-a lungul secolelor, localitatea și-a menținut importanța economică, fiind deseori la concurență cu Sighișoara. A avut o școală încă din secolul al XV-lea, un spital din secolul al XVI-lea, pe lângă biserica parohială au fost construite mai multe capele, meșteșugurile erau coordonate de bresle despre activitatea cărora avem deseori detalii.⁶

În organizarea comunității au apărut transformări importante în ultimul deceniu al secolului al XV-lea, odată cu deschiderea șantierului bisericii actuale. Este o construcție impunătoare, realizată în stil

¹ V. Lazăr, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Târgu Mureș, 1976.

² P. Niedermeier, *Der mittelalterliche Städtebau in Siebenbürgen, im Banat und im Kreischgebiet. I. Die Entwicklung von Anbeginn bis 1241*, Heidelberg, 1996, p. 217–219, 242. H. Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, I, Sibiu-Heidelberg, 1998, p. 335. Adriana Stroe, Iozeffina Postăvaru, Iosef Kovacs, *Saschiz/Kezsd*, în vol. *România. Patrimoine mondial* (coord. D. Lungu, T. Sinigalia), București, 2007, p. 160–167.

³ G. Nussbächer, *Aus Urkunden und Chroniken. Kezsd*, Kronstadt, 2009, p. 13 – plasează începuturile localității în cea de-a doua jumătate a secolului al XII-lea.

⁴ Iozeffina Postăvaru, *Biserica fortificată din Saschiz*, în *Arhitectura religioasă medievală din Transilvania III*, Satu Mare, 2004, p. 143–145.

⁵ Tabel cronologic detaliat și comentat: G. Nussbächer, *op. cit.*, passim. Principalele mențiuni documentare sintetizate în Fabini, *op. cit.*, p. 335–342.

⁶ Nussbächer, *op. cit.*, passim.

gotic târziu,⁷ concepută din start nu numai pentru serviciul religios, dar și ca o fortificație care poate oferi locuitorilor un adăpost rapid în caz de pericol. În tipologia bisericilor fortificate din Transilvania, biserica din Saschiz este considerată cap de serie pentru edificiile care pot face față independent unui atac, cunoscute sub denumirea de biserici-reduit.⁸

Aproximativ în aceeași perioadă a fost construită o cetate de refugiu în afara localității, în partea de nord-vest a acesteia. Literatura de specialitate indică deseori ca termen *post quem* pentru inițierea șantierului anul 1347⁹, dar abia din 1470 deținem o informație concretă, conform căreia ansamblul se afla, la acea dată, în construcție. În mod tradițional se consideră că pentru realizarea cetății s-au asociat șapte sate, dimensiunile ei depășind posibilitățile materiale ale unei singure comunități.

Cetatea din Saschiz este deseori menționată în lucrările de istorie și istoria artei referitoare la Transilvania, dar nici unul dintre autori nu s-a ocupat în mod deosebit cu descrierea și cercetarea ruinelor. Virgil Vătășianu atribuie cetatea sfârșitului secolului XIV sau primei jumătăți a veacului următor¹⁰, considerând însă că forma actuală este „opera prefacerilor” ulterioare, opinie preluată ulterior și de alți autori.

Scurtă descriere a ansamblului

Cetatea medievală a fost construită pe un versant stâncos aflat în imediata apropiere a localității, în partea de nord-vest a acesteia, pe dealul care ulterior a fost numit Dealul Cetății (Burgberg). Locul se bucură de o poziție strategică privilegiată, dominând împrejurimile și asigurând o vizibilitate perfectă asupra principalelor căi de acces și totodată spre văile laterale. Pe trei laturi este delimitat de pante extrem de abrupte, singurul acces posibil fiind dinspre localitate, ușor controlabil și conferind astfel celor din interior un grad ridicat de siguranță.

Tipologic, ansamblul face parte din categoria cetăților de refugiu prin care comunitățile și-au creat un adăpost sigur, relativ apropiat și ușor de apărat în cazul unui pericol direct. În general comunitățile săsești au rezolvat această necesitate prin construirea unor incinte fortificate în jurul bisericilor parohiale. Situațiile în care a fost construită

o fortificație separată sunt izolate, cazul cel mai asemănător fiind foarte probabil cel de la Slimnic.

Cetatea de la Saschiz are o formă poligonală neregulată, impusă de configurația terenului, un platou cu dimensiunile de 90 m pe axa lungă, respectiv 52 m lățime. Acest platou a fost înconjurat cu un zid de incintă prevăzut inițial cu trei turnuri: turnul de poartă, turnul școlii pe latura de sud și foarte probabil turnul voievodal pe latura de nord. Ulterior, extremitățile de nord-est și sud-est au fost consolidate prin construirea altor două turnuri, cunoscute sub denumirea de turnul preotului, respectiv turnul muniției. De asemenea, zona intrării a fost reorganizată prin crearea unui mic zwingler, delimitat spre sud de un al șaselea turn, cel de pază. Într-o a treia etapă cetatea a fost extinsă spre est printr-o incintă secundară (Pl. 5/2).

Cetatea a fost construită din bolovani de piatră de diferite dimensiuni și fragmente de cărămidă folosite mai ales pentru egalizare, liantul fiind un mortar friabil, din nisip cu mici bulgări de var. Zidurile au înălțimi de până la 10 m și grosimi ce pot ajunge la bază până la 2 m. Zidul de incintă a fost prevăzut cu guri de tragere și cu un drum de strajă suspendat pe console din lemn, care asigura totodată legătura dintre turnuri. De asemenea, pe laturile de nord și parțial pe cea de sud au existat și alte clădiri, probabil un fel de camere în care se puteau adăposti locuitorii în caz de pericol, dacă erau siliți să rămână în cetate o perioadă mai lungă. Urmele acestor încăperi sunt parțial vizibile, iar unele detalii au fost evidențiate prin cercetările arheologice. În partea mediană a incintei se păstrează ruinele unei construcții dreptunghiulare formată din două încăperi, cu axul pe direcția est-vest, considerată a fi fost capela cetății. În partea vestică a incintei sunt vizibile și urmele unei fântâni săpată în masivul stâncos până aproape de baza acestuia, care asigura necesarul de apă asediaților, cu o adâncime estimată de 80 m.

Starea actuală. În prima parte a secolului XX cetatea se păstra în stare bună, fiind încă folosită de comunitate cu ocazia unor evenimente locale. Odată cu plecarea în masă a sașilor a fost abandonată și s-a degradat în mod constant în ultimele decenii, astfel că la data realizării cercetărilor ce fac obiectul acestui studiu se afla într-o stare de ruină avansată. Toate acoperișurile erau prăbușite, turnurile erau parțial îngropate în moloz, pe creasta zidurilor crescuse vegetație, iar turnul de poartă era încoronat cu un arbust. Turnurile păstrau integral elevația, cu excepția celui de pază din care rămăsese un singur perete, ruinele celorlalți fiind abia vizibile printre

⁷ V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române I*, București, 1959, p. 598–599. V. Drăguț, *Arta gotică în România*, București, 1979, p. 124.

⁸ Descrierea amănunțită a clădirii și sinteza bibliografiei la: Postăvaru, *op. cit.*, passim.

⁹ Fabini, *op. cit.*, p. 338. Nussbächer, *op. cit.*, p. 14.

¹⁰ Vătășianu, *op. cit.*, p. 280.

buruieni. Incinta a doua era dispărută complet, câteva urme de ziduri amintind de clădirea mai mare ce se afla pe latura de sud a acesteia, numită casa pazei. De asemenea, așa numita capelă din mijlocul incintei principale era într-o stare de ruină pe cale de dispariție. Întreaga curte era înecată în vegetație, numeroși copaci și arbuști făcând zona impracticabilă și componentele cetății inaccesibile. Campania din anul 2000 a debutat de altfel cu defrișarea incintei principale.

Cercetările arheologice

Începând din anul 1999, au fost inițiate proiecte de restaurare pentru unele componente ale cetății, sub coordonarea arh. Gabriel Lambescu. În acest context a fost posibilă și realizarea unei cercetări arheologice parțiale. În 1999, investigațiile s-au concentrat pe turnul preotului, plasat în colțul de nord-est al incintei și aflat, în momentul respectiv, în cel mai mare pericol de prăbușire (Pl. 7/1).¹¹ Ulterior s-a întocmit un proiect de cercetare completă a incintei, din care s-a desfășurat doar o primă etapă în anul 2000¹², proiectarea fiind apoi întreruptă. În cea de-a doua campanie au fost cercetate acele componente aflate în relație directă cu întocmirea unei expertize, respectiv 13 suprafețe a căror amplasare a fost stabilită împreună cu proiectantul general. După cum se poate observa pe planul general (Pl. 6), cercetarea s-a concentrat pe turnurile cetății, iar un șanț magistral a fost trasat pe mijlocul curții, între zidul de incintă și ruinele capelei.

Principalele obiective urmărite au fost stabilirea caracteristicilor tehnice ale monumentului (talpa fundațiilor, structura zidărilor, etape de construcție), identificarea unei matrice stratigrafice pe baza căreia să putem descrie evoluția nivelului de călcare și descărcarea terenului de sarcină istorică.¹³

Stratigrafia generală a complexului. Configurația naturală a zonei este un lut galben ce alternează cu lentile de balast și nisip, pe un miez stâncos deseori vizibil la suprafață.

¹¹ Campania din anul 1999 a fost coordonată de Daniela Marcu Istrate.

¹² Campania din anul 2000 s-a desfășurat între 9 august și 8 septembrie, fiind coordonată de I.F. Pascu. Prelucrarea informațiilor, analiza săpăturii și a materialului arheologic au fost realizate de D. Marcu Istrate, iar catalogul ceramicii îi aparține lui I. F. Pascu.

¹³ La nivelul anului 2000 nu am avut un Wagriss pentru cetate. Pentru a uniformiza cât de cât adâncimile în raportul tehnic am folosit repere pentru fiecare componentă cercetată, dar în materialul de față adâncimile sunt raportate la nivelul de călcare din perioada construirii, sau la nivelul de călcare actual (prescurtat NCA).

Săpăturile arheologice au pus în evidență faptul că acest platou a cunoscut o intensă locuire preistorică, urmele mai multor complexe din neolitic și epoca bronzului fiind evidențiate prin cercetări: gropi de provizii, urme de vetre, locuințe îngropate și o mare cantitate de material ceramic, între care menționăm ceramica pictată de o deosebită frumusețe aparținând culturii Petrești. Depunerile specifice acestei perioade sunt straturile 1, 2 etc.

Șantierul medieval a debutat prin nivelarea terenului în pantă, deranjând astfel complexele preistorice și deplasând materialul arheologic spre marginile platoului, în special spre sud și vest, acolo unde acesta a fost descoperit din abundență. Materialul de construcție pare să fi provenit, cel puțin parțial, din apropiere: nisipul necesar amestecului de mortar a fost luat chiar din zona centrală, constructorii urmărind filioanele de balast fin și nisip, fapt ce a dat terenului un aspect vălurit. Configurația astfel rezultată nu a fost de natură să deranjeze, având în vedere caracterul sezonier al fortificației.

Cele mai vechi monede datează de la începutul secolului al XV-lea și au fost descoperite într-un strat de pământ negru cu pigment de cărbune, mortar și rare fragmente ceramice, în colțul de nord-est al incintei. În stadiul actual al cercetărilor considerăm că acestea pot fi puse în relație cu operațiunile pregătitoare pentru deschiderea șantierului medieval.

Zidul de incintă. Incinta principală a cetății Saschiz a fost construită din piatră de râu, rar observându-se fragmente de cărămidă, folosită mai ales la muchii sau pentru anumite egalizări și reparații. Partea superioară a zidurilor, elevația, păstrează un parament îngrijit, deși nu a fost construită în asize, pietrele fiind în general neregulate. Zidul are la nivelul fundației o grosime de 1,70–2 m, dar se subțiază pe verticală printr-o retragere importantă la nivelul drumului de strajă. La limita superioară incinta păstrează o grosime medie de 1 m.

În elevația zidului de incintă, se observă unele inegalități (în apropierea turnului de poartă), rosturi sau muchiile zidite ale unor mici retrageri (în special între turnurile voievodal și muniției). Pe ansamblu, zidăria este uniformă și nu suntem în situația de a vedea în aceste nereguli etape diferite de construcție sau reparații majore, ci mai degrabă scurte întreruperi ale șantierului sau consecințe ale adaptării la un teren foarte inegal. Desigur, nu excludem eventuale reparații majore, dar urmele acestora nu sunt evidente.

În general, compoziția peretelui urmează linia pantei, care în mod evident nu a suferit transformări importante din perioada construcției până în prezent. Acest lucru este vizibil mai ales între turnurile voievodal și muniției, unde atât drumul de strajă cât și gurile de tragere urmează o linie ascendentă. În aceeași zonă, partea superioară a zidurilor păstrează porțiuni importante de tencuială.

Din construcție a fost prevăzută amenajarea unui drum de strajă sprijinit pe un parapet de zidărie cu grosimi variabile și pe o podină din lemn în consolă. De la acest nivel erau accesate numeroase guri de tragere care se deschid spre exterior, asigurând supravegherea completă a împrejurimilor. Același element de fortificare asigura accesul în turnuri la nivelul al doilea sau al treilea al acestora, precum și legătura dintre turnuri. Drumul de strajă era accesibil din curte printr-un mic culoar boltit semicilindric, aflat între turnul de poartă și zidul de incintă, dispus într-un unghi îngust extrem de ușor de protejat.

Nu am sesizat o anumită regulă în dispunerea gurilor de tragere. Ele au forme și chiar dimensiuni variate, cu greu pot fi găsite două identice. Golurile au fost rezervate în zidărie, partea superioară fiind asigurată printr-un buiandrug din materiale diverse: lespezi de piatră, grinzi și scânduri de lemn.

În segmentul dintre turnul muniției și turnul voievodal, gurile de tragere au fost construite într-o primă etapă ca niște ferestre, cu laturile paralele. Partea dinspre exterior a fost apoi înzidită și s-a lăsat o deschidere în formă de gaură de cheie întoarsă sau o fantă verticală. Probabil meșterii nu au reușit să creeze o astfel de formă în toată grosimea peretelui și atunci au recurs la o formulă mai simplă. Gaura de cheie prezintă și ea multe variante, uneori seamănă mai degrabă cu un triunghi cu vârful în sus. Pe latura de sud, între turnurile școlii și muniției deschiderile par uniforme din interior, dar își modifică forma în grosimea peretelui, astfel încât două devin dreptunghiulare foarte înguste, iar celelalte două rămân cu o deschidere pătrată destul de largă.

Pe latura de nord a incintei, se observă guri de tragere pătrate care se îngustează mult spre exterior; toate au fost consolidate la partea superioară prin lespezi de piatră.

Observații arheologice. Infrastructura zidului de incintă a fost investigată în mai multe puncte, pe toate laturile cetății, atât din interior cât și din exterior. Zidăria a fost realizată din bolovani de piatră de diferite dimensiuni, inclusiv bolovani foarte mari, legați cu un mortar din var și nisip cu

mult pietriș. În aspectul zidăriei subterane sunt mici diferențe, dar în general aceasta este foarte regulată, clădită fie direct pe nivelul de călcare din acel moment, fie în șanțuri largi care au permis potrivirea materialului într-un parament uniform.

Talpa fundației se află la adâncimi variabile, în funcție de consistența terenului. Acolo unde stânca sau stratul de balast cenușiu foarte stabil s-au aflat la suprafață, zidăria a fost așezată pe acestea. Pe partea de sud zidul pare să fi fost pus direct pe nivelul de călcare (chiar dacă acesta nu era foarte stabil) și se află astăzi la adâncimi de 0,20–0,30 m.

Acolo unde straturile de umplutură sunt mai consistente au fost săpate șanțuri de fundare adânci. În zona turnului muniției șanțul de fundare a avut o adâncime de 1,50 m (– 2,20 m NCA), fiind săpat în umpluturile locuirii preistorice fără să ajungă la solul natural. Aceeași situație a fost constatată și în apropierea turnului voievodal, unde șanțul de fundare a fost săpat până la o adâncime de 1 m, oprindu-se de asemenea în straturile preistorice. Deseori partea superioară a fundației este marcată printr-un mic decroș, cu lățimi cuprinse între 0,20 m și 0,40 m.

În colțul de nord-est al cetății zidul de incintă a fost demolat pentru a face loc turnului preotului; ruina laturii de est apare în medie la –1 m, demolată neregulat; această cotă indică totodată nivelul de călcare la care s-a coborât în cursul operațiilor de pregătire a terenului pentru construirea turnului. Latura de nord a fost demolată parțial, foarte probabil în urma unei prăbușiri sau poate a unei alunecări de teren. Cantitățile mari de moloz aflate pe râpă pot constitui un argument în acest sens (stratul 24 în principal). De asemenea este de subliniat faptul că doar în această zonă am observat o îngroșare a fundației lată de cca 3 m, de formă neregulată, care a coborât în pantă cca 5 m de la nivelul actual de călcare lângă turn. A fost în mod evident o consolidare cu scopul de a compensa diferența de nivel foarte mare din această zonă, consecință foarte probabilă a unor probleme apărute la nivelul structurilor. În prima fază a construcției era mult mai simplu ca zidul de incintă să fi fost tras spre interior 2–3 m pentru a evita așezarea lui chiar la marginea unei râpe instabile, decât să se procedeze la consolidarea acesteia printr-o astfel de zidărie.

Talpa fundației incintei în acest sector se află în general la –1,30/–1,50 m față de nivelul actual de călcare, așezată în solul viu sau în umpluturile preistorice.

Zwingerul. Intrarea în cetate era protejată de un mic zwinger, dezvoltat între turnul de poartă și

turnul de pază prin unirea celor două cu un zid din piatră și cărămidă. În apropierea turnului de poartă acest spațiu devine foarte îngust și este evident că a funcționat aici o clădire cu acoperiș în pupitru înclinat spre interiorul incintei. Urmele acestui pupitru sunt vizibile în peretele care închidea zwingerul spre nord. De asemenea, se păstrează și pornirile unor arce, care sugerează faptul că acest spațiu era acoperit cu o boltă.

Această construcție trebuie să fi avut cel puțin două nivele, de la cel de-al doilea fiind posibil accesul în turnul porții și pe drumul de strajă al incintei principale. Din incinta a doua se putea intra printr-o ușă îngustă aflată lângă culoarul de acces în turnul porții. Este o deschidere dreptunghiulară cu un buiandrug din lemn la partea superioară, deasupra căruia se observă o fereastră de tragere către incinta a doua.

Zidul zwingerului are la nivelul inferior guri de tragere dreptunghiulare, iar la ultimul nivel păstrat guri de tragere pătrate. Acestea din urmă erau accesibile de pe un drum de strajă susținut pe grinzi ale căror lăcașe sunt încă vizibile în parament.

Incinta II. Incinta a doua s-a dezvoltat pe partea de est a incintei principale, între turnul școlii și turnul preotului, asigurând o protecție suplimentară pentru zona mai vulnerabilă a cetății. În prezent, se păstrează doar urme ale clădirilor de pe partea de sud, așa numita Casă a porții, iar din topografia terenului se pot ghici dimensiunile reale ale acestui ansamblu. Izometria propusă de K. Leonhardt (Pl. 5/2) se bazează probabil pe urme mai concrete vizibile în prima parte a secolului XX, din care s-a putut descifra o structură relativ simplă, cu două turnuri de dimensiuni mici, unul pe latura de sud și un altul în flancul estic. Până la realizarea unor cercetări arheologice în acest sector, această poziție poate fi acceptată cu titlu de ipoteză.

Latura de vest a acestei incinte este adosată turnului școlii; în momentul executării săpăturilor, aceasta se păstra pe o înălțime de cca 2 m. Ruina are o lățime de 0,80/-1 m și a fost construită în sistem emplecton, cu un miez din pietre mărunte și fețe formate din bolovani de dimensiuni medii așezați în operă cu mai multă grijă. Zidăria a fost fundată la limita dintre solul viu și nivelul de călcare, fără să existe o demarcație clară între fundație și elevație (Pl. 19).

Construcții din interiorul incintei I

Capela. În partea de mijloc a cetății se află ruinele unei construcții dreptunghiulare cu dimensiunile 12 × 6 m, considerată în mod tradițional a fi

fost capela cetății. Din forma actuală a structurii se delimitează un compartiment în partea de nord-est, mai îngust, și o sală mai largă spre sud. Ruina se păstrează pe o înălțime de maxim 2 m, inegal. Zidăria elevației este formată din bolovani de piatră de dimensiuni mici și medii și destul de multe fragmente de cărămidă folosite pentru egalizare. Pe interior, se păstrează pe alocuri urmele unei tencuieli grosiere zugrăvită cu albastru.

Singurul element cercetat arheologic a fost peretele vestic. Acesta prezintă o fundație din bolovani de piatră de dimensiuni medii sau mici legați cu un mortar de bună calitate din var și nisip. Șanțul de fundare s-a adâncit 1,20 m în solul viu, o pernă de balast cu nuanțe gălbui și cenușii, coborând față de nivelul actual de călcare la -2,50 m.

Stratigrafia din S.39 este puțin relevantă datorită numeroaselor intervenții din secolul al XVII-lea, care au răscolit toată curtea interioară a cetății în căutarea unor filoane de nisip (Pl. 21). Un posibil nivel de construcție ar putea fi stratul 12, un pământ cenușiu afânat cu multe pietre și mortar situat sub cota actuală a terenului la -1 m. După cum se observă pe profilul nordic al S.39, deasupra acestui strat zidăria devine mai regulată și se înscrie într-o linie verticală. În stadiul actual al cercetărilor putem avansa o astfel de ipoteză, conform căreia șanțul de fundare a fost săpat de la partea superioară a stratului 33, în timpul construcției depunându-se pe suprafața stratul 12. Într-un interval destul de scurt suprafața a fost nivelată prin depunerea unui strat de pământ cenușiu cu pigment de mortar și fragmente de țigle (6), fiind stabilită astfel o cotă care a rămas în uz vreme îndelungată (la -0,30/0,50 m sub nivelul actual), după cum arată structura peretelui. Un astfel de scenariu conduce însă la datarea acestei construcții în secolul al XVII-lea, în etapa în care cetatea a căpătat, în linii mari, forma actuală. Până la extinderea cercetărilor arheologice din jurul acestui monument, orice afirmație trebuie tratată cu prudență, inclusiv funcțiunea de capelă care i-a fost atribuită fără să se țină cont de faptul că planimetria nu este specifică.

Construcții pe partea de nord-est. Pe latura de nord a zidului de incintă au fost construite mai multe camere, probabil în secolul al XVII-lea. Ruina zidului sudic al acestora a fost descoperită în S.2, adosată colțului turnului preotului (Pl. 9). Avem în vedere o construcție superficială cu talpa așezată în stratul 27, la +0,10 m, probabil imediat sub nivelul de călcare din acel moment. În legătură cu această etapă de locuire, se află cele două monede din secolul al XVII-lea descoperite în umplutura de pământ negru ce formează stratul 27.

Construcții pe latura de sud. După decoperțarea unui important strat de moloz, rezultat în principal din prăbușirea șarpantei turnului muniției, în S.26 a fost dezvelită o pardoseală din cărămidă (dimensiuni $26 \times 14 \times 5,5$ cm) la $-0,64$ m. Aceasta a aparținut unei încăperi de plan triunghiular, tencuită la interior, formată prin legarea zidului de incintă cu colțul turnului printr-un zid adosat. La curățarea pardoselii a fost descoperită o monedă emisă de regele Mathia Corvin între 1472–1478, aflată fără îndoială în poziție secundară.

Zidul de nord al acestei încăperi este o structură superficială așezată pe decroșul fundației turnului muniției, cu talpa la -1 m și partea superioară la $-0,52$ m.

Turnul de pază¹⁴ dezvoltă un plan aproximativ dreptunghiular în exteriorul zidului de incintă cărăuia i-a fost adosat, cu dimensiunile $8 \times 5,5$ m (Pl. 2/2). Turnul avea două niveluri, un parter carosabil deschis prin arcade și o cameră de pază deasupra acestuia. Parterul era acoperit cu o boltă semicilindrică construită din lespezi de piatră, iar spre exterior era prevăzut cu o poartă masivă din lemn ale cărei urme au fost descoperite în săpături. Al doilea nivel era acoperit cu un planșeu, iar în pereții săi se deschideau mai multe guri de tragere, dintre care se păstrează cea din peretele nordic, orientată spre actualul zwinger, și parțial o alta în peretele sudic, la aproximativ $0,80$ m distanță față de zidul incintei. Pe o fotografie istorică se observă alte două guri de tragere în peretele estic, precum și faptul că sub acoperișul în două ape încheiat cu pinioane triunghiulare se afla un balcon de apărare din lemn, ieșit în consolă.¹⁵ Acesta înconjură turnul la nivelul superior al zidului de incintă, fiind accesibil din pod.

Elevația turnului este astăzi în ruină, păstrându-se doar peretele de nord, sub coama acoperișului. La etaj se observă urmele unei tencuieli zugrăvită în albastru ce trebuie să fie de dată relativ recentă. În anul 2000, ruina peretelui opus era și ea vizibilă pe o înălțime de maxim $1,50$ m față de nivelul actual de călcare. S-a constatat că zidul a fost construit cu un miez emplectonal din fragmente mărunte de piatră și paramente exterioare regulate, din materiale potrivite în operă cu mai multă grijă.

Pe ansamblu, elevației îi este specifică o zidărie regulată, fără să se deseneze asize. Probabil din cauza mortarului destul de friabil și folosit în cantitate redusă (conform golurilor mari dintre bolovani) paramentele exterioare au căzut aproape în totalitate.

Zidăria fundației este alcătuită din bolovani de dimensiuni medii, pietre mai mici și rare fragmente de cărămidă pentru egalizare, liantul fiind un mortar de calitate bună format din var-nisip. Șanțul de fundare s-a adâncit în trepte, coborând dinspre zidul incintei principale spre est, urmând linia pantei.

Fundația sudică a fost construită în trepte: prima dintre acestea corespunde cu talpa fundației incintei, la $-1,10$ m, fiind așezată pe un strat gros de cca 20 cm de pământ negru cenușiu foarte afănat, cu pigment de mortar și cărbune (Pl. 11, stratul 19). A doua treaptă se află la $-1,80$ m, sprijinindu-se pe o stâncă nisipoasă foarte dură. Partea inferioară a fundației, pe o înălțime de cca $0,50$ m, prezintă o zidărie înecată în mortar, construită într-un șanț îngust. Peste acest segment zidăria relativ regulată pare să fi fost clădită, ceea ce ar sugera un nivel de călcare mai coborât cu cca 1 m față de cel actual.

Zidul de est al turnului are talpa fundației la $-2,50$ m (medie) (Pl. 12). Limita dintre fundație și elevație este marcată de un decroș lat de 10 – 12 cm, la -1 m. La nivelul infrastructurii, latura de est a fost adosată celor de nord și sud; de la nivelul de călcare medieval însă, structurile au fost țesute, dar nu la nivelul fiecărei asize, ci pe segmente mai înalte de zidărie.

Stratigrafia, evoluția nivelului de călcare. Fundațiile turnului se opresc la limita solului natural sau se adâncesc în acesta, parcurgând depuneri legate de locuirea preistorică (straturile 28, 29, 31 – Pl. 13, profilul de sud al S.17). Abia stratul 30, un pământ negru amestecat cu balast, poate fi considerat o depunere medievală, legată de nivelarea și uniformizarea suprafeței în pantă înainte de construirea turnului. Acest strat se oprește la nivelul decroșului fundației și susține o pardoseală din piatră (lespezi de gresie de grosimi variabile, neprelucrate, eventuale pietre mai mici pentru egalizare), așezată pe decroșul fundației, cu partea superioară la $-0,75$ m (Pl. 12, planul S.17). Acesta este singurul nivel de călcare amenajat identificat în interior ce pare a fi contemporan construirii turnului. La acest nivel se păstrează și o lespede din piatră de formă aproximativ circulară, cu un orificiu central în care era fixat stâlplul în jurul cărăuia se rotea poarta cetății. Piatra încă păstrează amprente circulare formate prin manevrarea porții. Aceasta

¹⁴ A fost cercetat în exterior prin S.53, pe latura de sud la intersecția cu zidul de incintă, și de asemenea din interior prin S.17, care a investigat aproximativ o treime din suprafața turnului. Înainte de efectuarea săpăturilor, din jurul turnului inclusiv din interior, a fost degajată o importantă cantitate de moloz și piatră, rezultată din prăbușirea suprastructurii.

¹⁵ Fabini, *op. cit.*, p. 341.

din urmă s-a păstrat pe loc până la prăbușirea turnului, fiind prinsă sub moloz și descoperită parțial de cercetările arheologice.

Peste pardoseală s-a depus un strat de dărâmatură (25A) și s-a operat o uniformizare a suprafeței cu o umplutură mai curată, din al cărei conținut remarcăm ca fiind predominant un lut galben maroniu (17). Nivelul de călcare a fost crescut astfel cu 0,80 m, probabil pentru amenajarea unei noi pardoseli din care nu au rămas urme. Peste stratul 17 a fost îndepărtat molozul provenit din prăbușirea suprastructurii, din care au fost recuperate două monede din 1870, respectiv 1872.

Stratigrafia exterioară. După cum se observă pe profilul sudic al S.53 (Pl. 11), zidul de incintă a fost așezat în punctul cel mai înalt al pantei, de unde terenul cobora accentuat spre est. Peste stânca nativă se afla doar un strat vegetal, gros de cca 0,20 m, parțial răscolit de constructori. Șantierul medieval (construirea zidului de incintă și a turnului de pază) a avut drept consecință depunerea pe suprafață a mai multor straturi de pământ negru amestecat în diferite proporții cu mortar (19A, B, C), intercalate cu lentile de mortar (22, 23), respectiv cu straturi de cenușă, foarte probabil aruncată din turn (21, 24). Nivelul de călcare a crescut astfel cu cca 0,80 m. Nivelarea suprafeței și estomparea pantei naturale s-au realizat printr-o depunere de moloz, stratul 25, de dată relativ recentă, probabil rezultat în mare măsură al prăbușirii suprastructurii turnului pazei.

Turnul de poartă a fost cea mai impozantă dintre toate componentele cetății, calitate pe care o păstrează și astăzi. Este de altfel și cel mai bine păstrat, deși acoperișul s-a prăbușit de multă vreme, ca și planșeele intermediare. A fost construit deodată cu incinta, zidurile lor fiind țesute.

Turnul de poartă are un plan pătrat, cu ziduri groase de 1,7 m care se subțiază prin retrageri succesive în dreptul fiecăruia dintre cele cinci niveluri. A purtat un acoperiș în pupitru înclinat spre interiorul curții, a cărui limită inferioară este marcată în paramentul exterior printr-o cornișă din tencuială și cărămidă acoperită cu olane semicirculare așezate în completare într-un strat gros de mortar.

Parterul turnului era deschis spre curte prin două arcade semicirculare construite din lespezi de piatră. Ambele se sprijină pe pilaștri și prezintă umeri accentuați la nașterea bolții, formați din pietre mari. Linia de naștere a arcelor este diferită, urmând linia pantei. La nivelul de naștere a arcului dinspre curtea interioară se află o grindă din lemn încastrată

în zidărie. Culoarul de intrare nu era totuși boltit, ci acoperit cu un planșeu, conform urmelor de grinzi care se păstrează. De asemenea, celelalte niveluri ale turnului erau separate prin planșee.

Cu o lățime de 2,5 m, accesul în cetate era protejat de o hersă mobilă, manevrată din interior, care glisa în două nișe păstrate parțial pe fațada exterioară a turnului.

Singurul acces din exterior în turn era posibil spre nivelul al doilea, atât din curte cât și de pe drumul de strajă, printr-o mică ușă cu arcadă semicirculară tăiată în peretele de est. Din curte se ajungea la această ușă printr-o scară foarte îngustă, acoperită cu o boltă semicilindrică, construită între turn și zidul de incintă. De la acest nivel se putea ajunge și pe drumul de strajă de pe latura estică a incintei; foarte probabil acesta era singurul acces din curte spre drumul de strajă.

Alte deschideri se află la ultimele două niveluri: trei guri de aruncare la nivelul patru, iar la ultimul nivel al pupitrului două guri de tragere dreptunghiulare foarte înguste. În elevație lespezile din piatră sunt așezate în asize regulate cu șape groase și pietre de egalizare. Pentru compunerea mortarului s-a folosit un nisip mai fin decât cel din fundație.

Observații arheologice. Turnul de poartă a fost cercetat din interior prin S.12 și din exterior prin S.14 (Pl. 13, 14). S-a constatat că laturile de nord și sud nu au fundații, infrastructura turnului rezumându-se la laturile de est și vest, concepute cu o grosime apropiată de aceea a zidului de incintă. Fundația laturii estice este așezată în solul viu, alcătuit în acest punct din straturi de balast galben roșcat și lut gălbui, alternând cu lentile nisipoase, cu talpa la -2,50 m. Aspectul zidăriei este robust, predomină bolovanii din piatră cu dimensiuni medii și mici, legați cu șape groase de mortar din nisip cu pietricele și var grosier. În subteran zidăria este continuă iar pe verticală se țese cu picioarele arcelor gangului de intrare. Între aceste picioare zidăria a fost adosată și retrasă față de fundație cu cca 20–30 cm, decroșul astfel format (la -0,40 m) marcând în vechime nivelul de călcare în acest spațiu. În exterior s-a constatat că fundația laturii de vest a turnului este țesută cu fundația zidului de incintă.

Turnul școlii, situat pe mijlocul laturii sudice a incintei, are o formă circulară rezultată din două etape de construcție (Pl. 1/3, 3/1). Concomitent cu zidul de incintă a fost realizată partea exterioară a acestui turn, un semicerc parțial deschis spre curte în care funcționau mai multe platforme pentru accesarea gurilor de tragere. Parterul era complet deschis spre curte, după cum putem deduce din

faptul că nu se păstrează urmele vreunui sistem de închidere, fix sau mobil. Nivelul al doilea este prevăzut cu o arcadă semicirculară construită din piatră, care susține un perete aliniat drumului de strajă. Pe acesta din urmă a fost așezat un acoperiș în pupitru înclinat în exteriorul incintei principale, spre incinta II. Primele goluri apar în peretele semicircular la nivelul al treilea: o gură de tragere verticală și cinci guri de aruncare identice celor din turnul porții. Ele păstrează la partea superioară scânduri din lemn încastrate în zidărie. Deasupra gurilor de aruncare zidul se subțiază mult, păstrând însă forma semicirculară. În spațiul acoperișului au fost amenajate alte două niveluri care accesau guri de tragere verticale foarte înguste (Pl. 4/4).

Peretele care închide parțial turnul semicircular este și el străbătut de mai multe orificii verticale dispuse pe trei rânduri, în forme dreptunghiulare înguste și în formă de gaură de cheie mai mult sau mai puțin reușită. Peretele este acoperit cu un strat gros de tencuială bine păstrată, probabil relativ recentă.

De la nivelul al treilea, turnul are acces spre drumul de strajă pe latura de vest, printr-o ușă îngustă, destul de stângaci realizată, tăiată oblic; la partea superioară a ei se păstrează încă o scândură încastrată.

Fundația semicirculară a fost construită în trepte ce coboară dinspre zidul de incintă, șanțul de fundare căutând în general să depășească depunerile nisipoase și să găsească un suport stabil pentru zidărie. Talpa fundației se află la -3 m NCA în interior, așezată pe o pernă de balast, respectiv la -1,35 m în exterior, așezată pe stânca dură (8C). În partea inferioară a fundației se remarcă un segment executat neglijent, înecat în mortar, cu partea superioară la -0,65 m, deasupra căruia zidăria are un aspect mai îngrijit. Un mic decroș la -0,15 m corespunde foarte probabil cu nivelul de construcție exterior, față de care șanțul de fundare s-a adâncit cu 1,20 m (Pl. 15, 16).

Spațiul a fost închis într-o etapă ulterioară printr-un zid semicircular construit în interiorul incintei și adosat la aceasta. Nu sunt urme pe parament pentru a vedea cât a fost de înaltă această construcție, din acest motiv presupunem că s-a limitat la un parter. Accesul se realizează dinspre curte printr-o ușă dreptunghiulară, cu un buiandrug format dintr-o lespede de piatră și cu montanți din lemn încastrați în zidărie (Pl.4/4, pl. 15 – profilul de nord-vest al S.24). Pragul acesteia se află aproximativ la nivelul actual de călcare.

Fundația acestei părți este la fel de lată ca și aceea a segmentului exterior, dar mult mai superficială ca adâncime, talpa ei aflându-se la -1,30 m (NCA) într-un strat de umplutură brun gălbui, bine tasat, cu pigment de cărbune, ceramică și mortar (stratul 10); elevația a fost retrasă cu cca 0,60 m, formându-se astfel un decroș foarte lat. Nu excludem posibilitatea ca inițial să fi fost construit un perete de aceeași grosime ca și fundația, ulterior demolat și înlocuit cu peretele actual (Pl. 16 – profilul de nord al S.26).

Stratigrafia în interiorul turnului este simplă. Peste straturile naturale (8) apar depunerile preistorice (1, 2) și nivelarea cu balast ce aparține primei etape a șantierului de construcții (27). Stratul 10 s-a depus probabil în timpul construirii edificiului. La partea lui superioară remarcăm o lentilă de mortar (22), ce poate fi pusă în relație directă cu construirea turnului, la -1,20 m NCA (Pl. 15 – profilul de est al S.24). Peste aceasta apare o altă nivelare cu pământ negru cenușiu, cu pigment de ceramică, cărbune, mortar și inventar preistoric rulat (stratul 3), respectiv o umplutură cu fragmente de țiglă (6). În partea dinspre incintă, între aceste depuneri a intervenit o groapă umplută cu pământ cenușiu afânat, cu multe pietre și mortar (12).

Pe baza acestei configurații, presupunem că un prim nivel de călcare s-a aflat la limita stratului 10, la -1,20 m NCA. Segmentul dinspre curte al turnului s-a realizat de la un nivel aflat în jurul cotei de -1 m, după cum arată decroșul fundației, după care nivelul interior a crescut prin depunerea stratului 6 la -0,26 m NCA. La această cotă se păstrează urmele unei dușumele.

În exterior, peste solul viu stâncos (8C) sau nisipos (8B) se află o depunere preistorică (13) și stratul vegetal actual (7) (Pl. 13, profilul nord al S.67).

Turnul muniției are un plan dreptunghiular cu axa lungă pe direcția est-vest (Pl. 3/2). A fost construit ulterior zidului de incintă, căruia i se adosează laturile sale de est și vest. Are patru niveluri, primele două decroșate, și avea probabil un acoperiș în două ape, partea superioară a zidurilor fiind păstrată la același nivel. Parterul are pereți foarte groși, peste 2 m, și este acoperit cu o boltă semicilindrică construită din lespezi de piatră și destul de multe fragmente de cărămidă. Accesul se realizează printr-o ușă cu partea superioară semicirculară, modelată în principal din fragmente de cărămidă. În exterior paramentul este parțial prăbușit, dar din interior se observă că ușa a fost prevăzută din construcție.

Peste boltă a funcționat un etaj cu plafon pe grinzi din stejar ale căror urme se văd în zidărie, una păstrându-se chiar destul de bine. Nivelul al treilea era acoperit cu o boltă semicilindrică cu axa perpendiculară pe zidul de incintă. De aici se realiza accesul pe drumul de strajă, printr-o deschidere îngustă încheiată semicircular. La ultimul nivel se mai păstrează o gură de tragere de dimensiuni mari, aflată aproape de baza plafonului.

Turnul a fost cercetat atât din interior (S.21) cât și din exterior (S.26, S.28). S-a constatat că șanțurile pentru construirea fundațiilor sale au intersectat un complex preistoric, oprindu-se în general în solul viu. Infrastructura, construită într-un șanț larg, este clădită din lespezi și bolovani de piatră de dimensiuni medii, așezați îngrijit în asize regulate, cu șape consistente dintr-un mortar de var și nisip (Pl. 17/1).

Fundațiile turnului coboară în adâncime la -2 m NCA (medie), partea lor superioară fiind marcată prin decroșuri late, dar inegale (Pl. 17, 18). În general, observăm strădania constructorilor de a se apropia de talpa fundațiilor zidului de incintă. Pe partea de est am înregistrat un decroș accentuat, lat de cca 0,35 m care se evazează însă cu aproape 0,60 m spre talpă începând de la nord spre sud. Peretele de est este decroșat cu 0,30 m, iar spre nord cu 1,10 m. Decroșurile se situează în jurul cotei de -1 m (NCA exterior), indicând un nivel de construcție la această cotă. În structura zidăriei se deosebește un segment înecat în mortar, cu partea superioară la -0,70 m, deasupra căruia zidăria devine mai regulată.

Decroșurile neobișnuit de late ale fundațiilor care ajung la grosimi de peste 3 m ne-au determinat să luăm în considerare posibilitatea ca turnul să fi fost la un moment dat reconstruit, dar din analiza paramentului nu am reușit să descifrăm argumente în acest sens.

Stratigrafia, evoluția nivelului de călcare. Pe latura de est, fundațiile turnului se opresc în solul natural, balast amestecat în diferite proporții cu lut (8D, 8F), alternând cu pământ negru. Peste acestea s-a depus umplutura de pământ negru slab pigmentată cu mortar (3) legată de prima etapă de construire a cetății medievale, de la partea superioară a căreia a fost săpat șanțul de fundare a turnului muniției (22). După finalizarea acestuia, suprafața a fost nivelată cu un strat de pământ cenușiu amestecat cu mortar (12A).

Configurația stratigrafică este ușor diferită pe partea vestică, unde șanțurile de fundare s-au oprit în umpluturile preistorice (2C) peste care s-a depus

un strat consistent de lut amestecat cu pământ negru (4). Nivelul de călcare din perioada construirii turnului s-a situat la partea superioară a acestui strat, față de care șanțul de fundare a coborât la -1,60 m NCA. Aproximativ aceeași este situația în interiorul turnului, unde umplutura preistorică (1) este suprapusă de o nivelare cu pigment de mortar (14) ulterioară construirii zidului de incintă. Pragul intrării se află sub nivelul actual de călcare interior la -0,30 m, dar el corespunde cu nivelul de la care a fost construit turnul.

La decopertare în stratul de umplură format în principal din țigle și cărămizi a fost descoperită o monedă emisă de Ferdinand I (1526–1564), un dinar din 1535. Evident, acesta era rulat, deoarece la nivelul decroșului fundației a fost descoperită o monedă mai târzie, din 1625, emisă de Sigismund III Wasa (1587–1632). O altă monedă din prima parte a secolului al XVII-lea a apărut imediat sub nivelul decroșului, astfel că datarea acestei construcții în secolul al XVII-lea poate fi acceptată ca o certitudine.

Turnul voievodal se află pe partea nordică a cetății, construit în exteriorul zidului de incintă, dar concomitent cu acesta (Pl. 4/1). Pe un plan pătrat au fost ridicate cinci niveluri separate prin planșee și protejate de un acoperiș în pupitru dispus perpendicular pe curtină. La fiecare nivel pereții turnului erau perforați de guri de tragere de formă dreptunghiulară îngustă, poziționate vertical sau orizontal, și de asemenea în formă de gaură de cheie întoarsă. Pe latura de vest la nivelul 4 se află trei guri de aruncare, alternând cu două guri de tragere în formă de gaură de cheie întoarsă.

Turnul a fost așezat pe o pantă atât de abruptă încât parterul său era complet îngropat spre curte. Accesul a fost rezolvat printr-un gârlici îngust, constând dintr-un culoar cu laturile zidite acoperite cu o lespede de piatră, aflată doar cu puțin mai sus decât actualul nivel de călcare. Din curte se cobora pe o scară din piatră către o deschidere modelată din piatră și rare fragmente de cărămidă, cu un toc de lemn încastrat în perete.

Fațada dinspre curte a turnului prezintă alte trei deschideri așezate oblic, corespunzând nivelurilor 2, 3 și 4. Intrarea de la nivelul 2 a fost așezată exact deasupra celei de la nivelul 1, ceea ce a dus în timp la prăbușirea aproape completă a zidăriei. După cum arată paramentul, golul de la nivelul 2 este rezultatul unei intervenții mai târzii, foarte probabil din etapa în care rolul defensiv al cetății se diminuase mult. El a fost creat prin spargerea zidăriei din piatră, uniformizarea montanților și crearea unei

arcade din cărămidă. Deschiderea de la nivelul al treilea pare să fie originală și a reprezentat probabil singura cale de acces în turn de la nivelul drumului de strajă. Relativ îngustă, ea se încheie la partea superioară cu o arcadă din cărămidă.

În forma actuală turnul voievodal este cel mai bine păstrat dintre toate componentele cetății, deși acoperișul este prăbușit, iar pe mijlocul laturii de nord se observă mai multe crăpături. O tencuială ce pare mai nouă se păstrează pe porțiuni întinse ale elevației.

Observații arheologice. Fundațiile laturilor de nord și sud au fost construite în trepte, urmând configurația terenului ce prezintă o pantă foarte accentuată spre exteriorul incintei. Fundația laturii sudice s-a oprit în stratul de cultură preistoric (cel puțin în imediata apropiere a incintei), la $-2,12$ m prima treaptă, respectiv $-2,80$ m pentru cea de-a doua treaptă. Infrastructura este adosată incintei, dar elevațiile celor două sunt țesute pe grupe de asize. Urme ale unui șanț de fundare au fost observate, săpat de la cca $-0,40$ m față de nivelul actual de călcare (stratul 5).

Latura de nord a fost construită cu mari diferențe de nivel: treapta din apropierea incintei coboară la -1 m, treapta a doua la $-1,25$ m, iar adâncimea celei de-a treia trepte nu s-a determinat, săpătura oprindu-se la $-4,05$ m față de nivelul interior de călcare. Cu toate aceste mari diferențe de nivel, remarcăm faptul că fundațiile turnului sunt robuste, construite din bolovani așezați în asize relativ regulate și legate cu un mortar rezistent din var și nisip grosier (Pl. 19 – profilul de nord al S.33).

Pentru realizarea acestor construcții, suprafața a fost nivelată și uniformizată cu ajutorul unui strat de pământ negru cu pigment de cărbune, material preistoric rulat și frecvent mortar (pigment, chiar bulgări) – stratul 14, probabil echivalent cu stratul 3 observat pe partea opusă a cetății. Fundația zidului de incintă și parțial fundațiile turnului s-au oprit în acest strat. Pentru partea vestică a turnului, aflată în pantă, a fost săpat un șanț de fundare larg în care fundațiile au fost clădite dinspre interior. Această tehnică de construcție explică structura foarte regulată a fundațiilor, aproape identică cu aceea a elevației (Pl. 19, 20).

După finalizarea construcției, suprafața a fost refăcută prin depunerea unor straturi succesive de umplutură din pământ negru ce conține în diferite proporții material preistoric rulat, pigment de cărbune, fragmente de pietre și mortar (pigment și bulgări), lut galben (15, 18, 3). Urmele unui prim nivel de călcare amenajat în interior au fost sesizate

la -1 m față de NCA, constând dintr-o dușumea din scânduri fixate pe grinzi transversale. Aceasta a fost refăcută de alte trei ori, la cote diferite, cea mai recentă la $-0,50$ m.

În umpluturile dintre aceste pardoseli au fost descoperite patru monede emise în intervalul 1621–1667. În caroul 2 al S.33 la limita superioară a acestei umpluturi, imediat sub prima dușumea, a fost găsită o monedă emisă în 1535, dar nu ne putem pronunța dacă se afla *in situ* sau în poziție secundară. Aproximativ la aceeași adâncime, în caroul 1, a fost descoperită o monedă emisă de Mathia Corvin în intervalul 1479–1485.

Datarea acestui turn ridică o serie de probleme, datorită faptului că pe colțul său de sud-vest, în exteriorul cetății, se păstrează o piatră care are incizat anul 1347. Piatra nu are nimic special, este un bolovan de gresie locală, identică celei folosite pentru construirea cetății. Această inscripție a fost invocată pentru a data începuturile cetății în secolul al XIV-lea, ipoteză pe care, din păcate, nu o putem întări prin argumente arheologice. În stadiul actual al acestor cercetări putem afirma că turnul a fost construit deodată cu zidul de incintă, cel mai devreme în primele decenii ale secolului al XV-lea, dar a cunoscut ulterior mai multe refaceri, cu certitudine la nivelul pardoselilor și foarte probabile la nivelul elevației. Aspectul actual al turnului se leagă fără îndoială de începutul secolului al XVII-lea.

Turnul preotului¹⁶, aflat în colțul de nord-est al cetății, are o formă trapezoidală cu dimensiunile exterioare $8,20 \times 6,05 \times 7,5 \times 5,55$ m (baza mare aflându-se la nord) și ziduri cu o grosime medie în elevație, la nivelul parterului, de 1 m (Pl. 7/1). Din construcție a fost prevăzut cu cinci niveluri și un acoperiș în pupitru, cu pantă accentuată spre curte. Pe verticală pereții se subțiază câte puțin la fiecare nivel, prin retrageri ușoare. Turnul a fost construit din piatră, dar în partea superioară, la nivelul pupitrului, s-a folosit destul de mult și cărămida.

Urmele de grinzi păstrate în pereți arată că parterul a fost acoperit cu un planșeu, iar nivelul al

¹⁶ Singura componentă a cetății care a fost cercetată exhaustiv. Au fost deschise șase suprafețe, după cum urmează: S.1: 2×2 m, pe latura de vest a turnului, la intersecția acestuia cu zidul de incintă. S.2: $5 \times 2,30$ m, pe latura de sud a turnului. S.2A: $5,7 \times 2$ m, pe latura de vest a turnului, în interior. S.3: 2×2 m, pe latura de sud a turnului, la intersecția acestuia cu zidul de incintă. S.4: $3,5 \times 2,7$ m, în interiorul turnului, pe latura de est a acestuia. S.5: 2×2 m, în exterior, la colțul de nord-est. S.6: 2×2 m, în exterior, la colțul de nord-vest. Pentru cercetarea acestui turn a fost folosită o cotă 0,00, fixată la -1 m față de partea superioară a golului ferestrei de tragere din peretele nordic, prima dinspre est. Legenda straturilor este separată.

doilea foarte probabil cu o boltă semicilindrică. Amprenta acesteia se păstrează pe pereții de est și vest, ușor deformată din cauza stării de conservare a turnului. Aproape de limita superioară a acestei amprente se păstrează nișele în care era fixată pardoseala celui de-al treilea nivel. Ultimele două niveluri, dezvoltate la nivelul pupitrului, erau separate prin planșee. Remarcăm faptul că toate aceste etaje erau foarte scunde și par să fi fost concepute strict în scopuri militare, pentru a asigura accesul la gurile de tragere prin care era apărat acest colț al cetății. Într-unul din pereții parterului se păstrează o nișă cu urme de arsură de la feștilele folosite pentru iluminat, iar la etajele superioare o tencuială grosieră cu urme de uzură.

Fiecare nivel a fost prevăzut cu guri de tragere, variate ca dimensiuni și orientate astfel încât să acopere toate unghiurile posibile. Numeroasele guri de tragere din peretele nordic supravegheau pădurea și o prăpastie care trebuie să fi fost în toate epocile la fel de inaccesibilă ca și astăzi. O gură de tragere îngustă orientată spre curte servea totodată și pentru iluminat.

Accesul în turn se realiza la nivelul 3 de pe drumul de strajă din partea estică a incintei, printr-o deschidere strâmtă croită oblic la intersecția zidurilor. În forma actuală a paramentului se păstrează două deschideri în peretele sudic, la nivelurile 1 (semicirculară) și 2 (dreptunghiulară, cu buiandrug din lemn în partea superioară și prag din lespezi de piatră). Paramentul nu păstrează amprentele unei scări exterioare.

Pe latura de vest se observă urmele unei ferestre încheiate în arc semicircular, la nivelul al doilea, astăzi obturată. Pe același perete remarcăm urmele a două șarpante ce acopereau încăperile adosate zidului de incintă.

În momentul începerii săpăturilor, turnul era îngropat, din interior și din exterior, într-o mare cantitate de moloz, rezultată din prăbușirea parțială a suprastructurii în ultimele decenii. După îndepărtarea parțială a acestei depuneri au fost deschise 7 suprafețe de cercetare, două în interior și cinci în exterior, atât în incintă cât și spre pădure. S-a realizat în felul acesta o investigație completă a structurii, motivată de necesitatea studierii amănunțite a fundațiilor pentru a identifica cauzele numeroaselor crăpături și fisuri.

Planul neregulat a fost determinat de așezarea turnului la limita unei pante foarte abrupte, în colțul format de laturile de est și nord ale zidului de incintă la care a trebuit să se adapteze. Observațiile

efectuate în timpul cercetărilor arheologice au arătat că pentru construirea turnului a fost demolat un segment din zidul estic al incintei, cu o lățime de 1,85 m. Pe această ruină au fost așezate parțial laturile de nord și sud ale turnului, în vreme ce latura de est a dublat zidul de incintă, așezându-se în exteriorul acestuia. Latura nordică a incintei a fost și ea demolată, dar foarte neregulat. În vreme ce din interiorul cetății se observă clar că turnul este adosat incintei inclusiv în elevație, în exterior între cele două apare un rost perfect vertical, ce sugerează mai degrabă întăietatea turnului.

Latura de nord a turnului are o structură complicată la nivelul fundației, ea fiind sprijinită pe patru segmente distincte: fundația laturii de est (talpa la $-1,50$ m), fundația zidului de incintă demolat (talpa la $-1,45$ m), fundație în prelungirea ruinei incintei spre vest (probabil fundația originală a laturii de nord a incintei, sprijinită spre pădure printr-o zidărie de formă aproximativ semicirculară) și în sfârșit fundația colțului de nord-vest, care se detașează clar printr-un rost vertical, probabil integral refăcută în momentul construirii turnului. Această configurație susține ipoteza că latura de nord a incintei a suferit o intervenție neregulată în momentul construirii turnului, și nu excludem posibilitatea ca ea să se fi prăbușit parțial din cauza pantei foarte abrupte, cu o consistență geologică instabilă, bazată pe nisip.

Peretele de est al turnului a fost așezat aproape în întregime la limita ruinei zidului de incintă, pe care nu l-a suprapus decât superficial, spre interior. Din modul în care a fost construită, latura estică a turnului este de fapt o structură independentă, fără nici o relație cu celelalte laturi (Pl. 7, 8).

Peretele de sud este format din două segmente. Partea de vest (reprezentând aproape 2/3 din lungimea totală) este o construcție unitară. Talpa fundației oscilează în jurul cotei de -1 m, în straturi de umplură preistorică în care șanțul de fundare s-a adâncit oblic. Spre est zidăria nouă a fost așezată parțial pe ruina incintei demolate, la cote cuprinse între $-0,80$ și -1 m. Din profilul de sud al S.4 rezultă faptul că șanțul de fundare a laturii sudice nu s-a adâncit până la talpa fundației incintei ($-1,46$ m), ci a rămas la nivelul de demolare, coborând în pantă ușoară spre vest. Spre exterior fundația turnului se adosează fundației incintei.

Peretele de vest a fost construit concomitent cu cel de sud, spre nord fiind adosat zidului de incintă. Talpa fundațiilor se află la $-0,85$ m, așezată pe un strat subțire de depunere preistorică care suprapune solul viu, un balast nisipos.

În concluzie, din punct de vedere tehnic turnul este o construcție superficială, cu fundații extrem de inegale, bazate în general pe refolosirea unor structuri mai vechi. Componentele sale lucrează independent, fără să existe o legătură reală între ele la nivelul infrastructurii, ceea ce explică și starea de conservare foarte proastă a clădirii. Față de nivelul de călcare contemporan construcției, fundațiile acesteia au fost adâncite cu 20–30 cm (așezate în stratul de locuire preistoric și doar accidental în solul viu), iar față de nivelul actual se află în medie la –0,90 m.

Inițial turnul de nord-est nu a avut un acces la nivelul parterului, pereții fiind plini, ceea ce reprezenta, înainte de toate, o măsură de siguranță. Accesul era rezolvat de la etajele superioare, foarte probabil de la nivelul al treilea unde se putea ajunge de pe drumul de strajă. Nu excludem însă posibilitatea ca deschiderea de la primul nivel al peretelui sudic să fi avut o aceeași destinație, accesul fiind posibil cu ajutorul unei scări din lemn. Cercetările arheologice și de parament au arătat faptul că intrarea actuală de la parter, în axul peretelui sudic, este rezultatul unei intervenții târzii, dintr-o perioadă în care turnul nu mai avea un rol defensiv. Pentru realizarea ei peretele original a fost demolat până aproape de talpa fundației.

Cercetările arheologice au arătat de asemenea cum a evoluat nivelul de călcare în colțul incintei. Deschiderea șantierului a fost precedată de o curățire drastică a suprafeței, ca un fel de răzuire, prin care s-au îndepărtat toate depunerile până aproape de solul natural. Pe suprafață s-a depus o lentilă subțire de mortar (19) care se leagă direct de zidăria turnului (Pl. 8 – profilul de sud al S.1; pl. 9, profilul de est al S.2A), pe care o luăm în calcul drept nivel de construcție. La limita inferioară a acestei decapări, într-un strat de pământ negru cu pigment de mortar au fost descoperite fragmente din două monede emise în intervalul 1430–1437 de către regele Sigismund I, pe care le-am considerat indicatori cronologici pentru prima etapă de construire a cetății.

Pe această suprafață s-a realizat apoi o umplutură cu pământ amestecat cu moloz și ceramică medievală, prin care nivelul a fost stabilit la –0,80 m (stratul 7); la partea superioară a acesteia a fost amenajată o podea din lut galben tasat, amestecat cu pigment de mortar (stratul 4, cu partea superioară în jurul cotei de –0,65 m). Acesta a fost primul nivel de călcare în interiorul turnului, coborât cu cca 0,50 m față de nivelul exterior; a funcționat o perioadă îndelungată, cel puțin până la modificarea

peretelui sudic prin deschiderea unui acces la nivelul parterului. Nu excludem însă posibilitatea ca un prim prag al acestei intrări să fi rămas la aceeași cotă de –0,65 pentru un timp. Nivelul a crescut apoi prin depunerea unui strat de moloz (13, 14), peste care a fost realizată o altă pardoseală, din aceleași materiale, un lut galben amestecat cu mult nisip și rar mortar (15). Nivelul de călcare s-a menținut la –0,29 m pentru o perioadă pe care nu o putem estima, fiind egalizat cu nivelul exterior. O monedă din 1565 datează aceste intervenții.

În exterior peste nivelul de construire a turnului se află un strat de pământ negru afânat cu rădăcini și resturi de materiale de construcție, cu o grosime medie de 0,65 m (stratul 27). Din acesta a fost recuperată o monedă poloneză emisă în 1610 (S.1) și o alta emisă în 1673 (S.2), pe care le punem în relație cu intervenții legate de construirea clădirilor de pe latura de nord a incintei.

Secțiunea magistrală. Secțiunea transversală 39+41 a legat partea nordică a zidului de incintă cu latura corespunzătoare a construcției cunoscute sub numele de capelă (Pl. 21). Săpătura a tăiat două denivelări marcante, asemănătoare unor valuri de pământ și susceptibile de posibile relații cu etape anterioare de fortificare a sitului. S-a constatat însă că aceste denivelări au rezultat chiar în timpul șantierelor de construcții, când s-au excavat straturile de nisip și pietriș folosite în amestecul de mortar ce lega zidurile cetății.

Stratigrafia înregistrată în această săpătură este reprezentativă pentru situația întregului ansamblu. Fundațiile componentelor principale s-au adâncit în solul viu, constând în principal din balast amestecat cu pământ (8F, 8G). Peste acesta se află urme slabe ale locuirii preistorice, pământul negru cu pigment de cărbune și ceramică (2), reprezentând în sectorul cercetat o umplutură, posibil rulată chiar de constructorii medievali. Stratul următor este în orice caz legat de deschiderea șantierului de construcții, constând dintr-un pământ negru cenușiu, cu pigment de ceramică, cărbune, mortar și inventar preistoric rulat (stratul 3 pe care de altfel l-am înregistrat ca atare în majoritatea sectoarelor săpăturii). Ulterior, acesta a fost răscolit, în special în partea de mijloc a sectorului cercetat, ajungându-se până la solul viu.

Din aceste umpluturi ce conțin în proporții variabile materiale de construcție, chiar moloz și fragmente de țigle, au fost recuperate monede emise între 1490–1626, cele mai multe aparținând celei de-a doua jumătăți a secolului al XVI-lea. Cea mai târzie monedă din acest sector datează din 1673 și a apărut într-o umplutură din apropierea construcției din partea centrală a incintei, așa numita capelă.

Materialul arheologic¹⁷

Cercetările arheologice au scos la iveală o cantitate redusă de obiecte arheologice constând în principal din ceramică preistorică¹⁸. Alături de aceasta au fost descoperite relativ puține materiale ce pot fi atribuite Evului Mediu și epocii moderne, respectiv fragmente ceramice și obiecte din metal. Cele mai importante descoperiri sunt fără îndoială cele 23 de monede¹⁹ emise în intervalul 1435 – secolul XIX, care au fost deseori evocate în paginile anterioare și pe care se sprijină demersul cronologic structurat în urma acestor cercetări parțiale. Datarea celorlalte obiecte s-a făcut în principal pe baza contextului descoperirii, ținând cont de cronologia stabilită prin analiza comparativă a stratigrafiei și materialului numismatic.

În context databil în secolul al XV-lea a fost descoperit un fragment dintr-un cântar de dimensiuni mici (1),²⁰ respectiv bara orizontală și elementele verticale care susțineau talgerele.²¹ În secolele XV–XVI, poate fi datată o închizătoare de carte păstrată parțial și într-o stare de conservare foarte proastă, astfel că decorul incizat abia se mai poate ghici (1). Un al treilea obiect de bronz, un nasture (3) aparține epocii moderne.

Dintre obiectele de fier menționăm în primul rând un cuțit de dimensiuni mari, folosit probabil ca și armă (4), descoperit într-un context de secol XV. Un alt cuțit s-a păstrat fragmentar (5), lama fiind ruptă și într-o stare de conservare proastă. Mânerul din lemn fixat pe o tijă de înmănușare era întărit la capăt printr-o montură metalică. Piesa se datează de asemenea în secolul XV, ca și o verigă de cataramă (7).

În contexte databile în secolele XV–XVI au fost descoperite mai multe cuie (8), armături (9), elemente de feronerie (12, 13, 14). Cele mai multe

obiecte de fier se datează însă în secolele XVI–XVII. Dintre acestea menționăm o închizătoare de ușă (17), un cârlig de cuier (18), un fragment de teacă (21), numeroase cuie (19, 20, 23, 28 etc.), ace (26, 27), alte fragmente cu diferite utilizări.

Obiectele de os sunt reprezentate printr-un ac de cusut (33) și printr-un vârf de sfredel (34), descoperite în straturile profunde ale secțiunii S.1 și databile în secolele XV–XVI. Din același context provin fragmente de ochiuri de sticlă (35). Fragmente din două flacoane de sticlă au fost descoperite în straturile de umplutură din apropierea turnului de nord-est și pot fi datate în secolele XVI–XVII (36, 37).

Categoria cahlelor de sobă este slab reprezentată, prin fragmente dintr-o piesă decorată cu vas cu flori (38), fragmente de oale cu deschiderea rectangulară (40) și alte mici fragmente de plăci cu sau fără decor (39, 41) descoperite în straturi superficiale și atribuite epocii moderne.

Materialul dominant pentru perioada de funcționare a cetății este ceramica, descoperită în stare fragmentară, astfel că nu a fost posibil să operăm cu reconstituiri, nici măcar grafice. Din acest motiv și aprecierile cronologice sunt dificil de făcut, pe baza unor mici fragmente, rareori fiind prezente elemente într-atât de specifice încât să asigure o datare într-un interval restrâns.

Câteva fragmente ceramice par să fie mai vechi, ele aparținând categoriei de lux, o ceramică foarte fină arsă oxidant la roșu cărămiziu. Fragmentul de la nr. 42 are un decor incizat care amintește de ceramica secolelor X–XIII, cu un registru orizontal și un altul din mici incizii realizate probabil cu unghia. Fragmentul 44 face parte dintr-o cană decorată prin lustruire cu dungi verticale. Piese identice descoperite la Sighișoara, la casa Vlad Dracul, au fost datate în secolul al XIII-lea²², alte piese de la Sibiu au apărut în contexte ce permit de asemenea o datare în secolele XII–XIII²³. Fragmentul 43 s-a spart din fundul unui vas cu inel de susținere și urme de la o marcă de olar reliefată în zona

¹⁷ Materialul arheologic a fost predat Muzeului de istorie Sighișoara la finalul fiecărei campanii de săpături, dar din păcate până la data redactării acestui material nu a fost posibilă nici inventarierea și nici inițierea unui proces de conservare-restaurare. Din acest motiv accesul la piese este dificil, astfel că materialul a fost inegal prelucrat, aproape exhaustiv cel din campania 1999 și selectiv cel din campania 2000.

¹⁸ Materialul preistoric va constitui obiectul unui alt studiu.

¹⁹ Monedele au fost prelucrate de dr. Monica Dejan, căreia îi mulțumesc și în acest fel pentru promptitudine. Catalogul detaliat al acestor obiecte și studiul aferent vor fi publicate ulterior.

²⁰ Vezi Catalogul materialelor, poziția indicată în paranteză.

²¹ E. Neamțu, V. Neamțu, S. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV–XVII. Cercetările arheologice din anii 1967–1976*, Iași, 1984, p. 78–79, fig. 44/1–2. O analogie perfectă pentru această piesă, datată de asemenea din context în secolul al XV-lea.

²² R. Popa, Gh. Baltag, *Documente de cultură materială orășenească în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea*, SCIV 31, 1980, 1, p. 48–49. I. Fedor Pascu, *Casa cu cerb. O istorie succintă a celui mai important monument civil din Sighișoara*, în vol.: *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european* (coord. Daniela Marcu Istrate, Angel Istrate, Corneliu Gaiu), Cluj Napoca, 2003, p. 329–353.

²³ Daniela Marcu Istrate, *Sibiu. Piața Huet. Monografie arheologică*, I, Alba Iulia, 2007, p. 95 și nota 186 cu o scurtă discuție asupra acestei ceramici.

centrală, și poate fi datat în același interval. Acestea ar fi singurele materiale care pot fi legate de o fază timpurie de locuire, în secolul al XIII-lea. Ele nu provin însă dintr-un anumit context, ci au fost rulate în straturile superioare ale S.41, astfel că am propus o datare mai generoasă, în secolele XIII–XIV, fără să excludem posibilitatea ca astfel de materiale să se afle în circulație în primele decenii ale secolului al XV-lea, atunci când mai sigur putem vorbi despre o activitate pe dealul cetății de la Saschiz.²⁴

În apropierea zidului de incintă, în stratul 3, au fost descoperite fragmente de oale cu profil arcuit simplu, marginea îngroșată la o secțiune triunghiulară și buza cu o alveolare mai mult sau mai puțin accentuată, care amintesc de buza cu streășină din secolul XIV. Le putem data în secolul XV, în perioada construirii cetății, cum de altfel indică și poziția stratigrafică.

Fragmentele aparțin în principal unor oale cu diametrul deschiderii cuprins între 9 și 14 cm (55, 60–62, 70, 73). Alte forme identificate sunt: un capac în formă de clopot (63); un castron cu diametrul deschiderii de 20 cm, pereți groși, buza profilată și exteriorul decorat cu striuri (59); un castron cu diametrul de 23 cm, buza lățită decorată cu două caneluri iar în exterior incizii superficiale, discrete (69).

Un profil destul de arhaic prezintă vasul de la 65, de formă probabil ovoidală, fără gât, cu marginea trasă simplu spre exterior și buza rotunjită. Imediat de sub margine este decorat cu linii orizontale distanțate, ferm incizate în pasta crudă cu un obiect ascuțit. Plasat într-un alt context, vasul ar putea foarte bine să aparțină și unei epoci mai timpurii.

Materiale asemănătoare au fost descoperite în apropierea turnului de nord-est, în contexte care sprijină o aceeași datare în secolul al XV-lea. Avem în vedere câteva margini de oale simplu arcuite, cu marginea îngroșată și buza canelată (46, 52), cu un locaș superficial pentru capac (51) sau cu marginea îngroșată tăiată drept și subliniată la exterior printr-o nervură ascuțită (47).²⁵ Dintre forme remarcăm un

fragment din partea superioară a unei butelii (48) și un bol al cărui decor a fost pictat cu vopsea albă (49).

La limita superioară a stratului 3 avem profile cu locaș pentru capac și marginea trasă vertical (57, 71), eventual cu o nervură la exterior (56) sau cu marginea îngroșată și rotunjită (58, 72), care pot fi date inclusiv în secolul al XVI-lea. Vasul de la nr. 54 are un decor format prin smălțuire, incizare și pictare care ar putea sugera de asemenea o datare în secolul al XVI-lea. Posibil databile în acest interval sunt și profilurile mai complicate de la nr. 66 și 67.

Din straturile superioare ale S.41, până la o adâncime de 0,25 m, au fost recoltate fragmente ce pot fi date în secolele XVI–XVII. Dacă ținem cont de proporția monedelor descoperite în aceste straturi, probabil că materialul aparține în principal secolului al XVI-lea și primelor decenii ale secolului al XVII-lea, dar în stadiul actual al cercetărilor este riscant totuși să vehiculăm cu încadrări atât de exacte. Ceramica este specifică acestei perioade,²⁶ lucrată din pastă de calitate bună degresată cu nisip fin și arsă în mediu oxidant la roșu cărămiziu. Deseori, arderea incompletă a lăsat miezul peretelui negru-cenușiu. Vasele au în general pereții subțiri, iar decorul se rezumă la incizii superficiale, uneori abia vizibile, plasate în zona umărului; destul de frecvent apare și decorul smălțuit sau angobat. Smălțul verde închis apare la interior, în strat compact. De asemenea, nu lipsește decorul pictat cu roșu, uneori combinat cu inciziile superficiale, iar un decor care folosește toate aceste procedee se regăsește pe fragmentul 84.

În puținele cazuri în care avem informații despre forme, acestea sunt: fragmente de castroane decorate prin smălțuire și/sau angobare (95–97) – un fragment de castron a fost decorat în interior cu benzi paralele pictate cu roșu (105); capac în formă de clopot, cu mâner central, decorat cu angobă (98); fragment din partea superioară a unui urciore (94); vase cu profilatură simplă, locaș pentru capac și marginea trasă vertical, simplă (102) sau mai complicată (103), diametrul gurii de 10–13 cm, rar mai mare (108, 112), frecvent cu urme de ardere secundară (107) – dintre posibilitățile decorative menționăm benzi de linii incizate superficial sau cu vopsea albă pe umăr (107), striuri fine, superficiale, pe gât (108, 112); probabil de la un vas de provizii provine un fragment de margine cu toartă, ce indică

²⁴ Ceramică roșie de calitate foarte bună, cu decor incizat, inclusiv căni cu gura trilobată și exteriorul finisat, sunt descoperite la Cristuru Secuiesc în complexe databile în secolul al XV-lea. Benkő Elek, Székely Attila, *Középkori udvarház és nemesség a Székelyföldön*, Budapest, 2008, p. 136.

²⁵ Pentru ceramica din secolul al XV-lea, analogii foarte bune se regăsesc în apropiere, în descoperirile din zona secuiască. De altfel, ceramica acestei perioade tinde spre uniformizare pe arii largi. Benkő Elek, Demeter István, Székely Attila, *Középkori mezőváros a Székelyföldön*. Kolozsvár, 1997. Benkő, Székely, *op. cit.*

²⁶ D. Marcu Istrate (coord.), *Catedrala romano-catolică și palatul episcopal din Alba Iulia. Cercetări arheologice 2000–2002*, Alba Iulia, 2009, p. 232–236, considerații generale asupra ceramicii din secolele XVI–XVII.

un diametru al deschiderii de 32 cm. Profilul complicat prezintă în exterior un decor format din alveole și impresiuni făcute cu degetul, combinat cu benzi de culoare albă și caneluri (106).

Concluzii

Săpăturile arheologice parțiale efectuate la cetatea Saschiz au pus în evidență faptul că situl a cunoscut o intensă locuire preistorică, urmele mai multor complexe din neolitic și epoca bronzului fiind observate în cursul investigațiilor. Șantierul medieval a debutat prin nivelarea terenului în pantă, deranjând astfel complexe preistorice și deplasând materialul arheologic spre marginile platoului. Pe această suprafață a fost construită o primă fortificație, cu formă poligonală neregulată impusă de configurația terenului. Acest platou a fost înconjurat cu un zid de incintă prevăzut inițial cu trei turnuri: turnul de poartă, turnul școlii pe latura de sud și foarte probabil turnul voievodal pe latura de nord. Deși în literatura de specialitate s-a vehiculat o dată timpurie, în secolul al XIV-lea, pentru această primă fortificație, trebuie să subliniem faptul că săpăturile arheologice nu au oferit nici un argument în această direcție. Pe baza informațiilor actuale trebuie să limităm începerea unor activități constructive pe Dealul Cetății la primele decenii ale secolului al XV-lea, după cum indică cele mai vechi monede descoperite în apropierea turnului de nord-est. Materialele care pot fi mai vechi se rezumă la câteva fragmente ceramice, a căror circulație în secolul al XV-lea nu este însă de neacceptat. Pe de altă parte, inscripția 1347 aflată în exteriorul turnului voievodal, pe un bolovan de gresie plasat la o înălțime și astăzi accesibilă, ar trebui tratată cu multă prudență, fiind foarte probabil o „intervenție” târzie.

Această etapă de construcție s-a derulat foarte probabil pe parcursul mai multor decenii, unele intervenții fiind databile la finele veacului al XV-lea sau chiar în prima parte a secolului al XVI-lea. Ulterior extremitățile de nord-est și sud-est au fost consolidate prin construirea altor două turnuri, turnul preotului, respectiv turnul muniției. Primul dintre acestea a fost edificat spre mijlocul secolului al XVI-lea, după cum arată monedele descoperite între diferitele nivele de călcare din interiorul lui. Cel de-al doilea aparține deja începutului secolului al XVII-lea.

Într-o etapă pe care nu o putem delimita cronologic pe baza cercetărilor, zona intrării a fost reorganizată prin crearea unui mic zwingler, delimitat spre sud de un al șaselea turn, cel de pază. Acesta

era probabil finalizat în 1532, fiind reprezentat pe harta Honterus ca o construcție impunătoare, cu balcon din lemn mult ieșit în consolă la ultimul etaj (Pl. 5/1). Cetatea a fost extinsă și spre est prin construirea unei incinte secundare ale cărei caracteristici planimetrice și cronologice urmează a fi stabilite prin investigații viitoare.

În interiorul incintei principale par să fi avut loc de asemenea transformări importante în secolul al XVII-lea, când turnurile mai vechi au fost reparate sau refăcute (de pildă, turnul voievodal), pe laturile zidului de incintă au fost construite cămări, iar în partea centrală a fost așezată o clădire cu două încăperi, considerată de literatura de specialitate a fi servit drept capelă.

Desigur, aceste concluzii se bazează pe rezultatele unor cercetări arheologice parțiale, așa cum rezultă din planul general de la pl. 6, și ele vor trebui consolidate și completate prin extinderea și finalizarea investigațiilor arheologice, arhitecturale și istorice, în paralel cu reabilitarea întregului ansamblu.

CATALOGUL MATERIALELOR

Obiecte de bronz

1. Legătură de carte formată din două lamele fixate prin nituri. Una dintre lamele, păstrată parțial, era decorată prin incizie cu motive geometrice. Piesa are formă ușor trapezoidală, cu lățimea maximă 1,8 cm (capătul fixat cu nituri) și lățimea minimă de 1 cm. Capătul îngustat este decupat ornamental și rotunjit. Dimensiunile fragmentului păstrat: L. total 10,6 cm, tablă de bronz groasă de 0,1 cm. Secolele XV–XVI. (S.1, –0,60–0,80 m).
2. Fragment din partea superioară a unui cântar: bară orizontală cu capetele perforate în care glisează două brațe de secțiune variabilă (pe cea mai mare parte a suprafeței circulară, micșorându-se treptat spre capete) fixate cu nituri. Central se afla un al treilea element vertical, prins lateral cu un nit, rupt din vechime. L. 6,2 cm, l. 4,2 cm. Secolul XV. (S.5, –1,15–1,30 m).
3. Nasture format dintr-o calotă semicirculară (d. 1,5 cm) și o agățătoare în formă de verigă, deformată în momentul descoperirii. Secolele XVI–XVII. (S.2A, 0–0,20 m).

Obiecte de fier

4. Cuțit cu mâner peduncular. L. 39,5 cm. Piesa are lama lată, dar din cauza oxidării puternice (exfoliere a oxidului în plăci) nu putem preciza dacă a avut tăiș pe ambele părți. Secolul XV. (S.2A, –0,80 m).
5. Cuțit cu mâner din lemn. Lama cuțitului se păstrează fragmentar, cu o lățime maximă de 2,5 cm. Tijă de înmănușare de formă aproximativ circulară, pe care mânerul din lemn era fixat prin două nituri. La capăt, mânerul era întărit printr-o garnitură din fier. Dimensiunile fragmentului păstrat: L total 15 cm, diam. mânerului 2,5 cm. Secolul XV (S.1, –0,80–1,10 m).
6. Vârf de lamă de la un cuțit, posibil de la piesa precedentă. Dimensiunile fragmentului păstrat: 4 × 2 cm. Secolul XV. (S.1, –0,80–1,10 m).

7. Verigă foarte corodată, de la o cataramă. Dimensiunile fragmentului păstrat: 4,7 cm diametrul exterior. Secolul XV. (S.1, -0,80-1,10 m).
 8. Cui, L total 8 cm. Secolele XV-XVI. (S.2A, -0,60-0,80 m).
 9. Fragment de armătură. Dimensiunile fragmentului păstrat: 3,4 × 1,8 cm. Secolele XV-XVI. (S.2A, -0,60-0,80 m).
 10. Vârf gol în interior, L păstrată 3,2 cm. Secolele XV-XVI. (S.3, -0,50 m).
 11. Fragment de bară, dimensiunile fragmentului păstrat: 4,6 cm. Secolele XV-XVI. (S.3, -0,50 m).
 12. Tijă cu secțiunea pătrată, latura 0,6 cm. Dimensiunile fragmentului păstrat: L 8,5 cm. Secolul XVI. (S.1, -0,60-0,80 m).
 13. Fragment de zăvor, 21 × 2,4 cm. Secolul XVI. (S.1, -0,60-0,80 m).
 14. Fragment dintr-un obiect, probabil dintr-o feronerie (zăvor?). Dimensiunile fragmentului păstrat: 8 × 3,5 cm. Secolul XVI. (S.1, -0,60-0,80 m).
 15. Verigă, probabil de la o cataramă. Dimensiunile fragmentului păstrat: diam. exterior 5 cm, gr. verigii cca 1 cm. Secțiune ovală. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
 16. Fragment de potcoavă?. Fragment dintr-o piesă semicirculară, secțiune aprox. dreptunghiulară. Dimensiunile fragmentului păstrat: 12,5 × 3 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, 0-0,20 m).
 17. Fragment de la o închizătoare. Urme de văruială pe ambele fețe. Dimensiunile fragmentului păstrat: 6,5 × 5,7 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, 0-0,40 m).
 18. Cârlig de agățat. Piesă formată dintr-o parte circulară, prin intermediul căreia se fixa, și un cârlig pentru agățat. Partea circulară este prevăzută cu trei nituri (parțial păstrate) și un orificiu central. În profil piesa are forma literei „U” cu unul dintre brațe mai lungi. Dimensiunile fragmentului păstrat: 5 × 3,1 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, 0-0,40 m).
 19. Cui cu capătul în formă de „T”. Tijă cu secțiune dreptunghiulară. Dimensiunile fragmentului păstrat: 6,9 cm, l capăt 1,8 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, 0-0,40 m).
 20. Cui. Dimensiunile fragmentului păstrat: 3,9 cm, capul 0,8 cm. Secolele XVI-XVIII. (S.2, 0-0,40 m).
 21. Fragment dintr-o teacă, secțiune aproximativ dreptunghiulară. Tablă groasă de 0,2 cm. Dimensiunile fragmentului păstrat: 22 × 1,5 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, 0,35-0,55 m).
 22. Fragment dintr-o unealtă curbată (deformată?). Tablă de secțiune dreptunghiulară, 2,8 × 0,4 cm. Mânerul are o lățime de 1,4 cm, iar spre capăt este prevăzut cu un orificiu oval, 2,2 × 1 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
 23. Fragment de cui cu cap ornamental, tijă cu secțiune dreptunghiulară. Dimensiunile fragmentului păstrat: 3,6 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
 24. Fragment dintr-un obiect cu urme de lemn, probabil de la un mâner. Dimensiunile fragmentului păstrat: 8 × 1,5 cm. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
 25. Fragment dintr-un cui, tijă cu secțiune pătrată. Dimensiunile fragmentului păstrat: 4,6 cm, tija 0,4 cm. Secolele XVI-XVII. (S.4, 0-0,80 cm).
 26. Ac de cusut. L 5,2 cm. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
 27. Ac. L 6 cm. Secolele XVI-XVII. (S.4, 0-0,20 m).
 28. Fragment dintr-un obiect nedeterminat. Dimensiunile fragmentului păstrat: 3,5 × 4 cm, tijă cu secțiune pătrată, latura 0,6 cm. Secolele XVI-XVIII. (S.1, 0-0,40 m).
 29. Cui cu cap semicircular. Dimensiunile fragmentului păstrat: 6 cm, diam. capului 1,5 cm, tijă pătrată cu latura de 0,4 cm. Secolele XVI-XVIII. (S.1, 0-0,40 m).
 30. Armătură de formă aproximativ semicirculară, din platbandă cu grosimea de 0,2 cm. Unul dintre capete este îngroșat, semicircular, iar celălalt ușor ascuțit. Dimensiunile fragmentului păstrat: 4 × 2 cm. Secolele XVI-XVIII. (S.1, 0-0,40 m).
 31. Broască de ușă cu urme de văruială. Dimensiunile fragmentului păstrat: 10,5 × 12,3 cm. Secolele XVI-XVIII. Degajarea umpluturii de pe latura de nord a turnului de NE.
 32. Fragment dintr-o piesă de feronerie, lucrată din platbandă cu grosimea de 0,1 cm, compusă din două elemente asamblate cu ajutorul unui nit. Probabil un colțar de fereastră. Dimensiunile fragmentului păstrat: L total 11 cm, l,2 cm. Secolele XVI-XVIII. La degajarea molozului de pe partea nordică a turnului de nord-est.
- Obiecte de os**
33. Ac de cusut. Secolele XV-XVI. (S.1, -0,70-0,90 m).
 34. Vârf de sfredel. L păstrat 3,5 cm. Secolul XVI. (S.1, -0,55-0,75 m).
- Obiecte de sticlă**
35. Fragment de ochi de sticlă cu marginea îngroșată. Sticlă maronie-opacă. Secolul XV. (S.1, -0,80-1,10 m).
 36. Fragment din partea superioară a unui flacon, gât înalt marcat de un mic guler în partea de jos, marginea ușor îngroșată și evazată. Sticlă verzuie transparentă. D. 1,8 cm. Secolele XVI-XVII. (S.4, 0-0,30 m).
 37. Fund de flacon. D. 6 cm. Sticlă translucidă incoloră. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
- Cahle**
38. Fragmente dintr-o cahlă placă cu câmpul central adâncit și câmpurile laterale dispuse oblic. Pasta semi-fină, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Aversul micasat. Decor în relief: în câmpul central vas cu flori, câmpurile oblice decorate cu nervuri reliefate și cu o imitație de torsadă pe chenarul exterior. Secolele XVI-XVII. (S.2A, 0-0,55 m).
 39. Fragment de cahlă placă. Pastă semi-grosieră, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Aversul acoperit cu mică. Decor geometric reliefat. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
 40. Fragment de cahlă oală cu deschidere patrulateră. Pasta fină, ardere oxidantă incompletă, cărămizie. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
 41. Fragment de cahlă placă fără decor. Pastă fină cu nisip, ardere oxidantă completă, cărămizie. Pe revers se păstrează urma tiparului din lemn. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
- Veselă din ceramică**
42. Fragment din partea superioară a unui vas, zona umărului. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă. Ceramică de calitate foarte bună. Decor: bandă de linii horizontale, deasupra căreia se află un registru format din striuri ușor arcuite, întrerupte. Secolele XIII-XIV? (S.41, c.8-9, -0,20-0,40 m).
 43. Fragment de fund, D. 7 cm. Inel de susținere slab evidențiat, urme reliefate spre centru, posibil de la o marcă de olar. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolele XIII-XIV? (S.41, c.8-9, -0,20-0,40 m).
 44. Fragment din partea inferioară a unei căni, D. 10 cm. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu-gălbui. Exteriorul decorat prin lustruire. Secolele XIII-XIV? (S.41, c.8-9, -0,20-0,40 m).

45. Fragment de corp de vas. Pastă semi-fină degresată cu nisip, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Decor cu linii paralele adânc incizate. Secolele XIII–XIV? (S.2, –1,10–1,20 m).
46. Fragment din marginea unui vas, pastă de calitate bună degresată cu nisip fin, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu deschis. Secolul XV. (S.2, –0,50–0,75 m).
47. Fragment din marginea unui vas, pastă de calitate bună degresată cu nisip fin, ardere oxidantă completă, cărămiziu deschis. Urme de ardere secundară în exterior. Secolul XV. (S.2, –0,50–0,75 m).
48. Fragment din partea superioară a unei butelii (ploscă?), D. 4 cm. Pastă de calitate medie degresată cu nisip, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu. Urme de ardere secundară. Secolul XV. (S.2, –0,50–0,75 m).
49. Fragment din partea superioară a unui castron, pastă fină degresată cu mult nisip, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Decor cu angobă albă. Sec. XV. (S.2, –0,50–0,75 m).
- 49a. Fragment de fund, D. 12 cm. Pastă degresată cu nisip fin, ardere oxidantă completă. Secolul XV. (S.2, –0,50–0,75 m).
50. Fragment din fundul unui vas, D. 11,5 cm. Pastă de calitate bună degresată cu nisip, ardere oxidantă incompletă, cafeniu. Urme de ardere secundară. Secolul XV. (S.2, –0,50–0,75 m).
51. Fragment din marginea unui vas, pastă de calitate bună, ardere oxidantă incompletă, cărămizie. Secolul XV. (S.2, –0,85–1 m).
52. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 14 cm. Pastă semi-grosieră degresată cu nisip, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Secolul XV. (S.2A, –0,60–0,80 m).
53. Fragment din partea inferioară a unei căni, D. 11 cm. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu. Secolul XV. (S.2A, –0,60–0,80 m).
54. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 13 cm. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu. Decor: urme de smalt verde la interior, trei striuri și trei dungi albe la exterior. Secolele XV–XVI. (S.2A, –0,60–0,80 m).
55. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 11 cm. Gâtul arcuit simplu, marginea îngroșată și tăiată aproape vertical. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolul XV. (S.41, c.7–8, –0,70–0,85 m).
56. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 17 cm. Pastă semi-fină, ardere oxidantă completă. Smalt verde închis în interior, pete de smalt pe exteriorul marginii. Secolele XV–XVI. (S.41, c.7–8, –0,70–0,85 m).
57. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 14 cm. Pastă semifină, ardere oxidantă incompletă, ardere secundară. Secolele XV–XVI. (S.41, c.7–8, –0,70–0,85 m).
58. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 7 cm. Gâtul arcuit, marginea mult îngroșată și buza rotunjită. La interiorul buzei o ușoară alveolare pentru capac. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolele XV–XVI. (S.41, c.7–8, –0,70–0,85 m).
59. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 20 cm. Marginea înaltă ușor evazată, buza trasă spre exterior aproape orizontal, lătită și rotunjită. Pastă medie, ardere oxidantă incompletă. Secolul XV. (S.41, c.6–7, –0,60–0,70 m).
60. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 11 cm. Marginea arcuită simplu, buza îngroșată marcată de o canelură superficială. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolul XV. (S.41, c.6–7, –0,60–0,70 m).
61. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 9 cm. Marginea arcuită simplu, buza îngroșată marcată de o canelură superficială. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolul XV. (S.41, c.6–7, –0,60–0,70 m).
62. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 14 cm. Marginea arcuită simplu, buza îngroșată marcată de o canelură superficială. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolul XV. (S.41, c.6–7, –0,60–0,70 m).
63. Fragment de capac în formă de clopot, D. mâner 3 cm. Pastă semi-grosieră, ardere reducătoare completă. Secolul XV. (S.41, c.6–7, –0,60–0,70 m).
64. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 16 cm. Pastă semi-grosieră, aspră la pipăit, ardere oxidantă incompletă, ardere secundară la exterior pe marginea buzei. Gâtul scurt puternic arcuit, marginea trasă vertical și buza rotunjită. Secolul XV. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
65. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 11 cm. Corp ovoidal, gât slab pronunțat, marginea ușor evazată cu buza subțiată și rotunjită. Pe fragmentul păstrat striuri adânci, paralele. Pastă semi-grosieră, aspră la pipăit, ardere oxidantă incompletă. Secolul XV? (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
66. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 16 cm. Gâtul scurt puternic arcuit, marginea îngroșată și rotunjită dezvoltă un fel de streșină în partea inferioară. Câteva incizii superficiale în exterior pe umăr. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
67. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 15 cm. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Gâtul ușor arcuit, marginea îngroșată și canelată. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
68. Fragment din fundul unui vas, D. 11 cm. Pastă semi-grosieră, ardere oxidantă incompletă, în interior urme adânci de „coaste”. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
69. Fragment din partea superioară a unui castron, D. 28 cm. Marginea lățită, două caneluri adânci. Pastă semi-fină, suprafețe exterioare aspre, ardere oxidantă incompletă. La exterior striuri foarte fine. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
70. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 13 cm. Gâtul scurt puternic arcuit, marginea lățită, buza canelată. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Decor: striuri superficiale, foarte fine, pe umăr. Ardere secundară puternică pe buză și în exteriorul acesteia. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
71. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 17 cm. Gâtul puternic arcuit spre exterior, marginea trasă în sus aproape vertical, buza rotunjită, cu un lăcaș adânc pentru capac căruia îi corespunde în exterior o îngroșare a profilului. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu roșcat pe suprafețele exterioare. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
72. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 18 cm. Gâtul relativ înalt, marginea îngroșată, buza rotunjită, ușor alveolată la interior. Striuri superficial incizate pe umăr. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu roșcat pe suprafețele exterioare. Secolele XV–XVI. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
73. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 12 cm. Gâtul arcuit, marginea ușor lățită, buza canelată. Pastă semi-fină, ardere reducătoare completă. Secolul XV? (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).

74. Fragment din fundul unui vas, D. 10 cm. Pastă fină cu nisip, ardere oxidantă incompletă, cărămizie la interior, cenușie la exterior; urme de ardere secundară la exterior. Secolul XV. (S.2, -0,85-1 m).
75. Fragment din partea superioară a unui vas (castron?), D. 15 cm. Pastă medie cu nisip, ardere oxidantă incompletă cărămiziu. „Coaste” orizontale la exterior, sub margine. Ardere secundară. Secolul XV. (S.2, -0,85-1 m).
76. Fragmente dintr-un castron, D. gură 13 cm, D. fund 6 cm. Pastă fină, ardere oxidantă completă, cărămiziu roșcat. La interior smălțuit, șlem alb cu dungi verzi; la exterior scurgeri de șlem alb și smălț incolor. Secolele XVI-XVII. (S.2A, 0-0,55 m).
77. Fragment din partea superioară a unui vas D. 14 cm. Pastă de calitate bună, degresată cu nisip, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu. Decor: pictat cu vopsea albă, dungi orizontale. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
78. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 11 cm. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă, cărămizie. Decor: benzi albe orizontale. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
79. Fragment de fund, D. 11 cm. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă, cărămizie la interior, cafenie la exterior. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
80. Fragment de fund, D. 10 cm. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă, cărămizie. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
81. Fragment din partea superioară a unui vas. Pastă fină, ardere oxidantă completă, cărămizie. Urme de ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
82. Fragmente de castron, D. gură 28 cm, D. fund 12 cm. Marginea puternic evazată, buza îngroșată și rotunjită spre interior. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Smălțuit verde, decor pictat cu alb. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
83. Fragment din partea superioară a unei oale. Gâtul înalt, marginea subțiată se rotunjește către exterior, în formă de „S”. La interiorul buzei un locaș pentru capac, căruia îi corespunde la exterior o îngroșare a marginii. Decor cu roțița, sub buză. Pastă semi-fină cu nisip, ardere oxidantă completă. Smălț verde cu irizații. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
84. Fragment din partea superioară a unei oale. Pastă cu nisip fin, ardere oxidantă incompletă, brun roșcat. Decor cu șlem alb, bandă vălurită maro, pete de smălț verde și maro, smălțuit parțial la interior, sub buză. Secolele XVI-XVII. (S.1, 0-0,40 m).
85. Fragment din partea superioară a unui vas D. 14 cm. Pastă de calitate bună, degresată cu nisip, ardere oxidantă completă. Urme de ardere secundară pe exterior. Secolele XVI-XVII. (S.2, 0-0,50 m).
86. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 13 cm. Pastă semi-fină cu nisip, ardere oxidantă completă. Urme de ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
87. Fragment din partea superioară a unui vas, D. 14 cm. Pastă semi-fină cu nisip, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu. Urme vagi de ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
88. Fragment de fund, D. 9 cm. Pastă semi-fină cu nisip, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
89. Fragment de fund de vas, D. 12 cm. Pastă cu nisip, ardere oxidantă incompletă, cărămiziu. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
90. Fragment de fund, D. 12 cm. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă cărămiziu, puternice urme de ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.2, -0,35-0,55 m).
91. Fragment de fund, D. 6 cm. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă, urme de ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.1, -0,60-0,80 m).
92. Fragment de buză. Pastă semi-fină, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Secolele XVI-XVII. (S.1, -0,60-0,80 m).
93. Fragment din partea superioară a unui vas, marginea subțiată și ușor evazată, D. 12 cm. Pastă fină, ardere oxidantă completă, cărămiziu. Exteriorul acoperit cu angobă. Secolele XVI-XVII. (S.6, 0-0,60 m).
94. Fragment din partea superioară a unui urciur, D. 3 cm. Umărul arcuit, gât înalt segmentat de un guler tras din pastă, subțiat spre margini. Buza ușor arcuită spre interior. Pastă fină degresată cu nisip, ardere oxidantă incompletă, exteriorul roșu. Secolele XVI-XVII. (S.41, 0-0,25 m).
95. Fragment din partea superioară a unui castron, D. 26 cm. Pereții oblici, marginea trasă în sus și ușor înclinată spre interior este decorată la exterior cu două caneluri adânci. Pornirea marginii este subliniată printr-o nervură îngroșată, decorată cu alveole. Pasta fină, ardere oxidantă completă. Decor: mici alveole realizate cu unghia pe al doilea profil al buzei, două amprente de deget pe profilul principal al buzei, două caneluri la pornirea umărului, Culoare albă între primul profil și cel incizat, dungi albe și în „V” cu vârful în sus pe pântec. Secolele XVI-XVII. (S.41, 0-0,25 m).
96. Fragment din partea superioară a unui castron, D. 24 cm. pereții evazați, marginea tăiată orizontal. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Urme de ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.41, 0-0,25 m).
97. Fragment din partea superioară a unui castron, D. 25 cm. Pereții ușor arcuiți, marginea îngroșată este profilată printr-o șanțuire adâncă. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă. În interior smălț maroniu suprapus de dungi albe. Secolele XVI-XVII. (S.41, 0-0,25 m).
98. Fragment de capac în formă de clopot aplatizat, cu mâner de forma unui buton. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Decor geometric pictat cu alb. Secolele XVI-XVII. (S.41, c.3-4, -1-1,25 m).
99. Fragment din corpul unui vas, pastă fină, ardere oxidantă incompletă. Smălț verde-maroniu la interior, aplicat fără suport. Secolele XVI-XVII. (S.41, c.3-4, -1-1,25 m).
100. Fragment de farfurie, D. 30 cm. Pastă fină, ardere oxidantă completă. La exterior glazură alb-verzuie pe buză, pete de angobă albă sub buză și pe umăr. La interior smălț alb pe buză, dungă maro închis sub buză, smălț galben muștar pe fond, brâu floral pictat cu maro și verde. Secolele XVII-XVIII. (S.33, la decopertare).
101. Fragment din partea superioară a unei oale D. 22 cm. Gâtul scurt arcuit, marginea îngroșată, la interior locaș pentru capac. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Smălț verde la interior și pe fața exterioară a buzei, striuri superficiale pe umăr. Secolele XVII-XVIII. (S.33, la decopertare).
102. Fragment din partea superioară a unei căni, D. 10 cm. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Buză profilată pentru capac la interior. Ardere secundară. Secolele XVI-XVII. (S.41, c.1-2, -0,80-0,90 m).

103. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 13 cm. Gâtul puternic arcuit, marginea trasă în sus, subțiată și articulată la exterior prin două caneluri. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Ardere secundară la exterior. În interior pete de smalt verde. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–7, –0,40–0,65 m).
104. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 20 cm. Profilul buzei complicat, cu locaș pentru capac căruia îi corespunde la exterior o îngroșare a peretelui vasului. În exterior sub buză striuri foarte subțiri. Pastă fină, ardere oxidantă completă. La interior smalt maro închis. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–7, –0,40–0,65 m).
105. Fragment de castron, D. 24 cm. Pereții arcuiți, marginea canelată. Pastă semi-fină, ardere oxidantă completă. În interior decor pictat, benzi paralele maro-închis. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–7, –0,40–0,65 m).
106. Fragment din partea superioară a unui vas cu torți, D. 32 cm, probabil un vas de provizii. Marginea cu profil complicat, puternic îngroșată la exterior în dreptul locașului pentru capac. Pastă semi-fină, ardere oxidantă completă. Decor: creștături oblice pe al doilea profil al buzei, alveole pe marginea îngroșată. Dungă de culoare albă. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–7, –0,40–0,65 m).
107. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 12 cm. Gâtul scurt ușor îngroșat printr-o nervură, marginea evazată simplu și articulată prin caneluri. Pastă fină, ardere oxidantă completă, ardere secundară pe buză. Decor: trei dungii albe pe umăr. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–6, –0,55–0,65 m).
108. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 14 cm. Gâtul arcuit, marginea canelată. Pastă semi-fină, ardere oxidantă completă. Striuri proeminente pe gât. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–6, –0,55–0,65 m).
109. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 16 cm. Pastă fină, ardere oxidantă completă. Urme de ardere secundară. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–6, –0,55–0,65 m).
110. Fragment de fund, D. 9 cm. Pastă cu mult caolin, gălbuie la interior și exterior. Ardere oxidantă incompletă. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–6, –0,55–0,65 m).
111. Fragment de corp de vas. Pastă fină, ardere oxidantă incompletă. La interior smalt verde închis, la exterior decor geometric pictat cu maro închis pe un fond de degobă albă. Secolele XVI–XVII. (S.41, c. 5–6, –0,55–0,65 m).
112. Fragment din partea superioară a unei oale, D. 15 cm. Gâtul scurt, buza îngroșată și rotunjită. Pastă fină, ardere oxidantă completă, roșu. Decor: striuri superficiale sub buză. Secolele XVI–XVII. (S.41, c.4, –0,90–1,10 m).
113. Fragment din fundul unui vas, D. 14 cm. Pastă semi-fină, ardere oxidantă incompletă. Secolele XVI–XVII. (S.41, c.4, –0,90–1,10 m).
114. Fragment din partea superioară a unui vas, probabil un bol, D. 12 cm. Peretele arcuit formează un umăr în interiorul vasului, marginea este dublu articulată, buza rotunjită. Sub buză un decor format cu rotița. Smalt incolor pe buză, scurs în exterior, iar la interior aplicat intermitent (dungii). Pastă fină, ardere oxidantă completă, roșu-cărămiziu. Secolele XVI–XVII. (S.41, c.8–9, –0,20–0,40 m).
- Monede**
115. Dinar 1565. Maximilian (1564–1576). (S.2A, –0,35 m).
116. Dinar 1430–1437. Sigismund I (1387–1437). (S.2A, –0,65–0,75 m).
117. Dinar 1430–1437. Sigismund I (1387–1437). (S.2A, –0,70 m).
118. Dinar 1472–1478. Mathia Corvin (1459–1490). (S.26, c.1, –0–0,20 m, deasupra pardoselii).
119. Poltorak, 1622. Sigismund III Wasa (1587–1632). (S.28, c.1, –0,10 m, umplutură gălbuie la nivelul decroșului).
120. 1563. Ferdinand I (1526–1564). (S.28 prelungire, c.2, –0,20–0,30 m, umplutură galben maronie).
121. Dinar 1535. Ferdinand I (1526–1564). (S.28, c. 2, decopertare, –0,50 m, în umplutură – țigle, cărămizi).
122. Poltorak, 1625. Sigismund III Wasa (1587–1632). (S.28, –0,85 m).
123. Poltorak 1621. Sigismund I (1587–1632). (S.33, c.1, –0,30 m, în pământ galben amestecat cu moloz, primul strat sub umplutura de țiglă de la acoperiș).
124. Poltorak 1622. Sigismund III Wasa (1587–1632). (S.33, c.1, –0,30 m, în pământ de umplutură amestecat cu moloz de mortar și cărămidă, primul strat sub umplutura de țiglă de la acoperiș).
125. Dinar: [1479–1485]. Mathia Corvin (1479–1485). (S.33, c.1, –0,80 m, în pământ gălbui negricios, afânat și amestecat cu moloz de mortar și fragmente de ceramică).
126. 6 groși, 1661 sau 1667. Jan Casimir (1646–1668). (S.33, c.1, –0,85–1 m).
127. Poltorak, 1627. Sigismund III Wasa (1587–1632). (S.33, c.1, –0,85–1 m).
128. Dinar 1535. Ferdinand I (1526–1564). (S.33, c.2, –0,70–0,80 m, umplutură diversă).
129. 12 dinari, 1673. Michael Apafi (1661–1690). (S.39, –0,50 m).
130. Dinar 1581. Rudolf II, 1576–1608. (S.41, c.4–5, –0,20–0,30 m, umplutură diversă).
131. 3 groși, 1589. Sigismund III Wasa (1587–1632). (S.41, c.4–5, –0,20–0,30 m, umplutură diversă).
132. Dinar? Ferdinand I (1526–1564). (S.41, c.5, –0,30 m, umplutură diversă).
133. 1626. Gabriel Bethlen (1613–1629). (S.41, c.5, –0,60, strat negru amestecat cu moloz).
134. Dinar 1545. Ferdinand I (1526–1564). (S.41, c.6, –0,50 m).
135. Dinar 1490. Mathia Corvin (1459–1490). (S.41, c.6, –0,50 m).
136. Dinar 157(8). Rudolf II, 1576–1608. (S.41, c.6, –0,50 m).
137. 5/10 Kreuzer 1870. Franz Joseph (1848–1916). (S.53, la degajarea molozului și a bolovanilor prăbușiți).
138. 10 Kreuzer 1872. Franz Joseph (1848–1916). (S.53, la degajarea bolovanilor și a molozului).

LEGENDA STRATURILOR PENTRU TURNUL DE NORD-EST (S.1–S.6)

1. Moloz recent.
2. Strat vegetal
3. Moloz cu rădăcini
4. Nivelare cu lut nisipos sau amestecat cu nisip.
5. Nisip cu pietriș umblat.
6. Nisip amestecat cu lut: sol natural.
7. Pământ negru cu moloz (mortar?) și fragmente ceramice medievale, nivelare a terenului înainte de construirea turnului.
8. Lentilă de lut.
9. Pământ negru cu arsură, preistoric.
10. Complex preistoric.

11. Piatră legată cu lut.
12. Lut amestecat cu pământ negru, pigment de mortar, ceramică.
13. Moloz din demolarea zidului de incintă.
14. Umplutură diversă cu mult moloz.
15. Lut amestecat cu moloz. Nivel de călcare.
16. Lentile de lut și nisip: sol natural.
17. Balast.
18. Lut galben purtat, cu pete de pământ negru.
19. Lentilă de mortar, nivelul de construire a turnului.
20. Groapă medievală, umplutură din nisip amestecat cu moloz, sobă.
21. Lut negru feros, sol viu.
22. Sol afânat de pădure.
23. Strat de pământ cenușiu cu pigment de mortar, cărbune și fragmente de ceramică, preistoric.
24. Strat compact de moloz galben.
25. Pământ negru tasat cu fragmente de cărămidă și mortar.
26. Arsură.
27. Pământ negru afânat cu rădăcini, medieval.

LEGENDA STRATURILOR PENTRU CAMPANIA 2000
(S.12, 14, 17, 24–28, 33, 39, 41, 53, 61, 67)

1. Pământ negru maroniu, cu pigment de cărbune, ceramică și inventar preistoric.
2. Pământ negru cu pigment de cărbune, ceramică și inventar preistoric.
- 2A. Pământ negru cu pigment de cărbune, ceramică, material preistoric și mult chirpici.
3. Pământ negru cenușiu, cu pigment de ceramică, cărbune, mortar și inventar preistoric rulat.
- 3A. Umplutură de pământ negru foarte asemănător ca structură cu stratul 3, folosită la partea superioară a șanțului de fundare a turnului voievodal.
- 3B. Umplutură de pământ negru foarte asemănător ca structură cu stratul 3, folosită între pardoselile din interiorul turnului voievodal.
4. Lut gălbui amestecat cu pământ negru.
- 4A. Lut gălbui amestecat cu pământ și mortar.
- 4B. Lut gălbui cu pigment de cărbune și mortar.
5. Șanț de construcție umplut cu moloz de mortar.
6. Pământ negru cenușiu, cu pigment de mortar și rare fragmente de țiglă.
7. Strat vegetal.
8. Sol viu – balast gălbui.
- 8A. Lut gălbui cu lentile nisipoase.
- 8B. Stâncă galbuie, nisipoasă.
- 8C. Stâncă galbenă, foarte dură.
- 8D. Pământ gălbui maroniu.
- 8F. Balast amestecat cu pământ maroniu.
- 8G. Balast cenușiu.
9. Depunere recentă.
- 9A. Depunere recentă cu multă țiglă.
10. Pământ brun gălbui, bine tasat, cu pigment de cărbune, ceramică și mortar.
11. Pământ negru afânat, cu pigment de mortar adus de rădăcini.
12. Pământ cenușiu afânat, cu multe pietre și mortar.
- 12A. Pământ cenușiu afânat cu mortar.
13. Pământ cenușiu afânat, foarte slab pigmentat cu mortar și material preistoric rulat.
14. Pământ negru cu pigment de cărbune, ceramică, mortar și material preistoric rulat.
15. Pământ negru amestecat cu maroniu, mortar și pietre.
16. Amprenta unei pardoseli din lemn.
17. Lut gălbui amestecat cu pământ cenușiu, moloz, fragmente de cărămidă, țiglă și lemn.
18. Pământ negru amestecat cu lut gălbui, mult pigment de cărbune, mortar și ceramică.
19. Pământ cenușiu afânat cu pigment de mortar, ceramică și mult cărbune.
- 19A. Pământ cenușiu afânat, cu pigment de mortar, ceramică și rar cărbune.
20. Balast gălbui amestecat cu mortar.
21. Pământ amestecat cu cărbune și cenușă.
22. Mortar.
23. Moloz de mortar cu fragmente de țiglă.
24. Strat de arsură cu foarte mult cărbune.
25. Dărâmtură: bolovani, mortar, cărămidă, țiglă.
- 25A. Dărâmtură, bolovani din piatră și mortar.
26. Șanț de construcție – pământ negru amestecat cu balast și pigment de mortar.
27. Pământ negru amestecat cu balast.
28. Pământ cenușiu amestecat cu nisip, foarte rar pigment de cărbune și ceramică.
29. Pământ negru amestecat cu balast și pigment de ceramică.
30. Pietriș mărunț amestecat cu pământ.
31. Pământ negru amestecat cu lut gălbui, mult pigment de cărbune și ceramică.
32. Balast cenușiu amestecat cu pigment de mortar, cărbune și ceramică.
33. Pământ negru amestecat cu lut galben, balast, pietre, rare urme de mortar/moloz.

LISTA PLANȘELOR

- Pl. 1.1. Cetatea Saschiz, vedere generală dinspre localitate.
2. Turnul de poartă, vedere din interiorul cetății, dinspre vest. 3. Turnul școlii, vedere din exteriorul incintei.
- Pl. 2.1. Intrarea în cetate pe sub ruina Turnului de pază.
2. Intrarea în cetate pe sub turnul de poartă. 3. Zidul de incintă, detaliu de parament din interiorul incintei, latura de sud, între turnul de poartă și turnul muniției.
- Pl. 3. Turnul școlii, vedere din exterior. 2. Turnul muniției, vedere din interiorul incintei. 3. Turnul de poartă, vedere din interiorul incintei.
- Pl. 4.1. Turnul voievodal, vedere din exterior. 2. Piatra cu inscripție încastrată în zidăria turnului voievodal. 3. Detaliu de parament din interiorul turnului preotului. 4. Turnul școlii văzut din interiorul incintei. 5. Detaliu de parament, ruina laturii nordice a zvingerului.
- Pl. 5.1. Detaliu din harta Honterus, 1532. 2. Propunerea de izometrie a cetății Saschiz realizată de arhitectul Karl Leonhardt (1, 2: după H. Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, 1998, p. 336).
- Pl. 6. Planul general al cetății Saschiz, proiectul de săpătură cu marcarea secțiunilor din anii 1999–2000.
- Pl. 7.1. Turnul de nord-est, planul general de săpătură și marcarea fundațiilor. 2. Secțiunea 4, profil sud.
- Pl. 8. Secțiunile 1, 4 și 5 – profile desenate.
- Pl. 9. Secțiunile 2 și 2A – profile desenate.

- Pl. 10. Secțiunile 5 și 6 – profile desenate.
 Pl. 11. Secțiunea 53 – profile desenate.
 Pl. 12. Secțiunea 17 – plan și profil.
 Pl. 13. Secțiunile 12, 14, 17 și 67 – profile desenate.
 Pl. 14. Secțiunea 12 – profilul de est.
 Pl. 15. Secțiunea 24 – profile desenate.
 Pl. 16. Secțiunile 25 și 26 – profile desenate.
 Pl. 17. Secțiunea 28 – plan și profil de est.
 Pl. 18. Secțiunile 27 și 28 – profile desenate.
 Pl. 19. Secțiunile 33 și 67 – profile desenate.
 Pl. 20. Secțiunile 33 și 61 – profile desenate.
 Pl. 21. Secțiunile 41 și 39 – profilul nordic.
 Pl. 22. Obiecte metalice, secolele XV–XVII.
 Pl. 23. Obiecte metalice, secolele XVI–XVII.
 Pl. 24. Obiecte metalice, secolele XVI–XVII.
 Pl. 25. Fragmente de obiecte din os, sticlă și cahle, secolele XV–XVII.
 Pl. 26. Fragmente ceramice, secolele XIII–XIV și secolul XV.
 Pl. 27. Fragmente ceramice, secolul XV.
 Pl. 28. Fragmente ceramice, secolele XV–XVI.
 Pl. 29. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.
 Pl. 30. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.
 Pl. 31. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.
 Pl. 32. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.
 Pl. 33. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.

LIST OF PLATES

- Pl. 1.1. Saschiz fortress, view from the parish. 2. The gate tower, view from inside the fortress, eastward. 3. The school tower, view from outside the enclosure.
 Pl. 2.1. The entrance to the fortress, under the ruin of the watch tower. 2. The entrance to the fortress, under the gate tower. 3. The curtain wall, facing detail inside the enclosure, the southern side, between the gate tower and the ammunition tower.
 Pl. 3. The school tower, outside view. 2. The ammunition tower, view from inside the fortress. 3. The gate tower, view from inside the fortress.
 Pl. 4.1. The voivode tower, outer view. 2. The stone with inscription, mounted in the wall of the voivode tower. 3. Facing detail inside the priest's tower. 4. The school tower, view from inside the enclosure. 5. Facing detail, the zwinger's north side ruin.
 Pl. 5.1. Detail from the Honterus map, 1532. 2. Karl Leonhardt's isometric projection of the fortress. (1, 2: after H. Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, 1998, p. 336).
 Pl. 6. General lay-out of the Saschiz fortress, the excavation project with the markings of the 1999–2000 trenches.
 Pl. 7.1. The northeastern tower, general layout of the excavation marking the foundations. 2. Trench 4, southern profile.
 Pl. 8. Trenches 1, 4 and 5 – drawn profiles.
 Pl. 9. Trenches 2 and 2A – drawn profiles.
 Pl. 10. Trenches 5 and 6 – drawn profiles.
 Pl. 11. Trench 53 – drawn profiles.
 Pl. 12. Trench 17 – layout and profile.
 Pl. 13. Trenches 12, 14, 17 and 67 – drawn profiles.
 Pl. 14. Trench 12 – eastern profile.
 Pl. 15. Trench 24 – drawn profiles.
 Pl. 16. Trenches 25 and 26 – drawn profiles.
 Pl. 17. Trench 28 – layout and eastern profile.
 Pl. 18. Trenches 27 and 28 – drawn profiles.
 Pl. 19. Trenches 33 and 67 – drawn profiles.
 Pl. 20. Trenches 33 and 61 – drawn profiles.
 Pl. 21. Trenches 41 and 39 – northern profile.
 Pl. 22. Metal artifacts, 15th–17th centuries.
 Pl. 23. Metal artifacts, 16th–17th centuries.
 Pl. 24. Metal artifacts, 16th–17th centuries.
 Pl. 25. Fragments of bone and glass objects and pieces of stove tiles, 15th–17th centuries.
 Pl. 26. Pottery shards, 13th–14th and the 15th centuries.
 Pl. 27. Pottery shards, 15th century.
 Pl. 28. Pottery shards, 15th–16th centuries.
 Pl. 29. Pottery shards, 16th–17th centuries.
 Pl. 30. Pottery shards, 16th–17th centuries.
 Pl. 31. Pottery shards, 16th–17th centuries.
 Pl. 32. Pottery shards, 16th–17th centuries.
 Pl. 33. Pottery shards, 16th–17th centuries.

Pl. 1.1. Cetatea Saschiz, vedere generală dinspre localitate.
2. Turnul de poartă, vedere din interiorul cetății, dinspre vest. 3. Turnul școlii, vedere din exteriorul incintei.

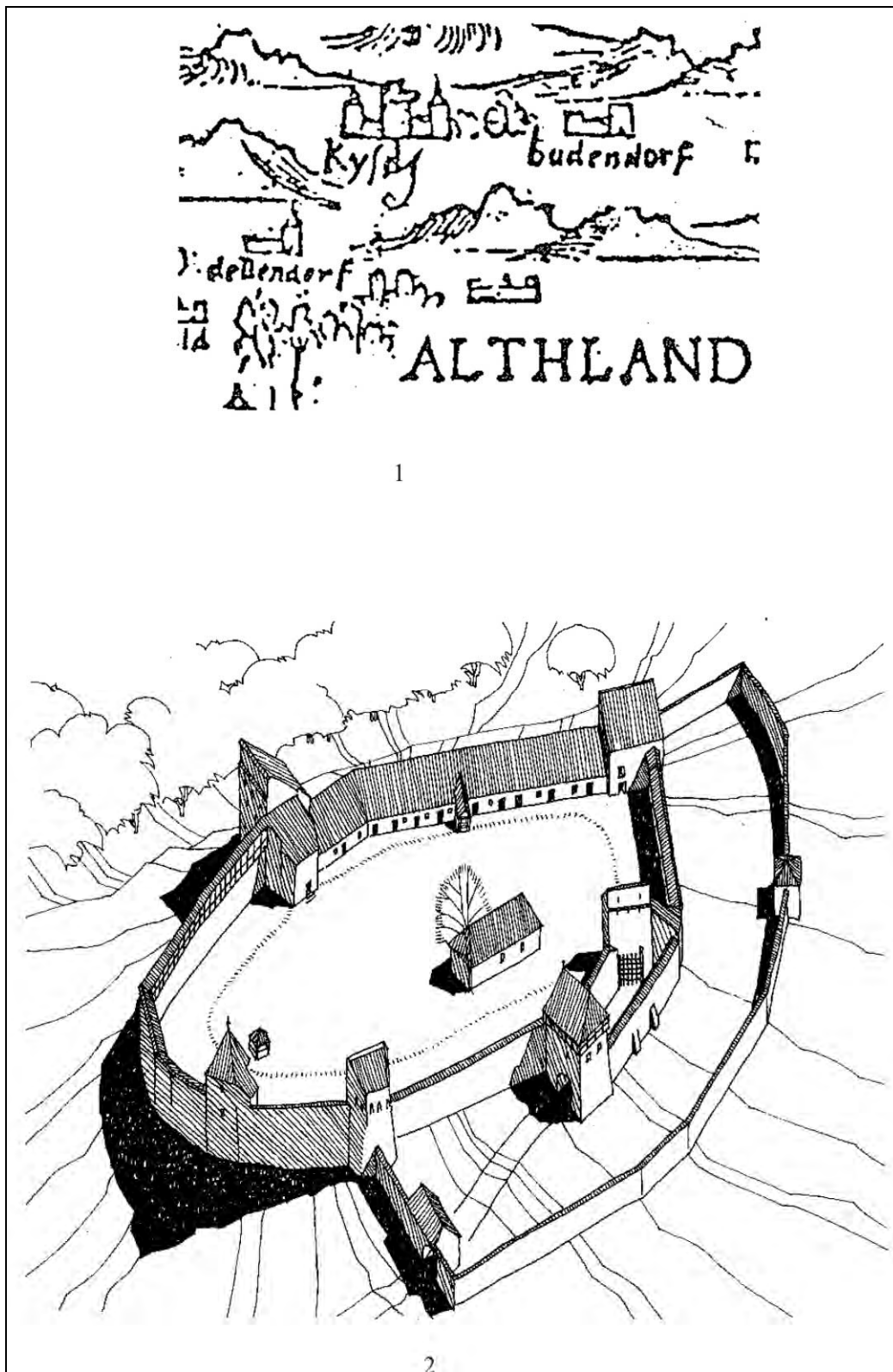
Pl. 2.1. Intrarea în cetate pe sub ruina Turnului de pază. 2. Intrarea în cetate pe sub turnul de poartă. 3. Zidul de incintă, detaliu de parament din interiorul incintei, latura de sud, între turnul de poartă și turnul muniției.

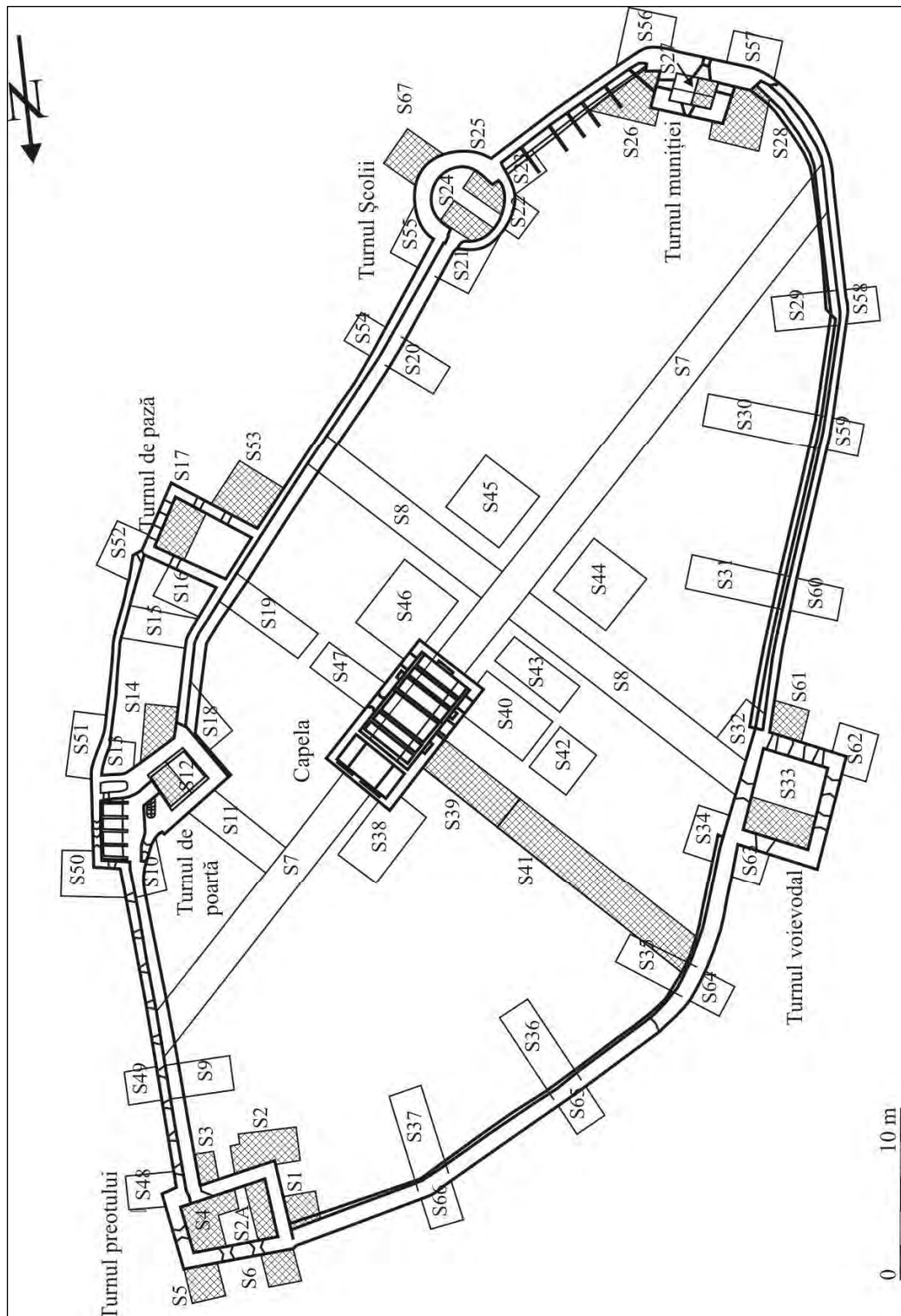
Pl. 3. Turnul școlii, vedere din exterior. 2. Turnul muniției, vedere din interiorul incintei.
3. Turnul de poartă, vedere din interiorul incintei.

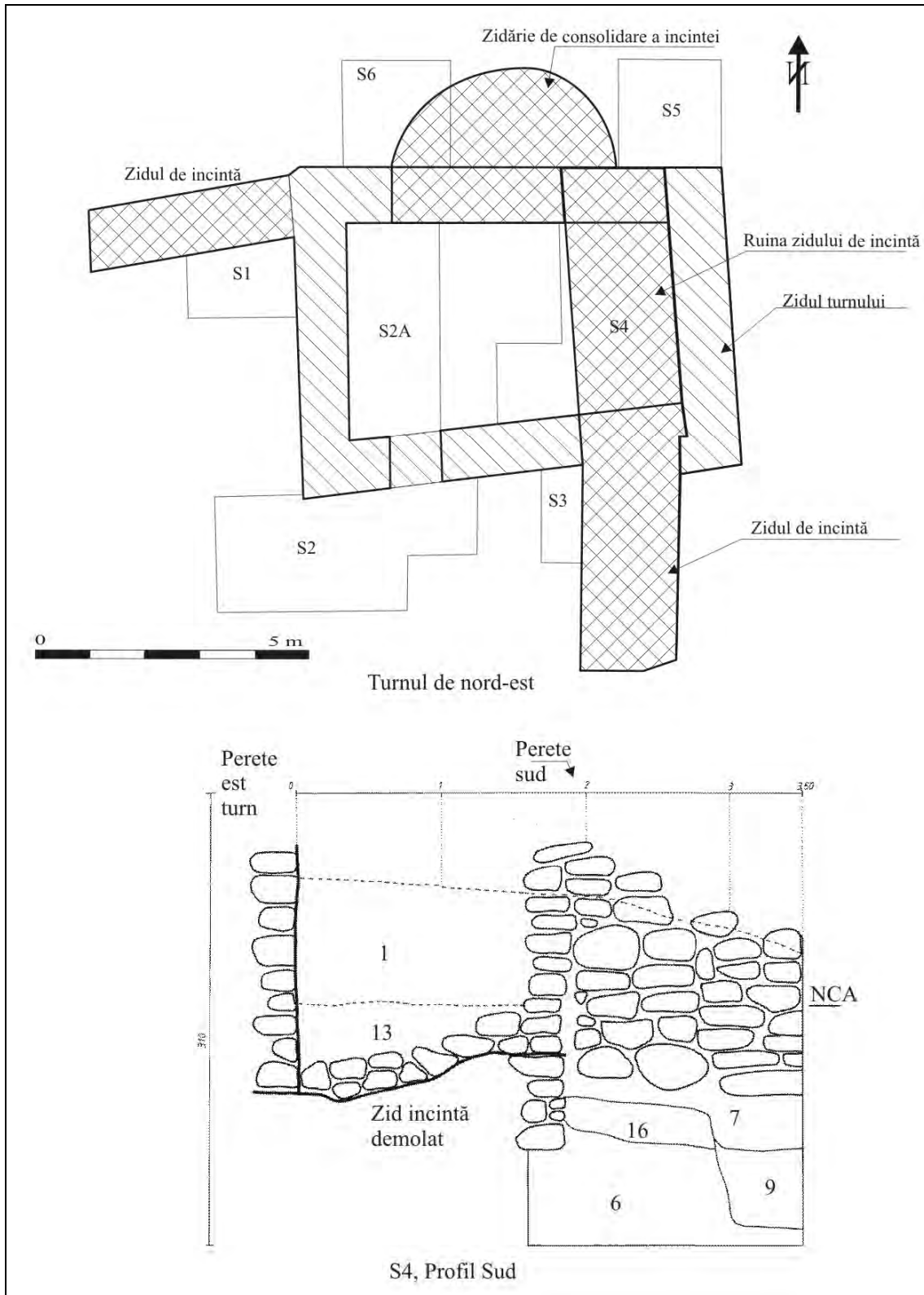
Pl. 4.1. Turnul voievodal, vedere din exterior. 2. Piatra cu inscripție încastată în zidăria turnului voievodal.
 3. Detaliu de parament din interiorul turnului preotului. 4. Turnul școlii văzut din interiorul incintei.
 5. Detaliu de parament, ruina laturii nordice a zwingerului.

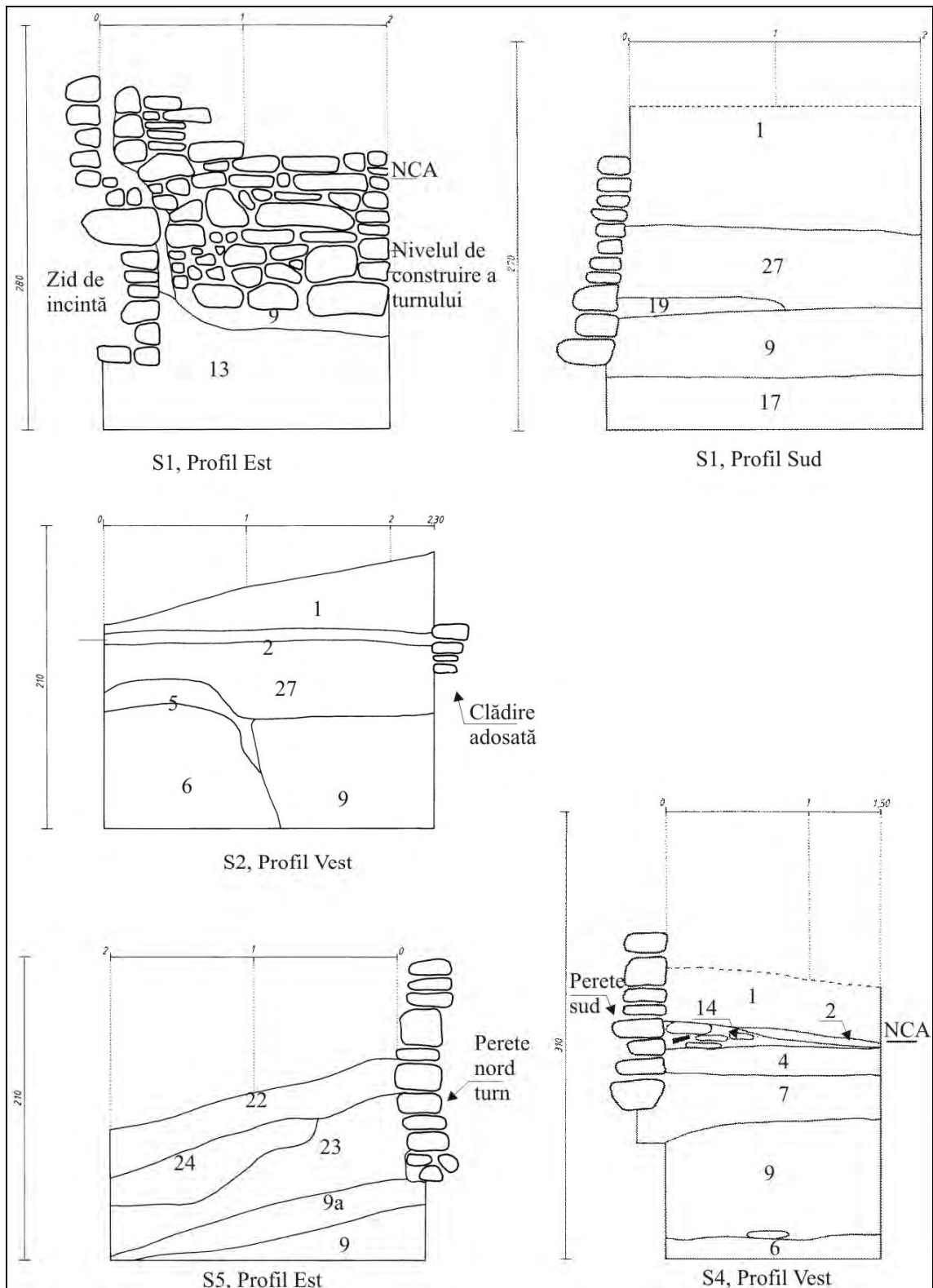
Pl. 5.1. Detaliu din harta Honterus, 1532. 2. Propunerea de izometrie a cetății Saschiz realizată de arhitectul Karl Leonhardt (1, 2: după H. Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, 1998, p. 336).

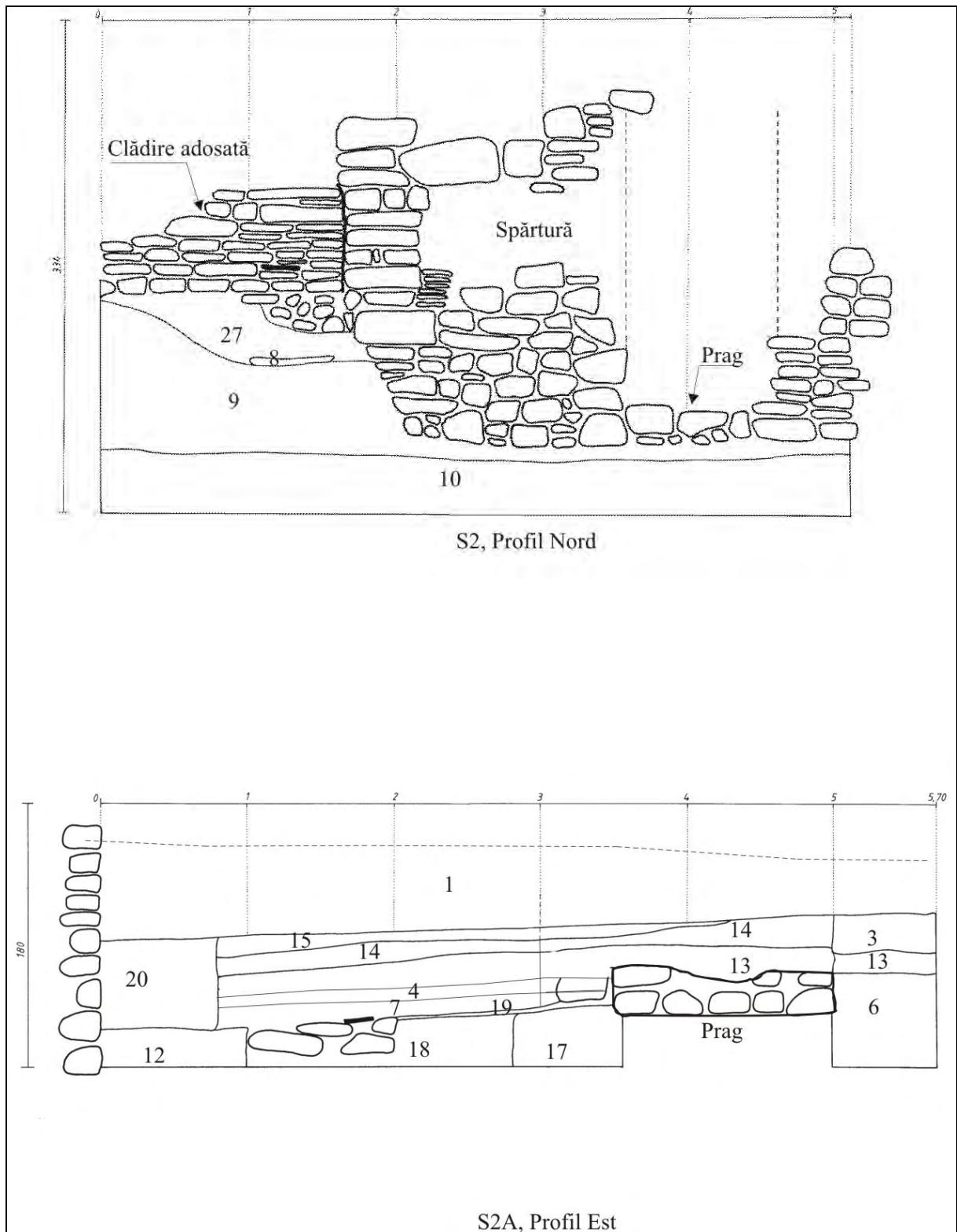
Pl. 6. Planul general al cetății Saschiz, proiectul de săpătură cu marcarea secțiunilor din anii 1999–2000.

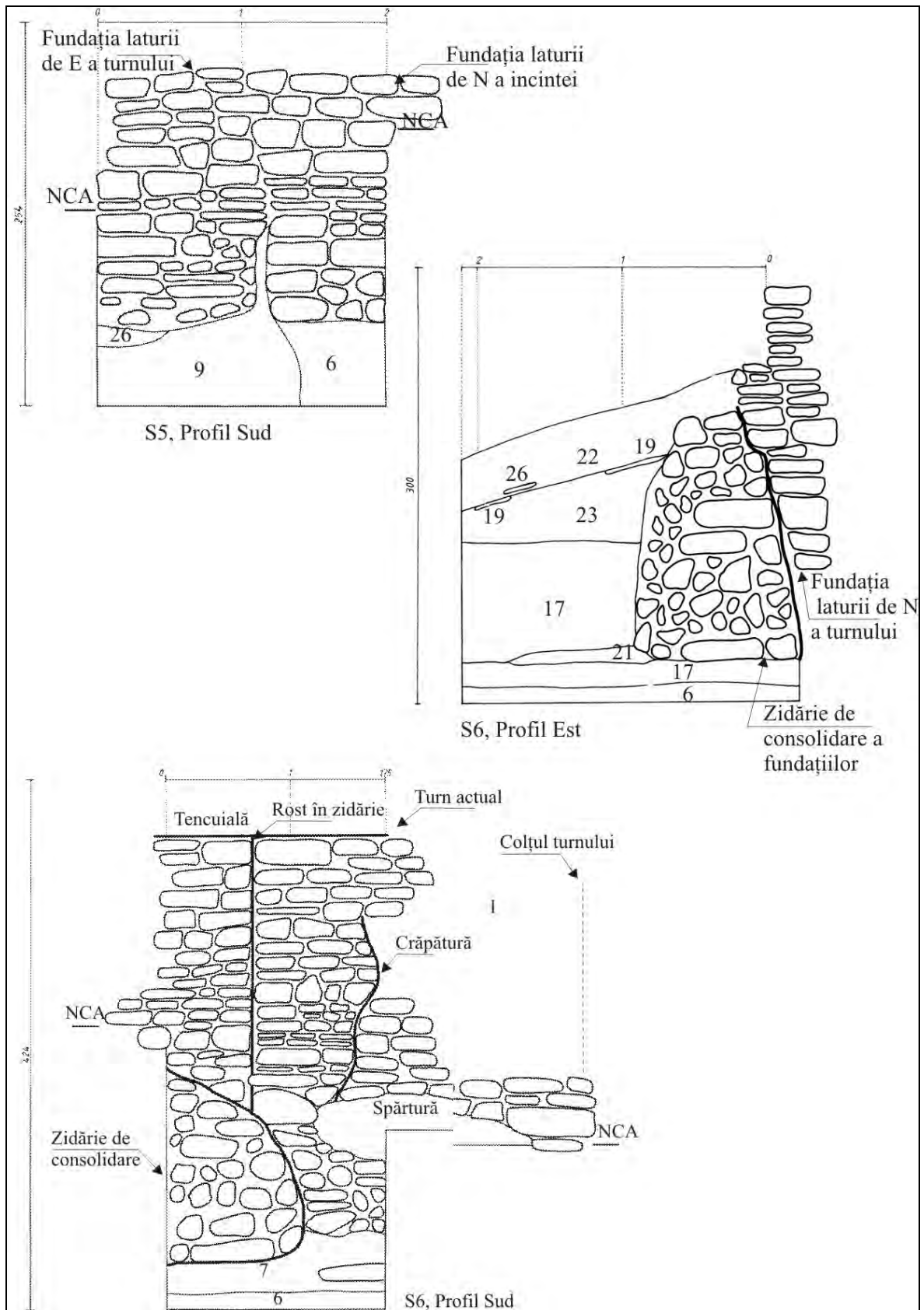
Pl. 7.1. Turnul de nord-est, planul general de săpătură și marcarea fundațiilor. 2. Secțiunea 4, profil sud.

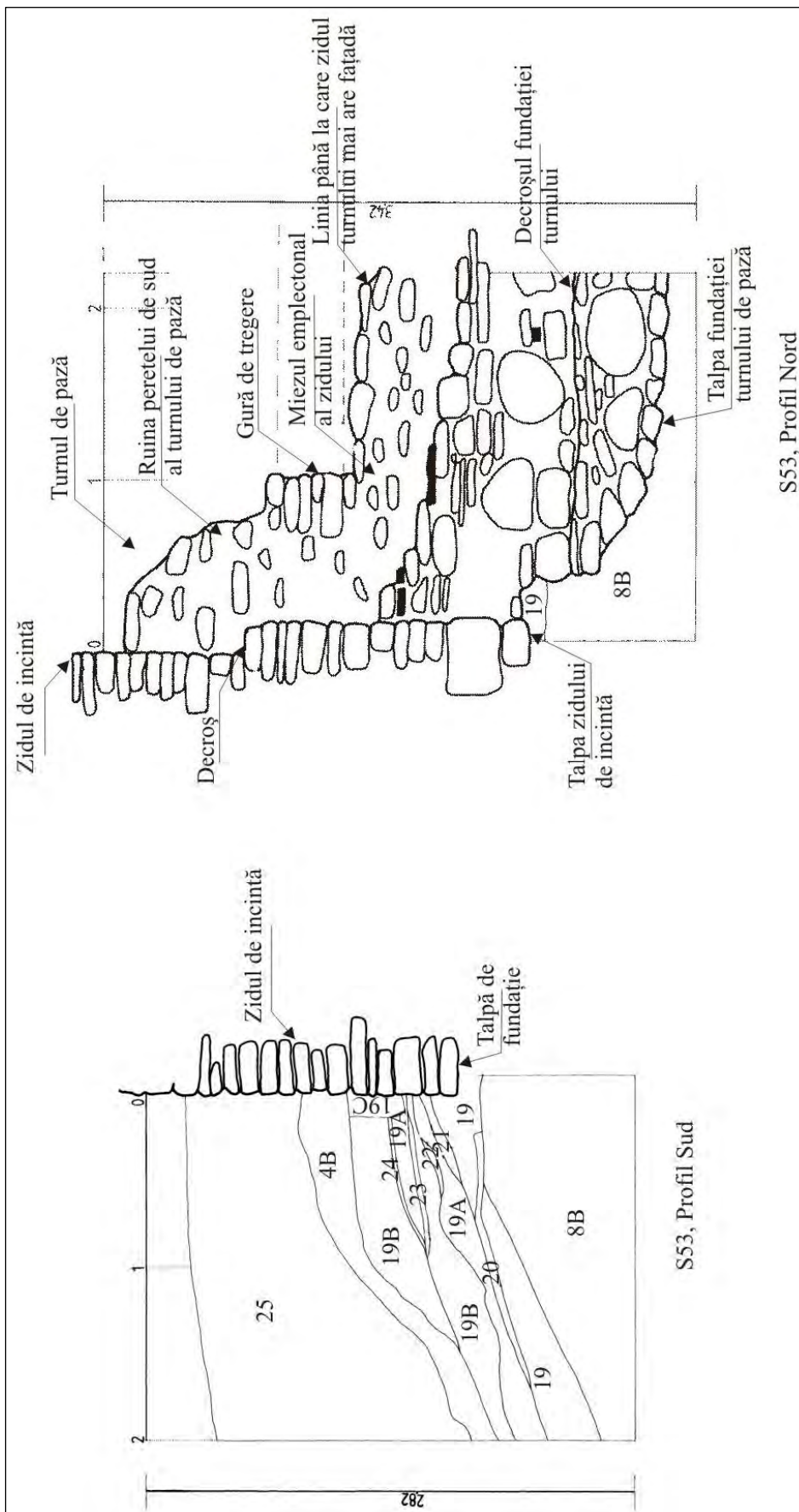
Pl. 8. Secțiunile 1, 4 și 5 – profile desenate.

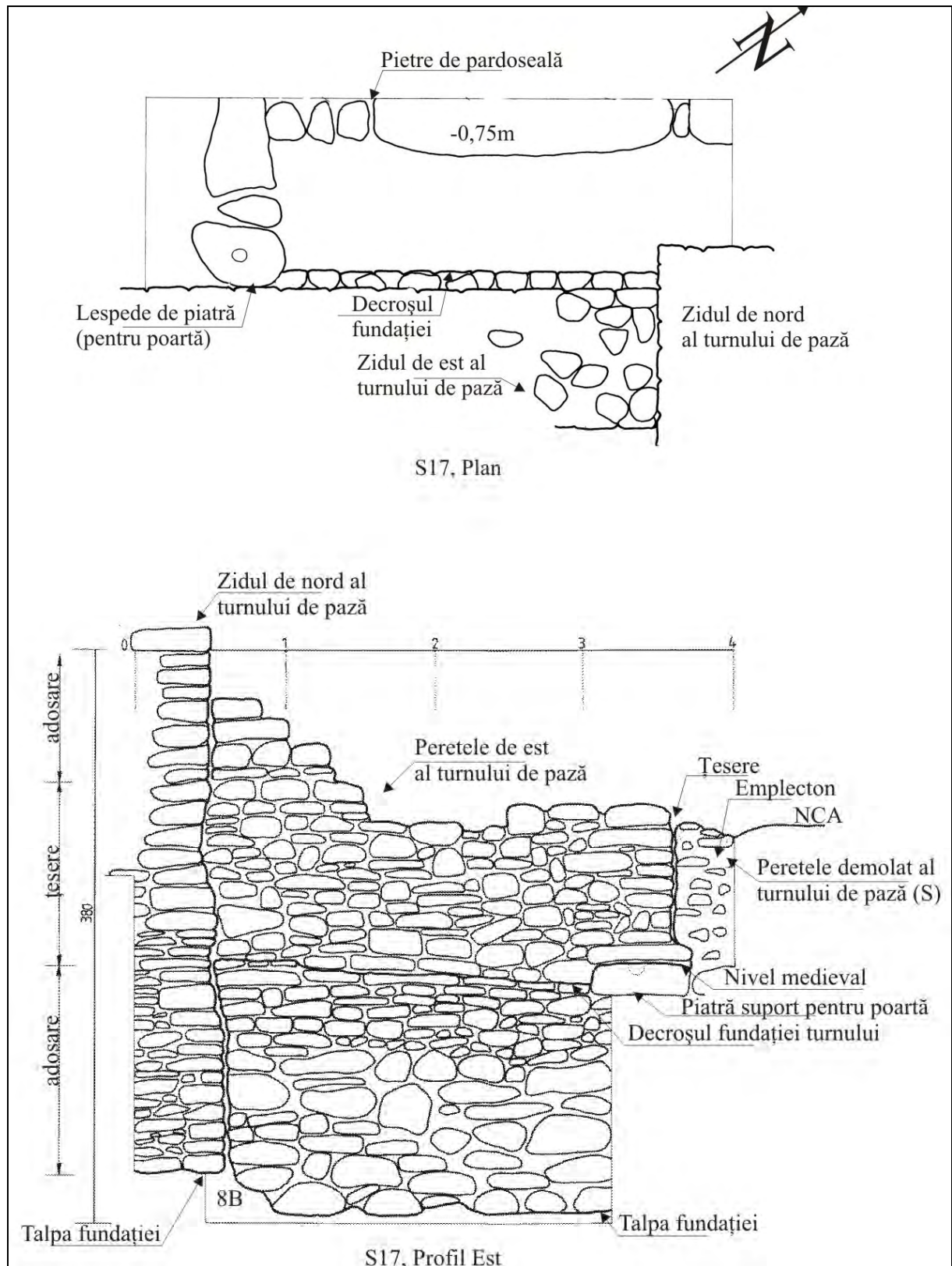
Pl. 9. Secțiunile 2 și 2A – profile desenate.

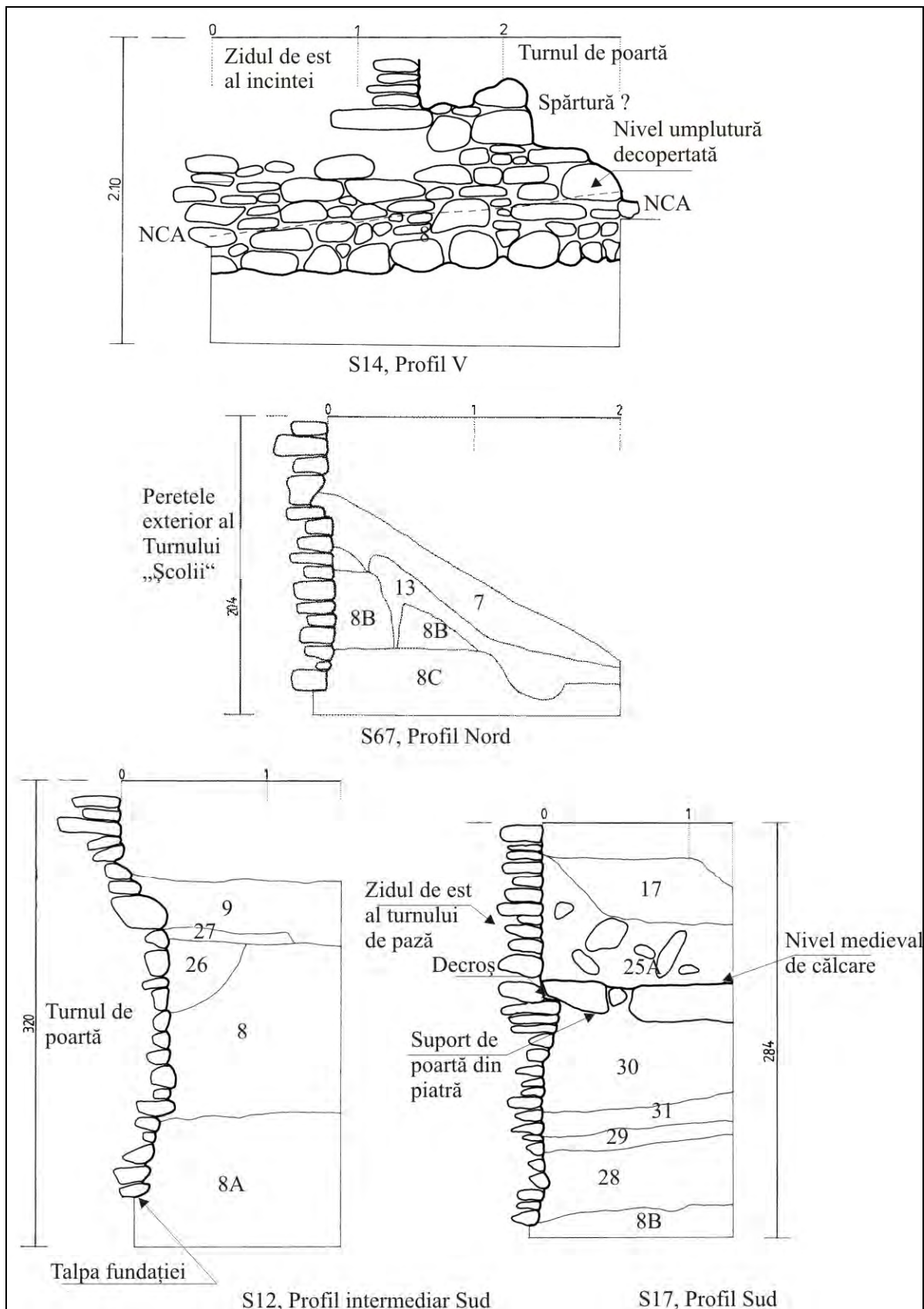
Pl. 10. Secțiunile 5 și 6 – profile desenate.

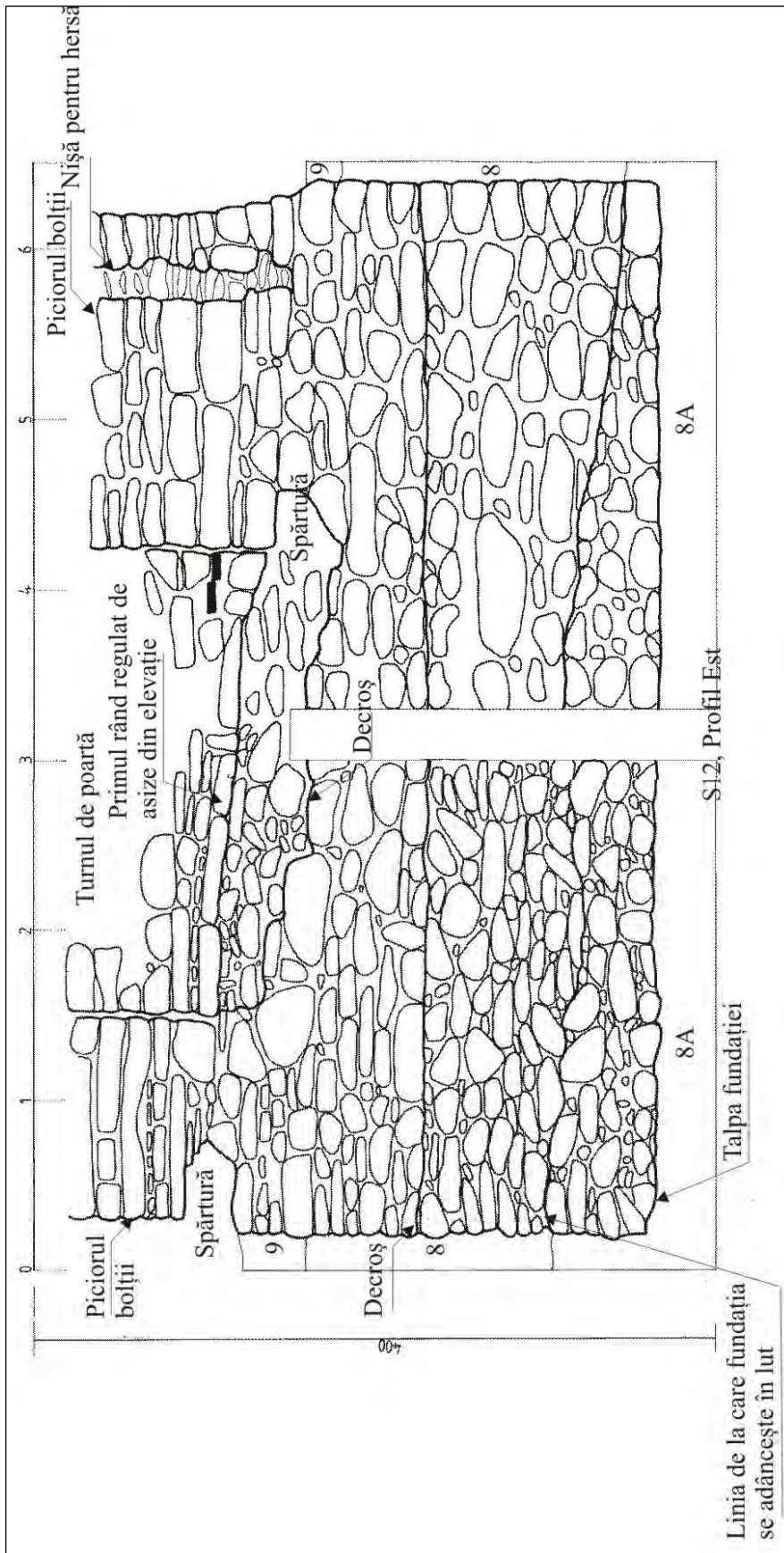
Pl. 11. Secțiunea 53 – profile desenate.

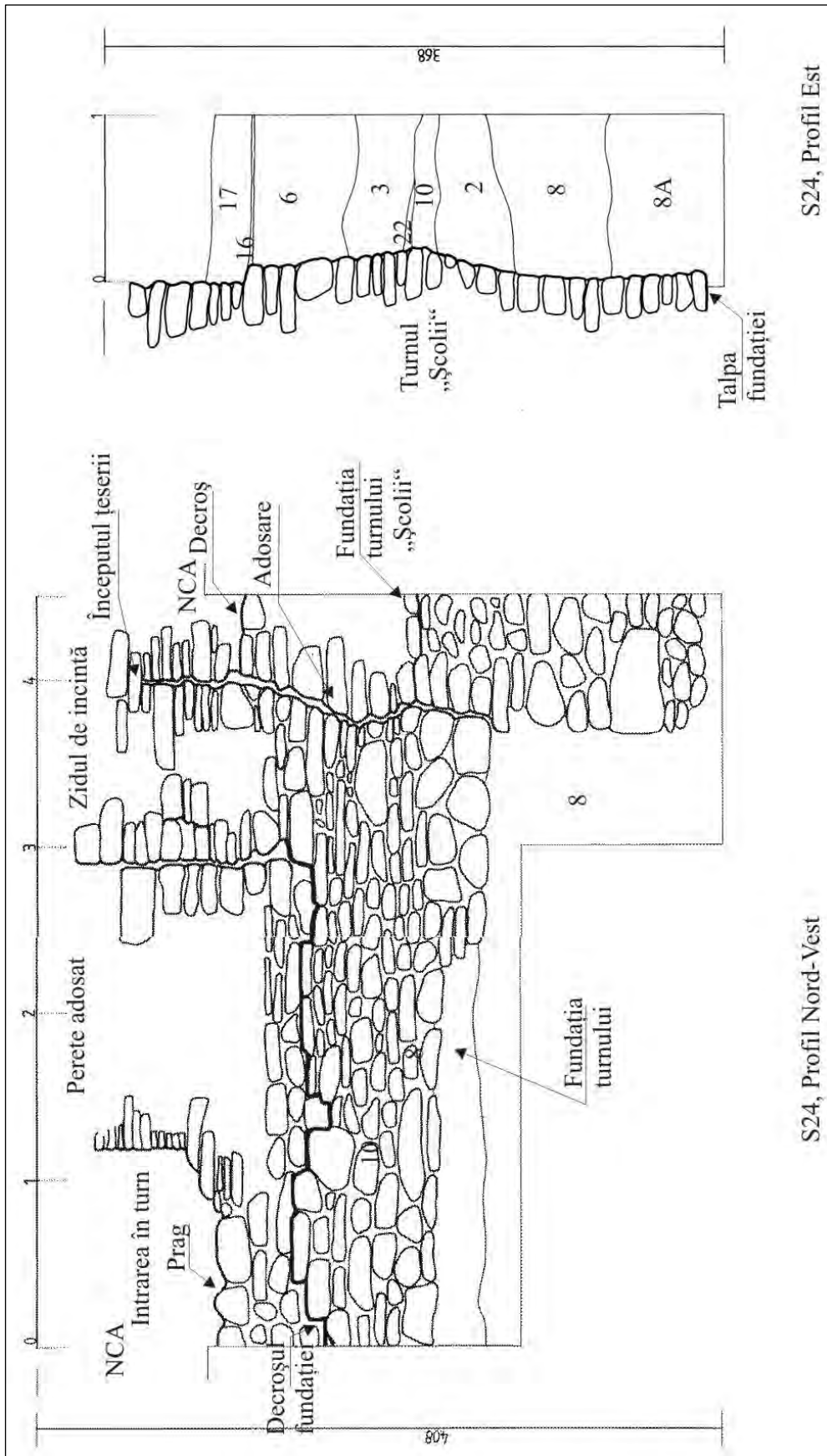
Pl. 12. Secțiunea 17 – plan și profil.

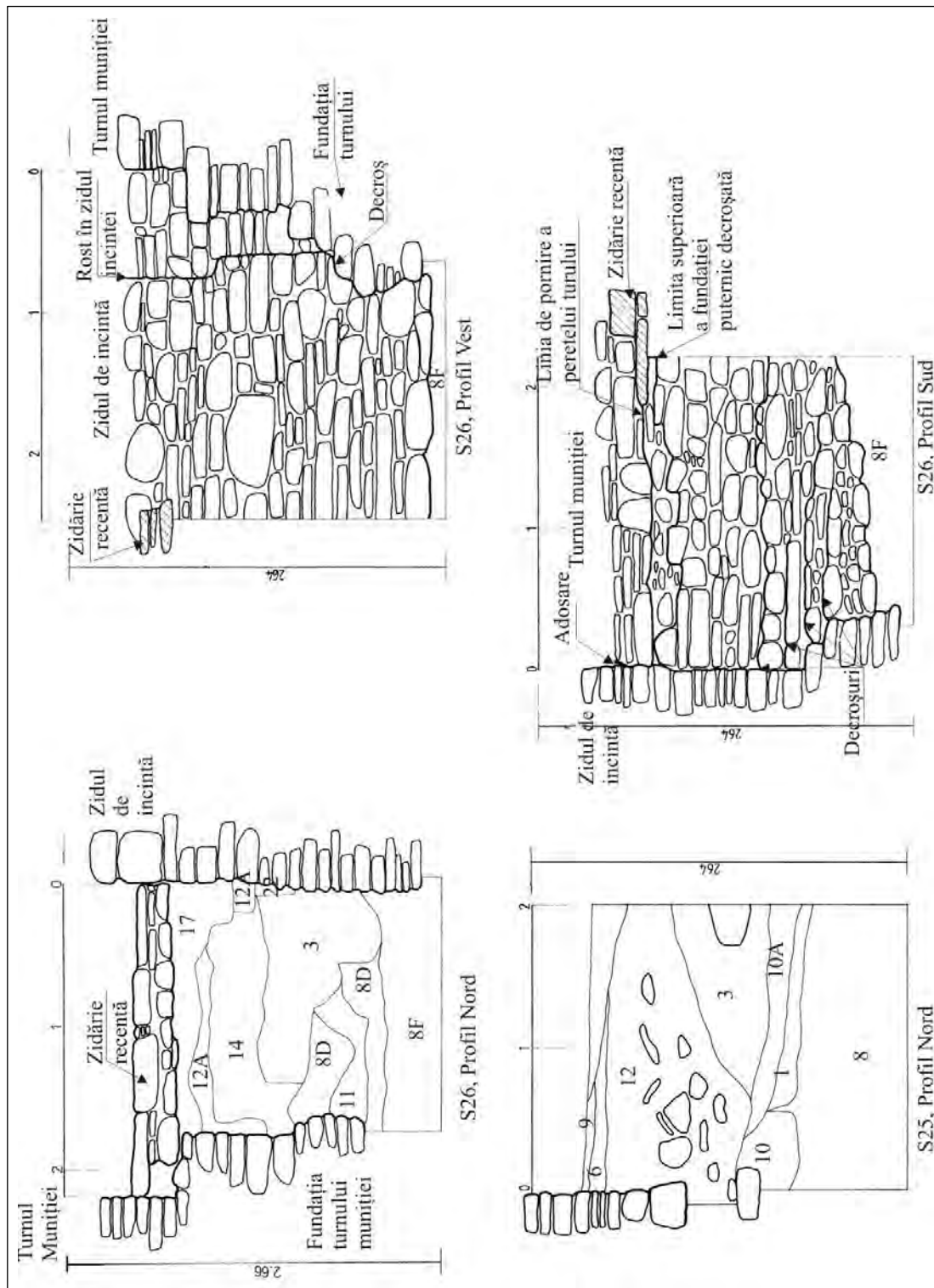
Pl. 13. Secțiunile 12, 14, 17 și 67 – profilele desenate.

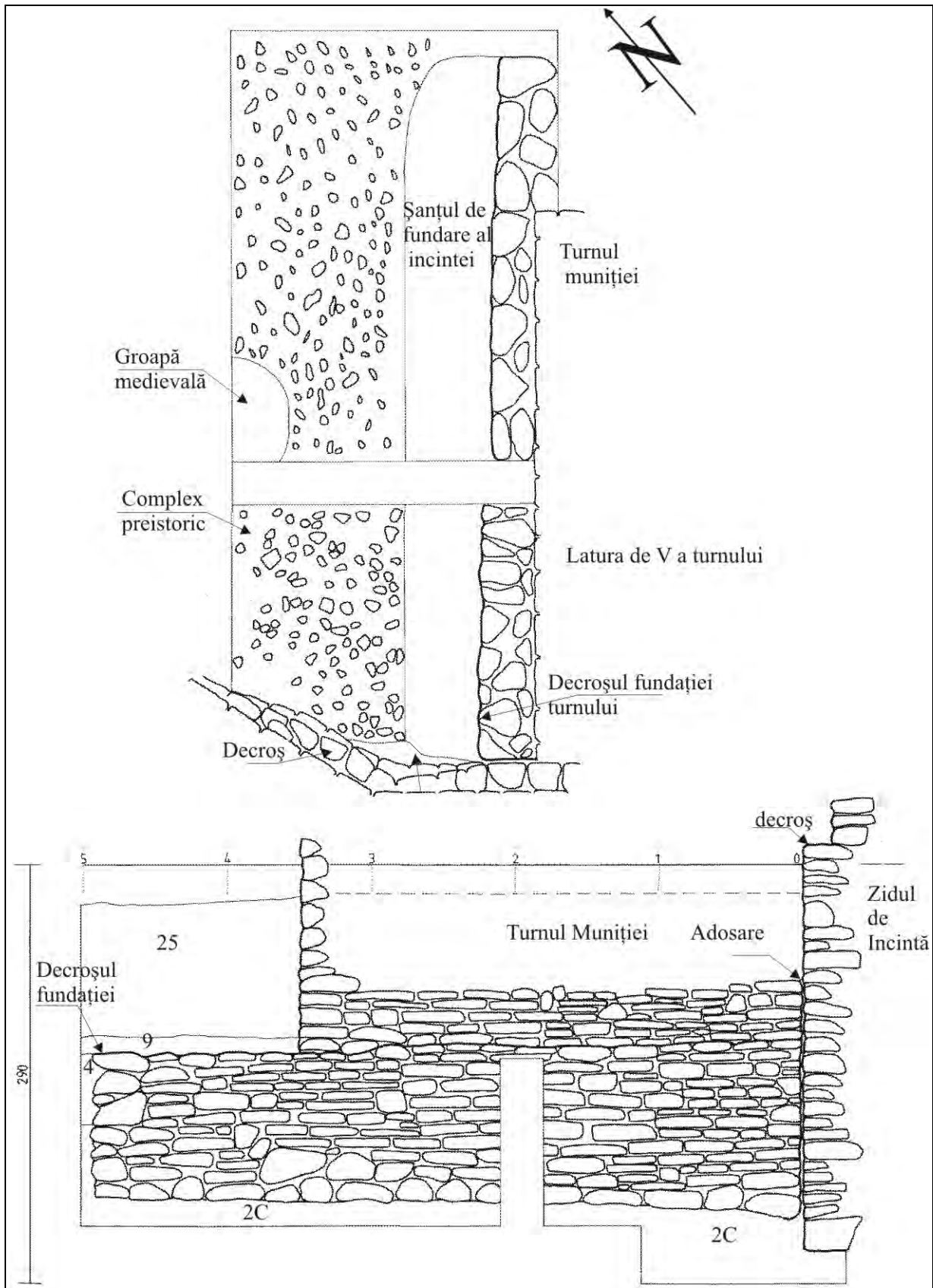
Pl. 14. Secțiunea 12 – profilul de est.

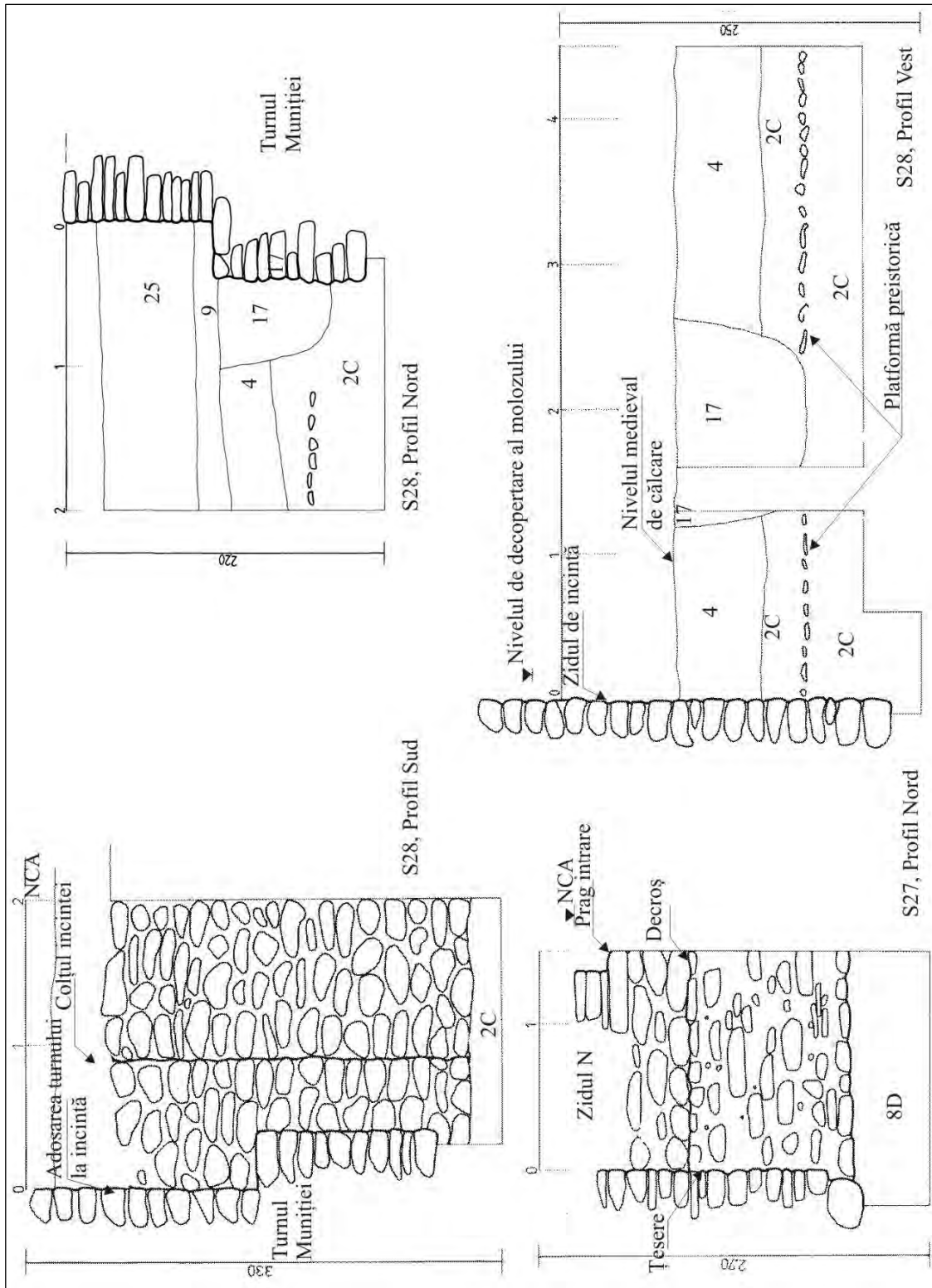
Pl. 15. Secțiunea 24 – profile desenate.

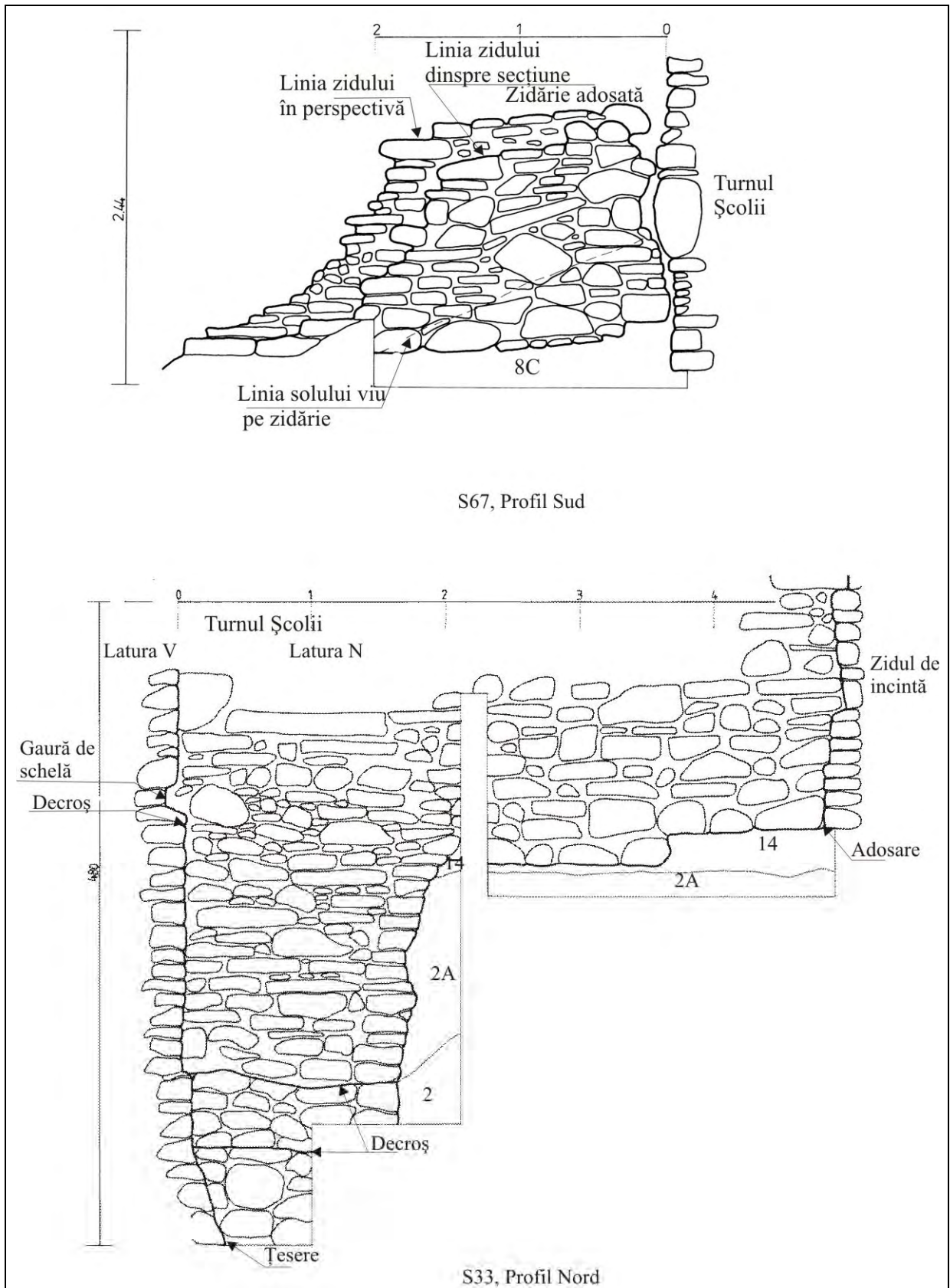
Pl. 16. Secțiunile 25 și 26 – profile desenate.

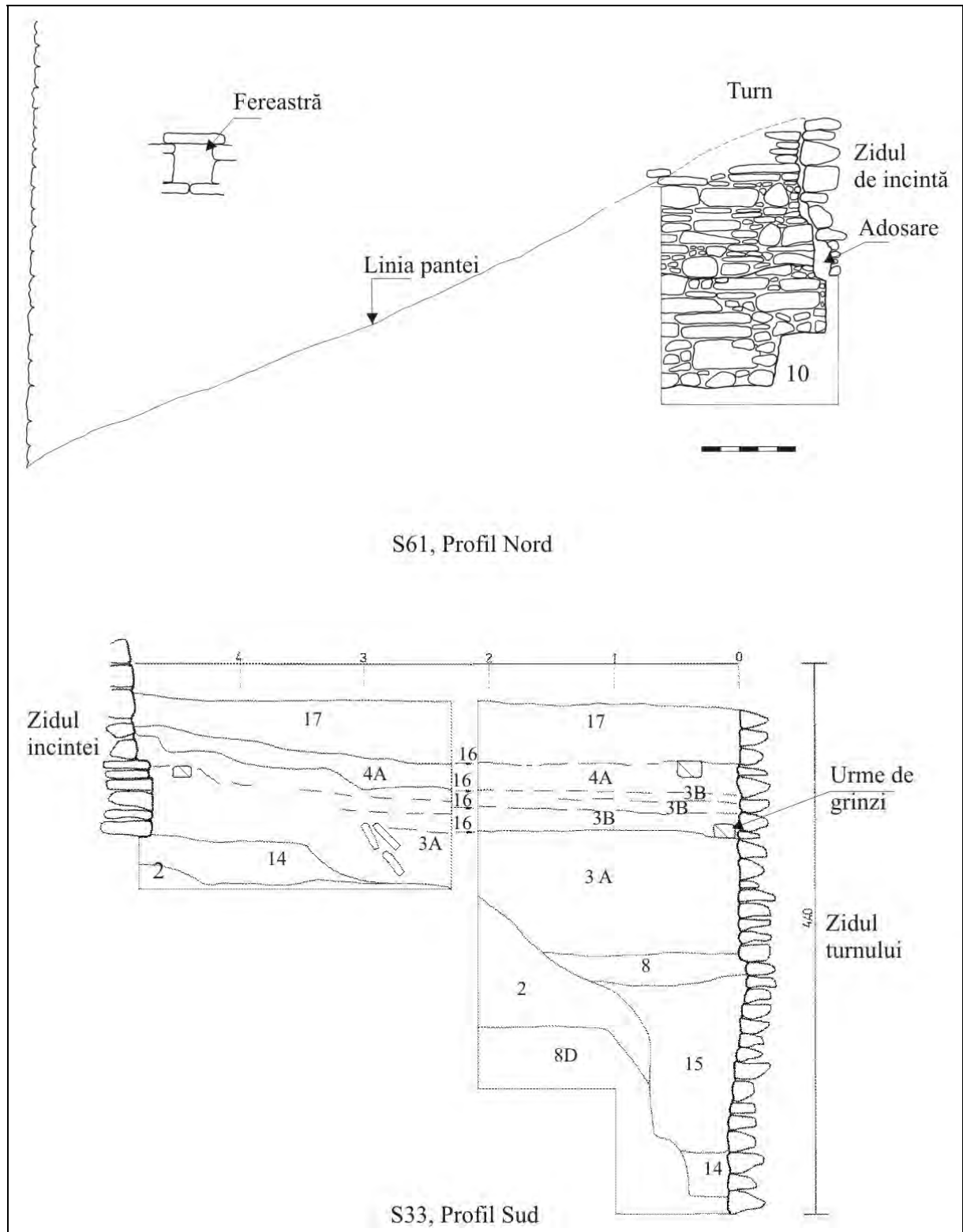
Pl. 17. Secțiunea 28 – plan și profil de est.

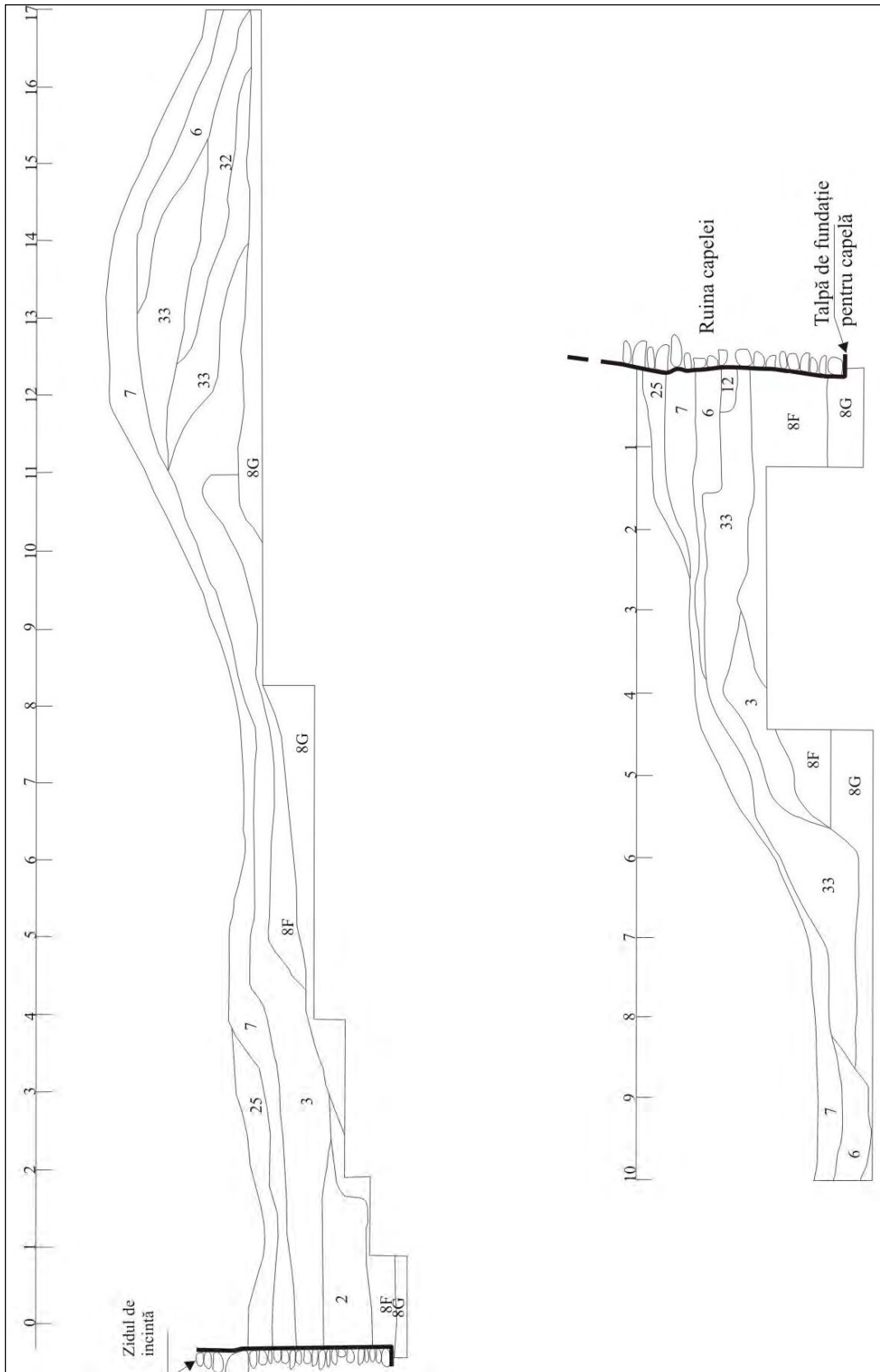
Pl. 18. Secțiunile 27 și 28 – profile desenate.

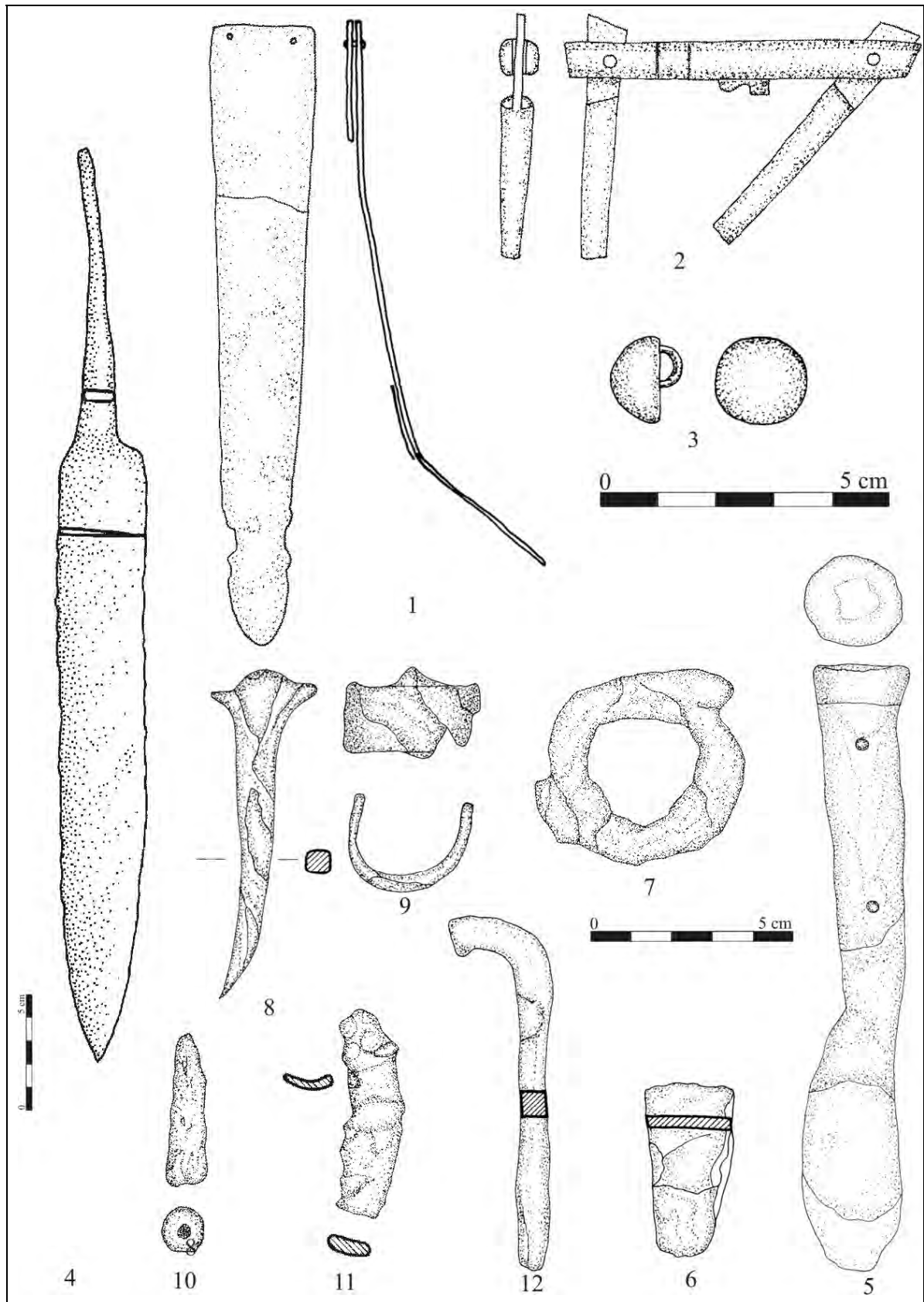
Pl. 19. Secțiunile 33 și 67 – profile desenate.

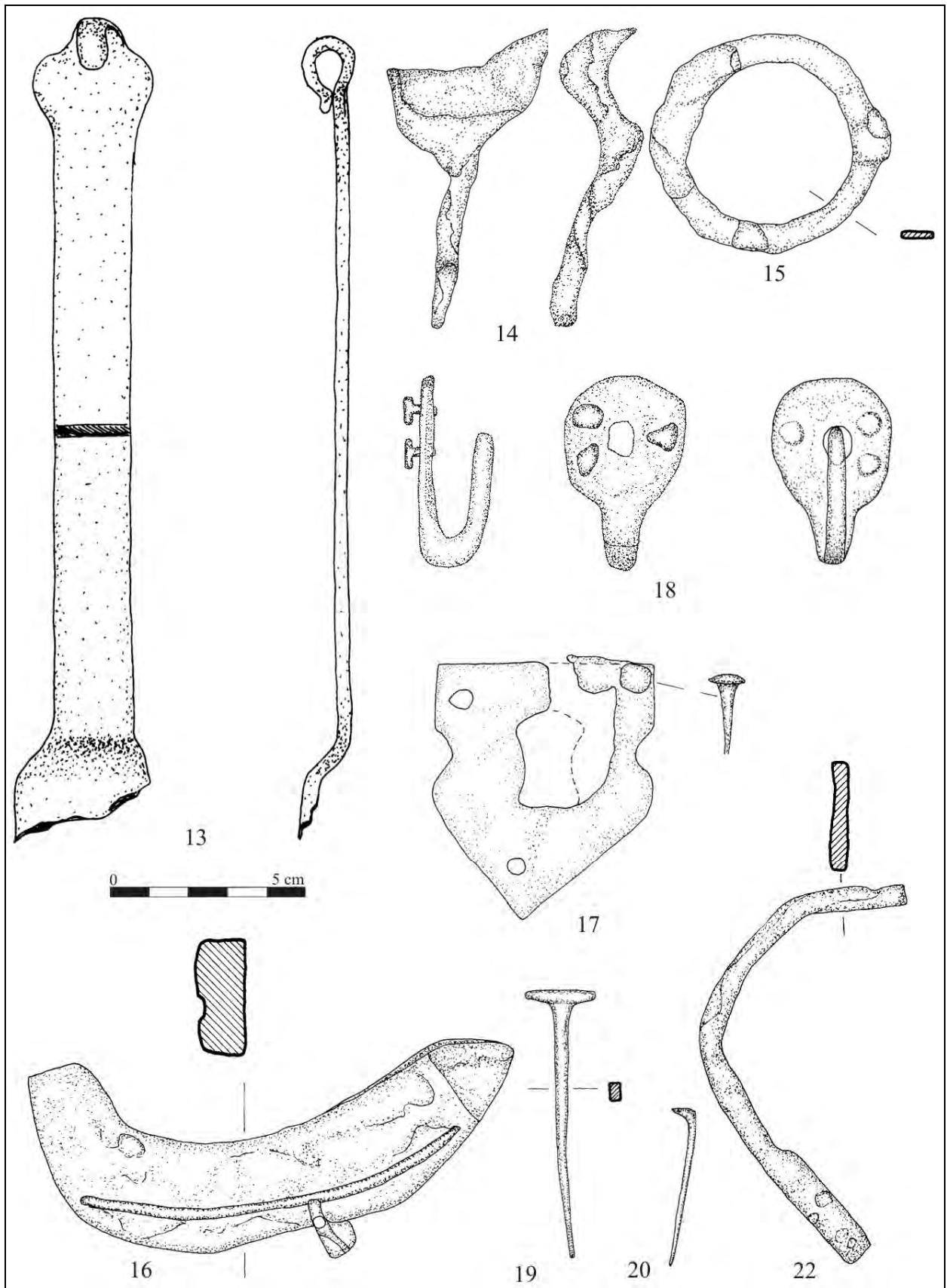
Pl. 20. Secțiunile 33 și 61 – profile desenate.

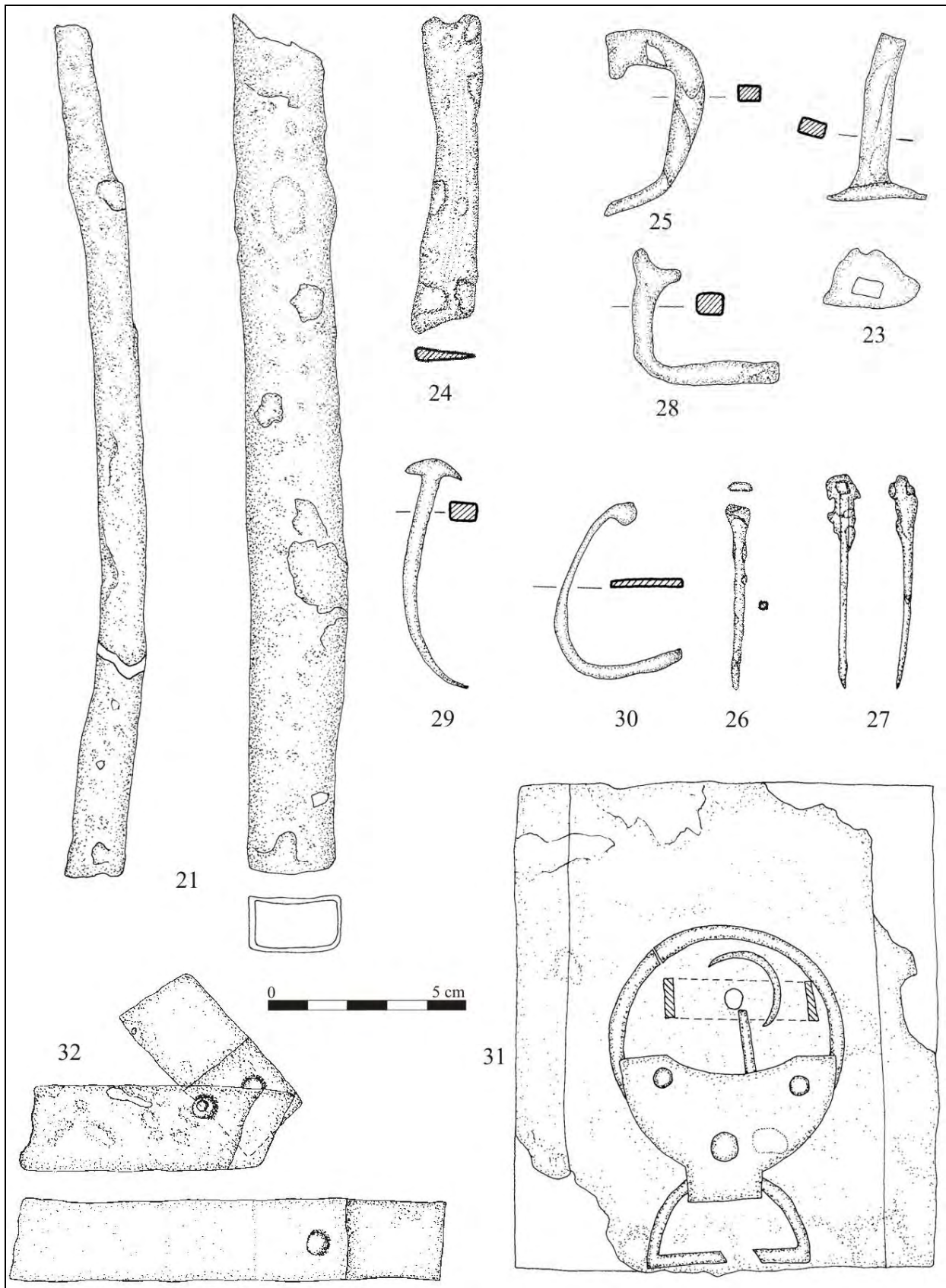
Pl. 21. Secțiunile 41 și 39 – profilul nordic.

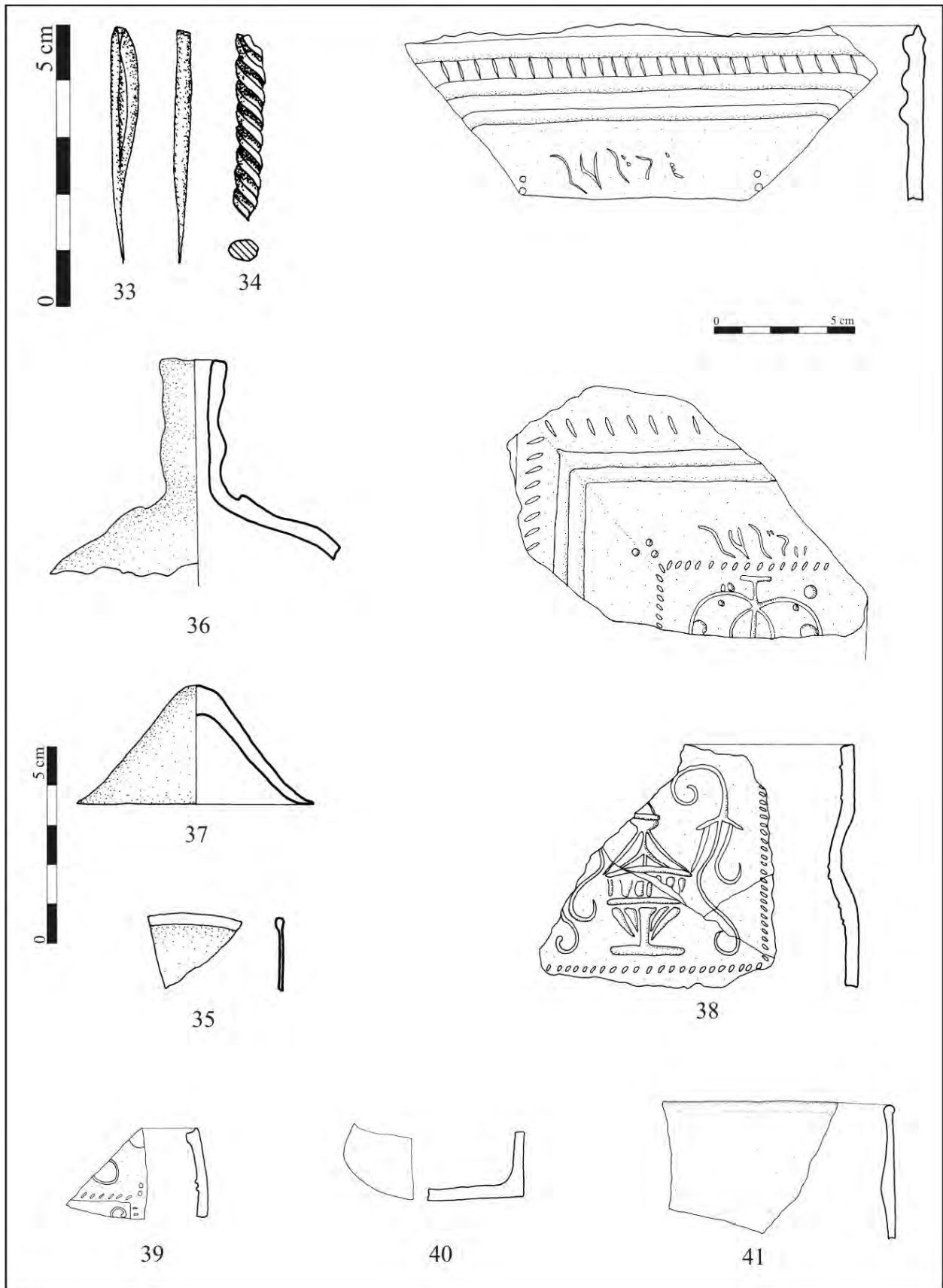
Pl. 22. Obiecte metalice, secolele XV–XVII.

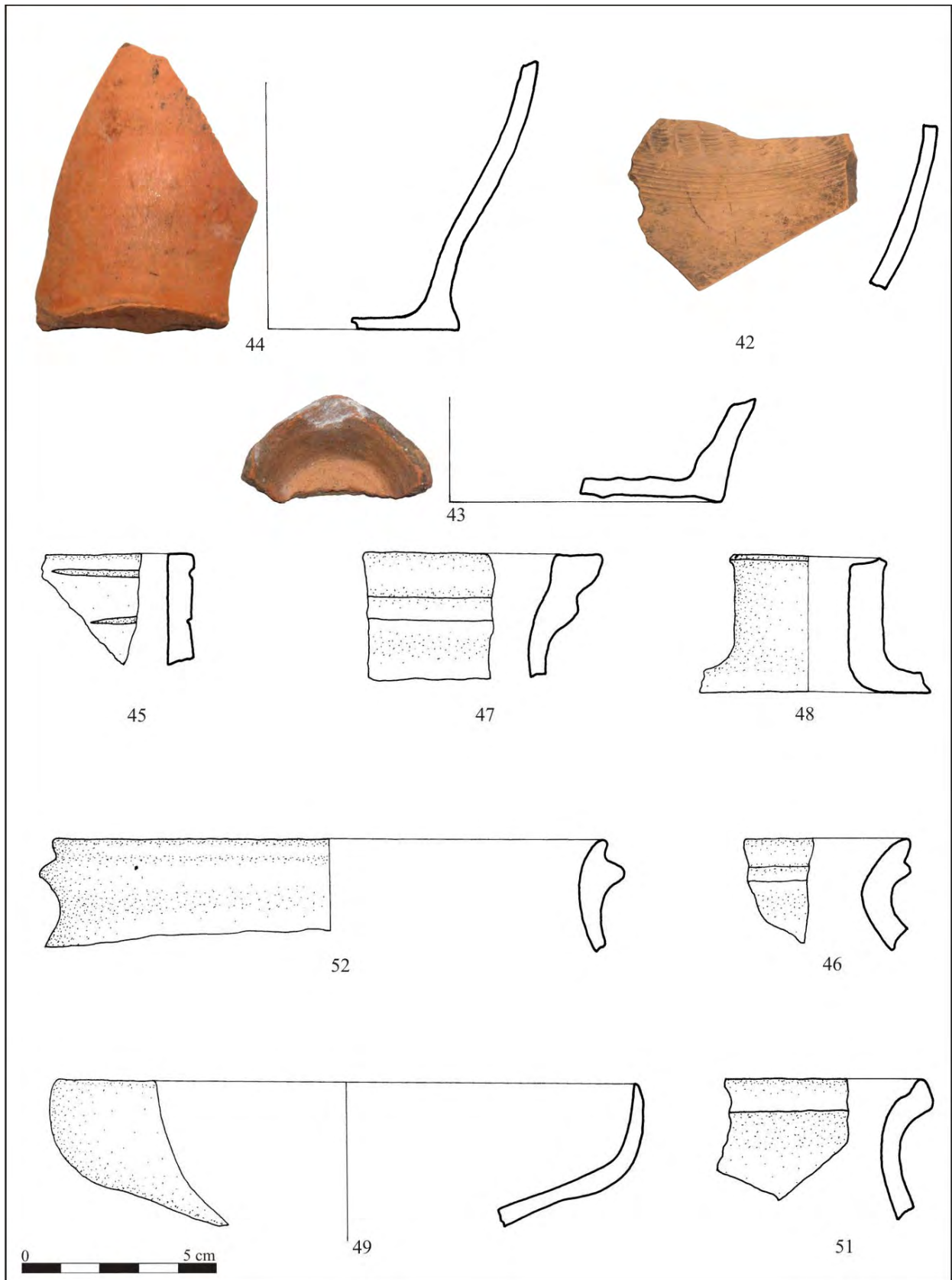
Pl. 23. Obiecte metalice, secolele XVI–XVII.

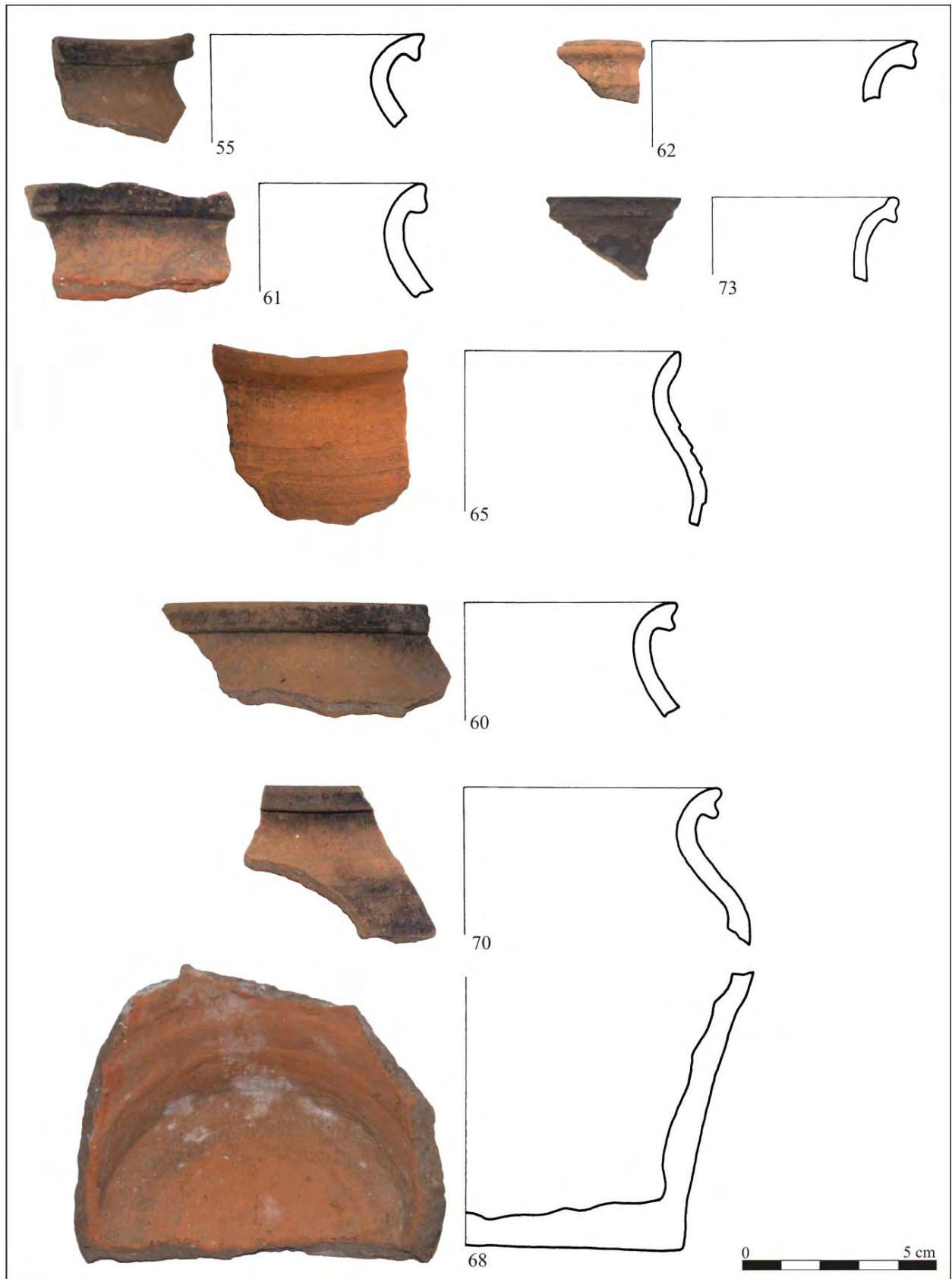
Pl. 24. Obiecte metalice, secolele XVI–XVII.

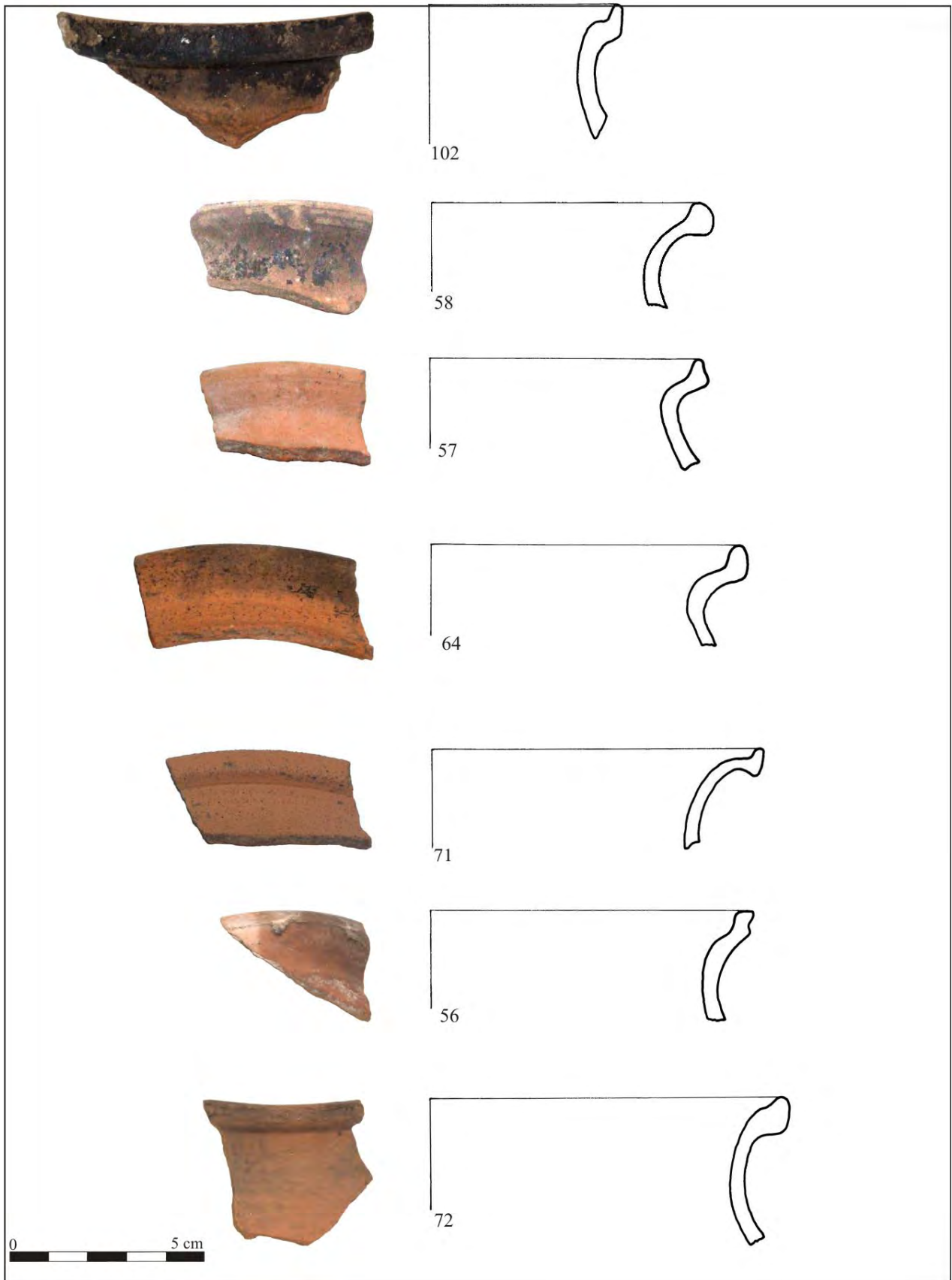
Pl. 25. Fragmente de obiecte din os, sticlă și cahle, secolele XV–XVII.

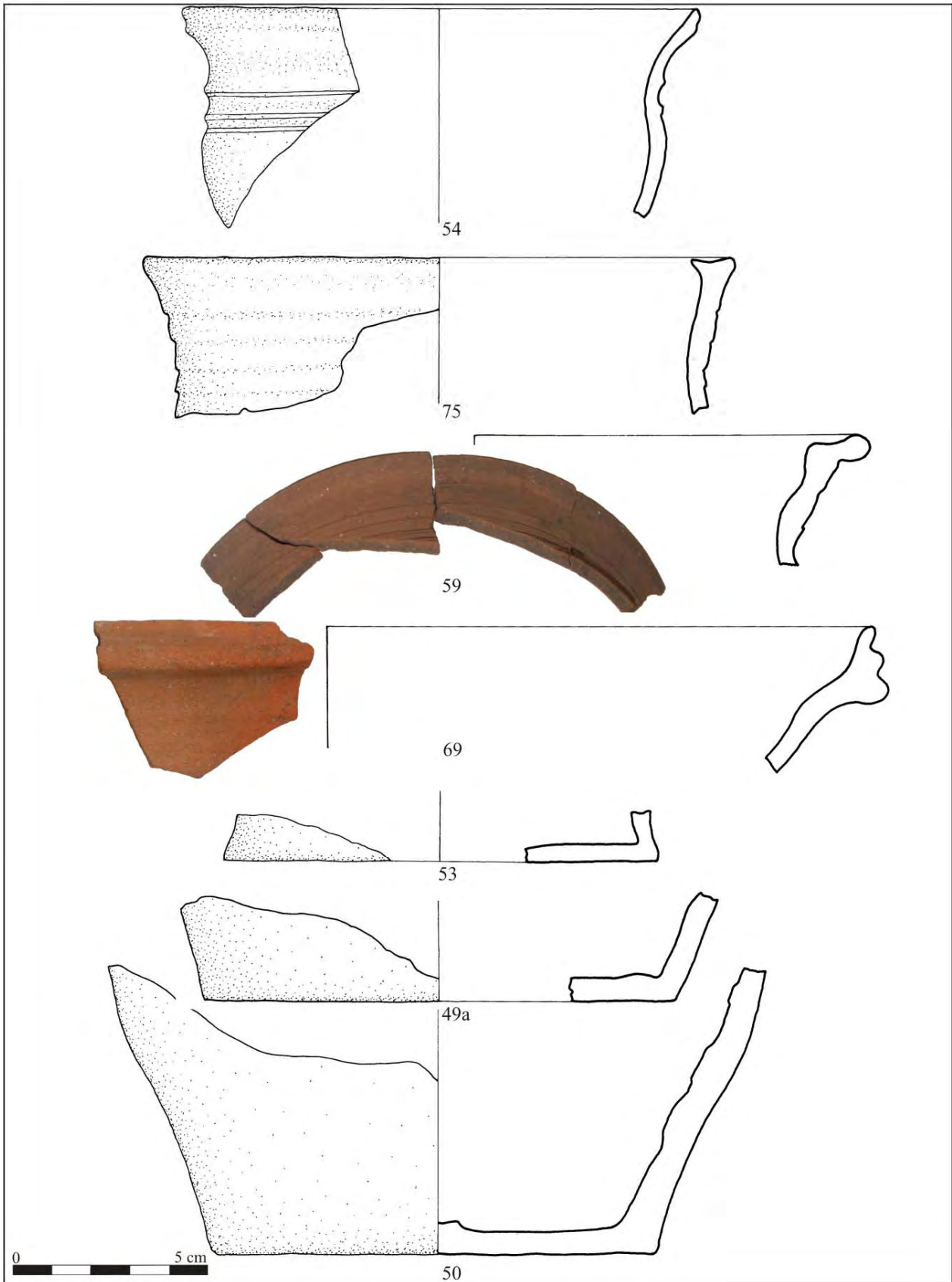
Pl. 26. Fragmente ceramice, secolele XIII–XIV și secolul XV.

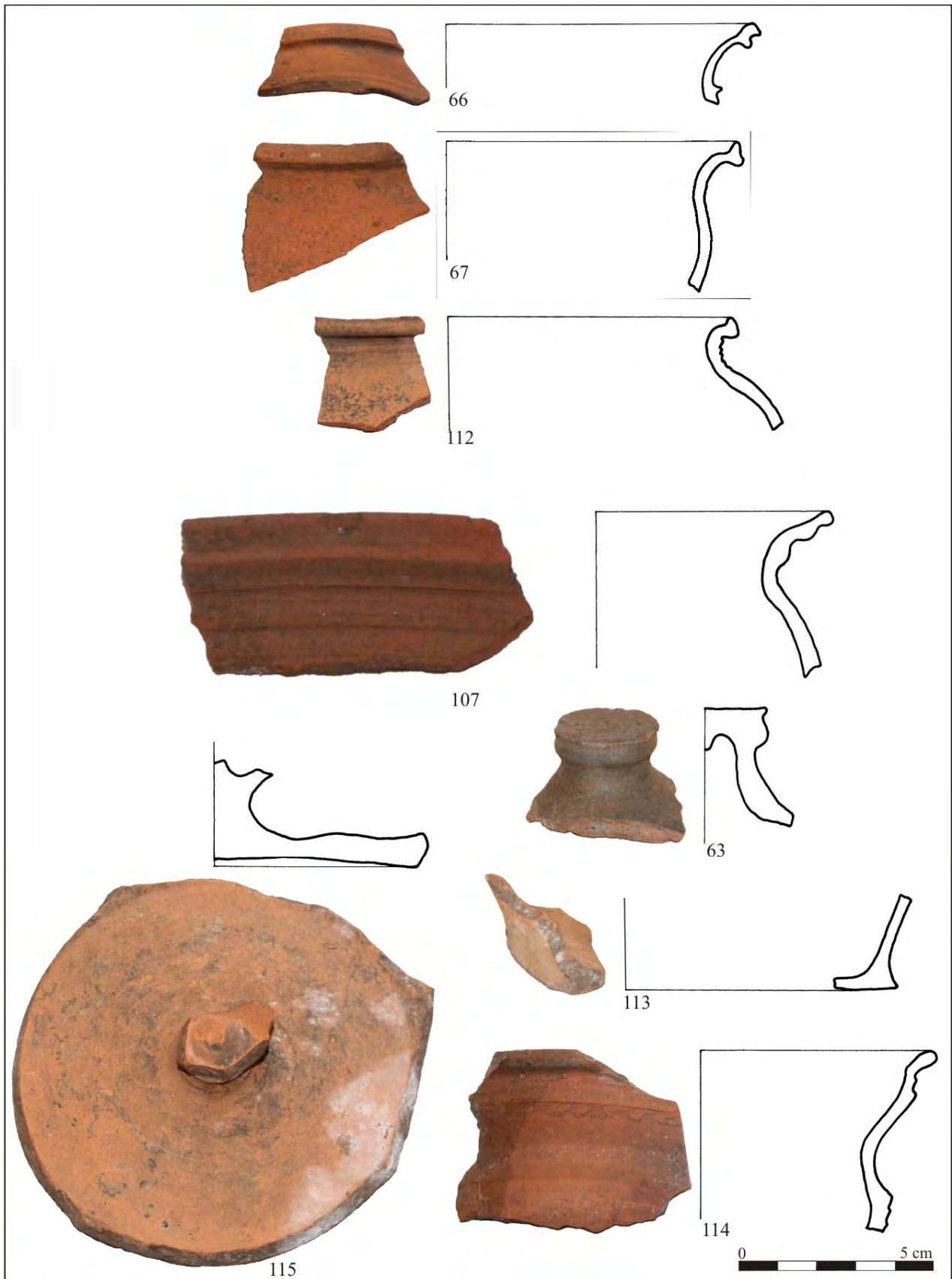
Pl. 27. Fragmente ceramice, secolul XV.

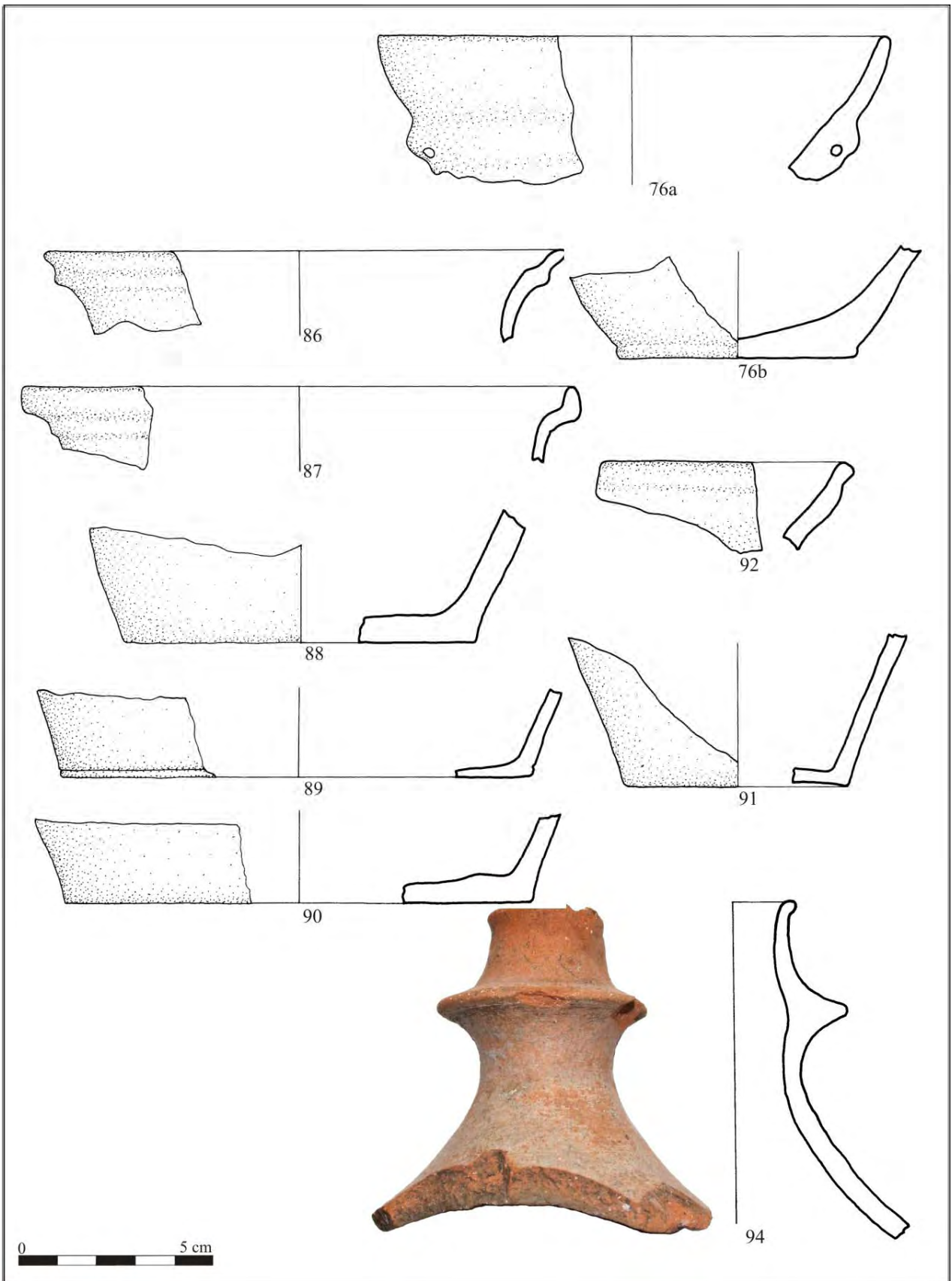
Pl. 28. Fragmente ceramice, secolele XV–XVI.

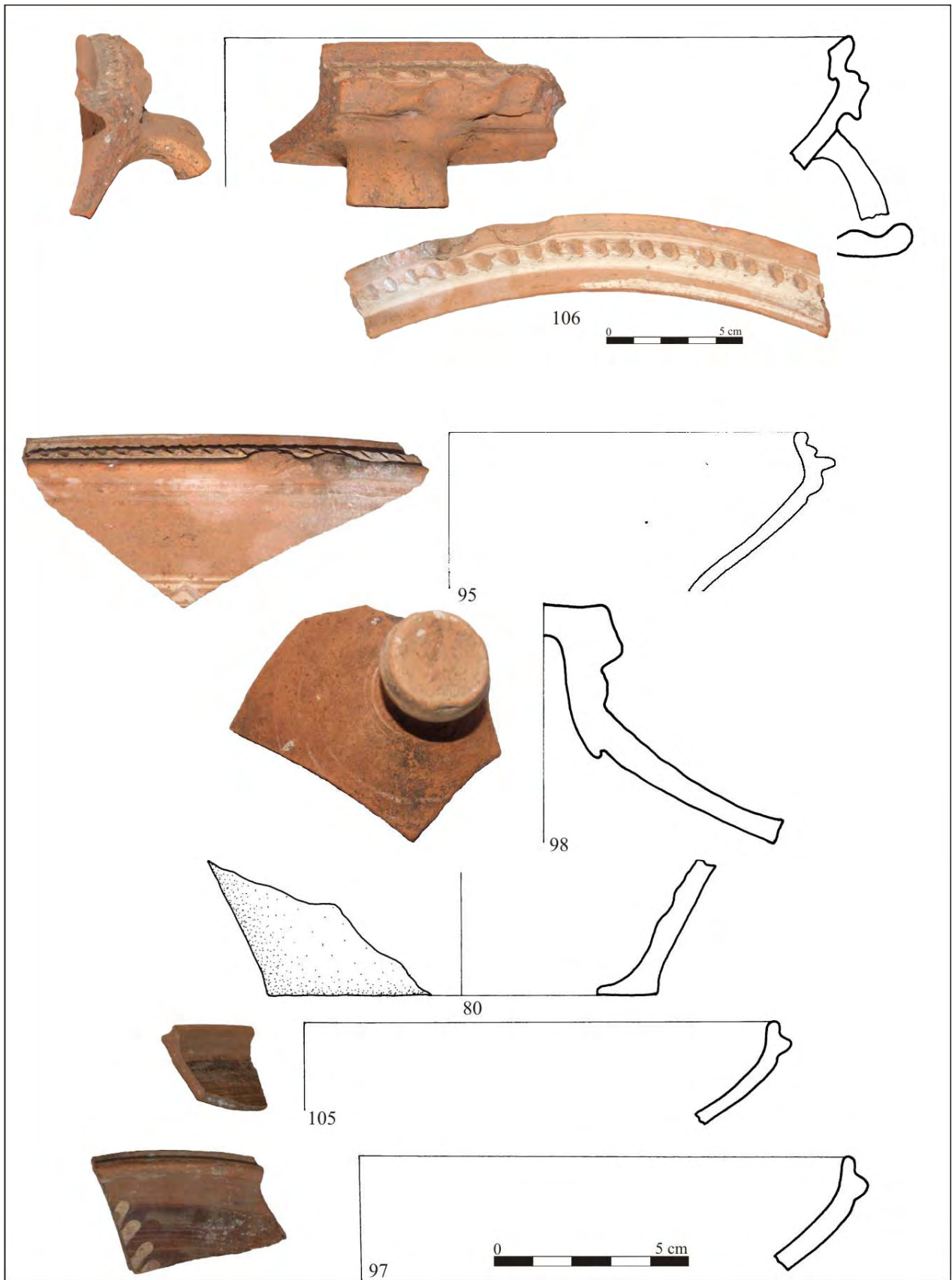
Pl. 29. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.

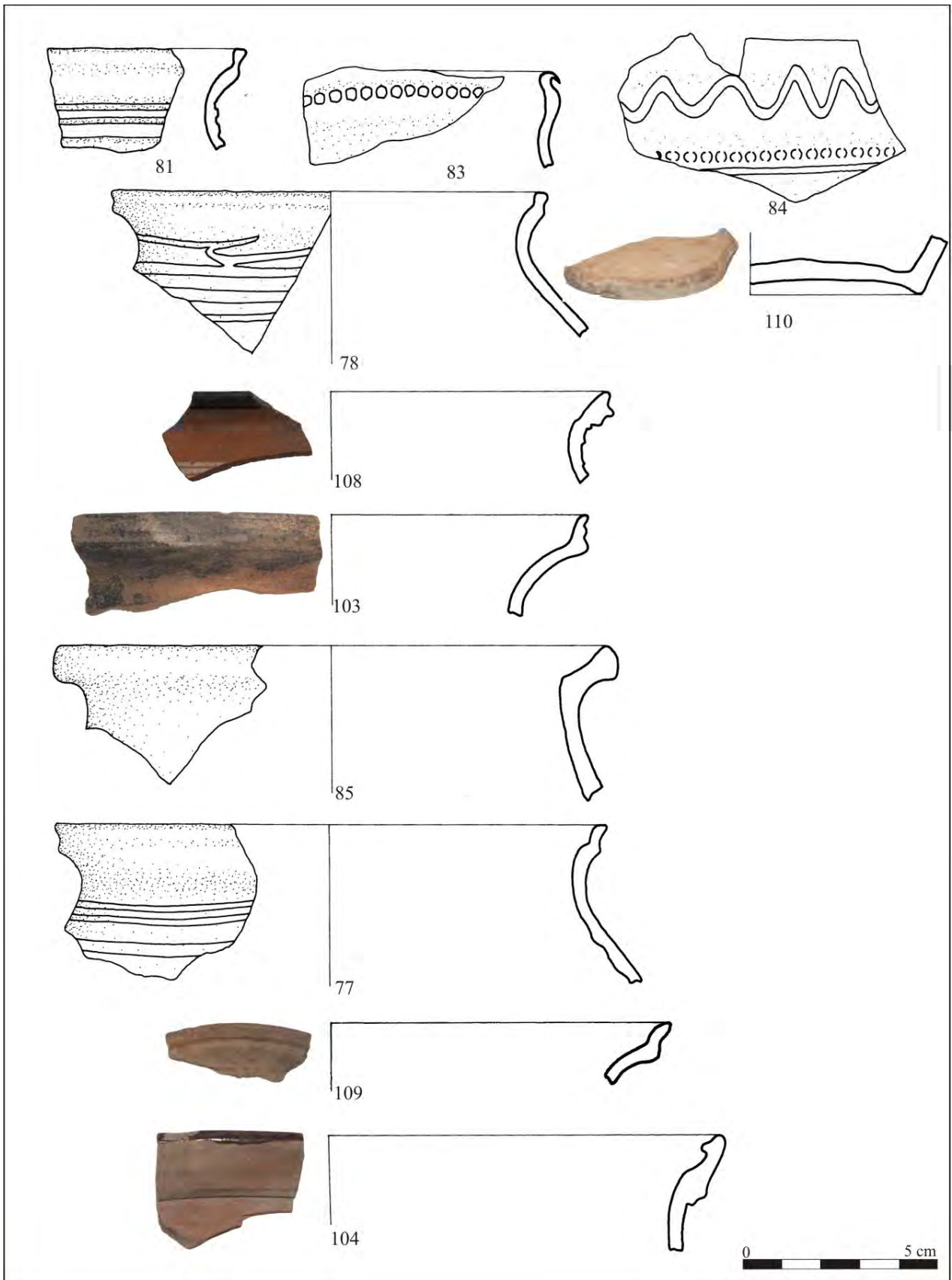
Pl. 30. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.

Pl. 31. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.

Pl. 32. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.

Pl. 33. Fragmente ceramice, secolele XVI–XVII.